

Evaluering av utdanningsprogram for barnefaglige sakkyndige

BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET

RAPPORT 2017

OPPDRAGSGIVER: Barne- og likestillingsdepartementet

RAPPORT NR: 9547

RAPPORTENS TITTEL: Evaluering av utdanningsprogram
for barnefaglige sakkyndige

ANSVARLIG KONSULENT: Gitte Haugnæss og Øyvind Næss-Holm

DATO: 17.02.2017

FORSIDEFOTOGRAFI [NadyaEugene/shutterstock.com](https://www.shutterstock.com)

Forord

Utdanningsprogrammet for barnefaglige sakkyndige som oppnevnes i saker etter barnevernloven og barneloven ble etablert i 1998. Barne- og likestillingsdepartementet har gitt Agenda Kaupang i oppdrag å evaluere om utdanningsprogrammet og registeret over barnefaglige sakkyndige fungerer etter hensikten, og om det bidrar til å styrke sakkyndiges barnefaglige kompetanse.

Evalueringsens overordnede mandat har vært å gi en helhetlig vurdering av om formålet med utdanningsprogrammet og registeret er oppfylt, vurdere om utdanningsprogrammet bør videreføres i den form det har nå eller på annen måte og på hvilken måte en slik utdanning bør organiseres og finansieres. På bakgrunn av dette gir vi i rapporten våre anbefalinger for forbedring og videre utvikling av utdanningsprogrammet og registeret.

Arbeidet med har pågått i perioden september 2016–januar 2017. Evalueringen er gjennomført av Gitte Haugnæss (ansvarlig konsulent), Øyvind Næss-Holm og Odd Helgesen. En ekstern referansegruppe har gitt viktige innspill og synspunkter underveis i arbeidet. Agenda Kaupang er alene ansvarlig for beskrivelser, resultater og anbefalinger i rapporten.

Stabekk 17. februar 2017

Agenda Kaupang AS

Innhold

1	Kort sammendrag	7
2	Samlet vurdering, konklusjon og anbefalinger	9
2.1	<i>Utdanningsprogrammet</i>	9
2.1.1	<i>Resultatkvalitet: Utdanningsprogrammet har trolig bidratt til å styrke sakkyndiges kompetanse</i>	10
2.1.2	<i>Strukturkvalitet: Programmet har god struktur og oppbygging, men organiseringen og styringen av programmet er for svak</i>	10
2.1.3	<i>Prosesskvalitet: Behov for å koble teori og praksis tettere, styrke veiledningsordningen og etablere en godkjenningsordning</i>	13
2.2	<i>Registeret over barnefaglig sakkyndige</i>	14
2.3	<i>Vurdering av økonomisk og administrative konsekvenser av forslag til endringer/forbedringer</i>	16
3	Bakgrunn og metode	18
3.1	<i>Formål med evalueringen</i>	18
3.2	<i>Kort om utdanningsprogrammet og registeret</i>	18
3.3	<i>Evalueringsens temaer og problemstillinger</i>	19
3.3.1	<i>Utdanningsprogrammet</i>	20
3.3.2	<i>Registeret</i>	20
3.3.3	<i>Eierskap, organisering og finansiering</i>	20
3.4	<i>Metodisk tilnærming</i>	20
3.4.1	<i>Dokumentstudier</i>	20
3.4.2	<i>Spørreundersøkelse</i>	21
3.4.3	<i>Intervjuer</i>	22
3.4.4	<i>Workshops</i>	23
3.4.5	<i>Referansegruppe</i>	24
3.5	<i>Metodiske begrensninger</i>	24
3.6	<i>Kvalitet som analytisk rammeverk for vurdering av utdanningsprogrammet</i>	25
4	Kort om sakkyndigrollen	28
5	Utdanningsprogrammet	30
5.1	<i>Opptak og rekruttering til programmet</i>	30
5.1.1	<i>Informantenes synspunkter</i>	31
5.1.2	<i>Vår vurdering</i>	32
5.2	<i>Utdanningsprogrammets oppbygging og innhold</i>	33
5.2.1	<i>Informantenes synspunkter</i>	35
5.2.2	<i>Vår vurdering</i>	38
5.3	<i>Veiledning og praksis</i>	39
5.3.1	<i>Informantenes synspunkter</i>	40
5.3.2	<i>Vår vurdering</i>	44
5.4	<i>Kriterier for godkjenning</i>	45
5.4.1	<i>Informantenes synspunkter</i>	46

5.4.2	Vår vurdering	47
5.5	Deltakernes utbytte og tilfredshet	47
5.5.1	Informantenes synspunkter.....	47
5.5.2	Vår vurdering	50
6	Registeret for sakkyndige.....	53
6.1	Inntak og krav til å stå i registeret	53
6.1.1	Informantenes synspunkter.....	54
6.1.2	Vår vurdering	57
6.2	Informasjon om de sakkyndige i registeret	58
6.2.1	Informantenes synspunkter.....	58
6.2.2	Vår vurdering	59
7	Eierskap, organisering og finansiering	61
7.1	Beskrivelse av ansvar og oppgaver knyttet til utdanningsprogrammet og registeret over sakkyndige	61
7.1.1	Ansvar og oppgaver knyttet til utdanningsprogrammet	61
7.1.2	Ansvar og oppgaver knyttet til registeret over sakkyndige	62
7.1.3	Utdanningsprogrammets driftsutgifter og finansiering av programmet	62
7.2	Erfaringer og informantenes synspunkter	64
7.2.1	Forholdet mellom BLD, NPF og styringsgruppen.....	64
7.2.2	Styringsgruppens rolle	65
7.2.3	Alternative modeller for organisering og styring av programmet og registeret	66
7.2.4	Egenbetaling.....	68
7.3	Vurdering og konklusjon.....	69
8	Økonomiske og administrative konsekvenser	72
8.1	Forslag med store økonomiske konsekvenser	72
8.2	Forslag med mindre økonomiske konsekvenser	74
8.3	Forslag uten økonomiske konsekvenser	75

Vedlegg	Vedlegg 1 – Rammeplan
	Vedlegg 2 – Studieplan
	Vedlegg 3 – Spørreundersøkelse

The image features a minimalist design with several orange-outlined geometric shapes. A large, solid orange shape occupies the bottom-left corner, tapering towards the right. Above it, a series of orange lines form a stepped, zig-zag pattern that moves from the top center towards the right edge. The overall aesthetic is clean and modern.

1. Kort sammendrag

1 Kort sammendrag

Vår samlede vurdering er at utdanningsprogrammet for barnefaglige sakkyndige har bidratt til å styrke kandidatenes kompetanse knyttet til barnefaglig sakkyndigarbeid i tråd med formålet, men at programmet bør styrkes og forbedres. Oppbygningen av utdanningsprogrammet med en kombinasjon av samlinger, veiledning og praksis vurderes som god. Innholdet på samlingene fremstår i hovedsak også som godt og dekkende, men det kan være behov for å styrke fokuset på enkelte temaer, og det er viktig å sikre tilstrekkelig vekt på erfaringsutveksling og trening på samlingene. Praksis og veiledning vurderes som helt avgjørende for utbyttet av utdanningsprogrammet. Praksis bør kobles tettere til utdanningsløpet, og veiledningen må styrkes, struktureres og kvalitetssikres. Det bør også innføres en godkjenningsordning, som gjør det mulig å kvalitetssikre deltakernes ferdigheter, kunnskap og kompetanse ved gjennomført utdanning. Vi knytter større usikkerhet til hvorvidt formålet med registeret kan sies å være oppnådd. Evalueringen indikerer at målgruppene for bruk av registeret er usikre på om listen er et kvalitetsstempel. Det savnes også mer utfyllende opplysninger om de sakkyndiges kompetanse og erfaring som kan gjøre det lettere for oppdragsgivere å vurdere hvilke sakkyndige som kan ha særskilte faglige forutsetninger for et aktuelt oppdrag. For å imøtekomme dette vurderer vi at det er behov for et system for kontroll, tilsyn og sanksjoner overfor sakkyndige i registeret, krav til mer faglig oppdatering av sakkyndige og flere opplysninger om de sakkyndige som står oppført i registeret. Organisering og styring av utdanningsprogrammet vurderes som for svak, og programmet kan være noe underfinansiert. Vi skisserer alternative løsninger for framtidig organisering som bør utredes nærmere.

The page features an abstract geometric design in the upper right quadrant, consisting of several orange-outlined triangles and polygons of varying sizes and orientations. A large, solid orange shape, resembling a wide triangle or a trapezoid, is positioned at the bottom of the page, partially overlapping the text area.

2. Samlet vurdering, konklusjon og anbefalinger

2 Samlet vurdering, konklusjon og anbefalinger

I dette kapitlet presenterer vi våre samlede vurderinger, konklusjoner og anbefalinger knyttet til evalueringen av utdanningsprogrammet for barnefaglig sakkyndige og registeret over barnefaglige sakkyndige.

Utdanningsprogrammet for barnefaglige sakkyndige som oppnevnes i saker etter barnevernloven og barneloven ble etablert i 1998. Utdanningsprogrammet har som formål å bidra til kvalitetssikring og utvikling av sakkyndiges arbeid i saker som omhandler barnevern og foreldretvister.

Utdanningsprogrammet består av samlinger, veiledning og praktisk arbeid med enkeltsaker. Oppbyggingen og innholdet har i stor grad vært uforandret siden utdanningsprogrammet ble etablert. Med unntak av mindre endringer, har det blitt gjennomført én revidering av studieplanen siden oppstarten. Studieplanen ble revidert i 2013/2014, og ble formelt vedtatt av BLD i 2016. Endringene i studieplanen innebar at programmet ble utvidet fra 4 til 5 samlinger (3 dager mer enn tidligere), barnelovsaker ble skilt ut i en egen modul, forelesningsrekken ble endret slik at den lå tettere opp til en sakkyndig utredningsprosess, det ble innført krav om at kandidatene skal delta i fylkesnemnd, veiledningskravet ble økt fra 40 til 45 timer og det ble innført krav til at en viss andel av veiledningen skulle gjøres individuelt, og at veileder og kandidat deltar i felles sak.

Barne- og likestillingsdepartementet ønsker nå en vurdering av om utdanningsprogrammet og registeret fungerer etter hensikten, og om det bidrar til å styrke sakkyndiges barnefaglige kompetanse. Evalueringens overordnede mandat er å gi en helhetlig vurdering av om formålet med utdanningsprogrammet og registeret er oppfylt. Det skal også vurderes om utdanningsprogrammet bør videreføres i den form det har nå eller på annen måte, og på hvilken måte en slik utdanning bør organiseres og finansieres. Evalueringen baserer seg på dokumentstudier, spørreundersøkelse, intervjuer, workshops og møter med referansegruppe.

2.1 Utdanningsprogrammet

Som et analytisk rammeverk for vurderingen av utdanningsprogrammet, tar evalueringen utgangspunkt i ulike kvalitetsdimensjoner. Figur 2-1 sammenfatter de ulike kvalitetsdimensjonene og tilhørende underdimensjoner som er behandlet i vurderingen av utdanningsprogrammet.

Figur 2-1 Strukturkvalitet, prosesskvalitet og resultatkvalitet i utdanningsprogrammet for barnefaglige sakkyndige

Resultat kvalitet handler om spørsmålet knyttet til om utdanningsprogrammet gir de barnefaglige sakkyndige tilstrekkelig relevant kompetanse som kan bidra til å kvalitetssikre og utvikle sakkyndiges arbeid i saker etter barnevernloven og barneloven. Deltakernes egne vurderinger av tilfredshet og utbytte av å delta i utdanningsprogrammet er evalueringens fremste indikator på resultat kvalitet. Struktur kvaliteten kan bidra til å legge til rette for eller begrense prosess kvaliteten og resultat kvaliteten i utdanningsprogrammet. Under dette punktet omtales opptaks krav, ramme- og studieplan samt eierskap, organisering og styring. Prosess kvaliteten betegnes av det som skjer i forbindelse med gjennomføringen av utdanningsprogrammet, og vil både påvirkes av de strukturelle faktorene, og påvirke i hvilken grad formålet med utdanningsprogrammet nås.

2.1.1 Resultat kvalitet: Utdanningsprogrammet har trolig bidratt til å styrke sakkyndiges kompetanse

Basert på funnene i evalueringen, er vår vurdering at utdanningsprogrammet bidrar til å styrke barnefaglige sakkyndiges kompetanse. Respondentene vurderer at de har blitt bedre på de fleste områdene som de har kunnet velge mellom i spørreundersøkelsen. Forståelse av sakkyndigrollen, systemforståelse, bevissthet rundt etiske problemstillinger og håndtering av psykolog- og barnefaglige problemstillinger i sakkyndigarbeidet fremstår som de områdene hvor deltakerne opplever størst utbytte. Samtidig antydes det at utdanningsprogrammet på enkelte områder i mindre grad har lyktes med å styrke kompetansen. Dette gjelder først og fremst utøvelse av mekling. Mekling er riktignok tillagt større vekt i programmet etter den nylige revisjonen av programmet, men basert på informanter vi har snakket med, er vurderingen at dette fortsatt er et viktig forbedringsområde. Andre temaer som får lavere score er bruk av ulike metoder knyttet til sakkyndigrollen, forståelse av ulike kontekstuelle faktorer i sakene og det å gjøre vurderinger. Dette kan følgelig være temaer som bør vies mer oppmerksomhet. Lavere score kan imidlertid også være et uttrykk for at deltakerne opplever at dette er temaer de allerede behersker, og at utdanningen derfor ikke har gitt så stort utbytte på disse områdene. En alternativ tolkning kan også være at enkelte av disse temaene er så kompliserte, at det ikke er realistisk å få dekket disse på en god måte innenfor rammene av programmet.

Det er vår vurdering at utdanningsprogrammet i hovedtrekk har en god struktur og oppbygging, godt innhold og en god modell som kombinerer samlinger, praksis og veiledning. Like fullt er det identifisert flere faktorer som kan bidra til å videreutvikle og forbedre utdanningsprogrammet. Disse faktorene omhandler i stor grad det vi omtaler som struktur- og prosess kvalitet. Prosess kvalitet omhandler det som foregår i forbindelse med gjennomføringen av utdanningsprogrammet, mens struktur kvaliteten betegner det som utgjør rammene for denne gjennomføringen. Struktur kvalitet og prosess kvalitet garanterer ikke hver for seg et godt sluttresultat, men har i kombinasjon betydning for i hvilken grad det oppnås resultat kvalitet.

Under presenterer vi våre vurderinger, konklusjoner og anbefalinger om hvordan utdanningsprogrammet kan endres og forbedres for å øke resultat kvaliteten, og dermed i enda større grad bidra til kvalitetssikring og utvikling av sakkyndiges arbeid i saker som omhandler barnevern og foreldretvister etter barneloven.

2.1.2 Struktur kvalitet: Programmet har god struktur og oppbygging, men organiseringen og styringen av programmet er for svak

Dagens opptaks krav bør videreføres – men det er behov for å tydeliggjøre tilleggskriterier

I dag er hovedregelen for opptak til utdanningsprogrammet at søkeren er lege- eller psykologspesialist. Av hensyn til utdanningsprogrammets innhold og det sakkyndige arbeidets viktighet, vurderer vi at dette er en hensiktsmessig hovedregel som bør videreføres.

Utdanningsprogrammet er også åpent for andre søkere. Både leger og psykologer uten relevant spesialutdanning og personer med annen utdanning, kan i dag søke opptak til programmet etter en individuell vurdering. Dette er etter vår vurdering en god måte å nå ut til en større gruppe som kan gjøre en god jobb som sakkyndige. Imidlertid synes det å være et behov for å gjennomgå og tydeliggjøre kriteriene som brukes for å vurdere søkere som ikke oppfyller spesialistkravet (pkt. b i rammeplanens kapittel 2.1, jf. vedlegg 1), og/eller ikke er leger eller psykologer (pkt. c i rammeplanens kapittel 2.1). Dette baserer vi på den store mengden avslag på søkere som har blitt individuelt vurdert i perioden 2010–2016. Hvordan disse tilleggskriteriene bør spesifiseres, må vurderes nærmere.

Det kan med fordel stimuleres til økt rekruttering

Basert på tidligere tilbakemeldinger fra informanter i Agenda Kaupangs evaluering av Barnesakkyndig kommisjon¹ og informanter i denne evalueringen, gis det uttrykk for at det er behov for å øke tilgangen på sakkyndige².

Utdanningsprogrammet fyller i dag opp sin kapasitet på 20–25 deltakere hvert år. Gitt at det er en ambisjon å rekruttere flere til utdanningen, slik at det kan gjennomføres to kull i året, bør utdanningen markedsføres mer aktivt enn det som gjøres i dag. Som et ledd i å øke rekrutteringen fra flere steder av landet, bør det også vurderes om utlegg til reise og opphold for deltakerne skal dekkes av det offentlige. Dette kan både være med på å stimulere til økt deltakelse, og bidra til jevnere geografisk fordeling av sakkyndige. For å veie opp for dette kan det vurderes å øke prisen for hver samling, ettersom denne er relativt lav sammenliknet med eksempelvis samlinger knyttet til spesialistutdanningen for psykologer. En forskriftsfesting om at det bør være obligatorisk å ta utdanningen for å kunne arbeide som sakkyndige vil også kunne bidra til at flere tar utdanningen (se 2.2).

Ramme- og studieplanen bør justeres og avstemmes

Det er vår vurdering at utdanningsprogrammet i hovedtrekk har en god struktur og oppbygging, godt innhold og en god modell som kombinerer samlinger, praksis og veiledning.

Utdanningsprogrammets ramme- og studieplan angir innhold og aktiviteter i utdanningen. Etter vår vurdering er det behov for å gjøre visse justeringer i disse dokumentene. For det første bør disse to dokumentene avstemmes slik at de i større grad samsvarer og utfyller hverandre. I dag fremstår de to planene som delvis overlappende, blant annet når det gjelder informasjon om praksis og veiledning. Samtidig gis det til dels ulik informasjon, eksempelvis knyttet til praksiskrav. For det andre vurderer vi at utdanningsprogrammets plandokumenter bør formulere tydeligere hva som er utdanningsprogrammets formål, og hvordan dette henger sammen med og støttes av henholdsvis læringsmål, kompetansebeskrivelser/vurderingskriterier, og innhold. Studieplanen sier noe om alle disse elementene i dag, men kan med fordel presenteres tydeligere og i større grad settes i sammenheng.

Organisering og styring av programmet bør forbedres

Vår konklusjon er at organisering og styring av programmet og registeret er for svakt, og svært personavhengig og sårbar. Dette er en tydelig tilbakemelding fra informantene. Ansvarsfordelingen knyttet til den faglige utviklingen og kvalitetssikringen av programmet framstår som uklar mellom BLD, NPF og styringsgruppen. Sammensetningen av styringsgruppen gjenspeiler ikke den brede tverrfagligheten som preger feltet. Oppnevningen til styringsgruppen er uformell og preget av at de som sitter i gruppen «anbefaler noen man kjenner». Oppnevningen følger heller ikke

¹ Agenda Kaupang (2015). *Evaluering av Barnesakkyndig kommisjon og vurdering av utvidet ansvarsområde*

² Vi er ikke kjent med at det foreligger en mer systematisk undersøkelse av om tilgangen på sakkyndige er tilfredsstillende

rammeplanens krav om at gruppen skal velges for fire år av gangen. Det er behov for tydeligere ansvar og prosesser knyttet til oppnevningen. Styringsgruppens medlemmer får kun betalt for å delta på møter (og eventuelle faglig bidrag/foredrag på samlingene). Det er ikke avsatt ressurser til utvikling og kvalitetssikring av programmet. Dette gjør at utviklingen og kvalitetssikring får preg av frivillighetsarbeid og enkeltpersoners engasjement og tilgjengelighet.

Når det gjelder eierskap og finansiering av programmet, er konklusjonen at dette fortsatt bør være BLDs ansvar. BLD bør imidlertid tydeliggjøre hva formålet med og rammer for programmet og registeret skal være, og sørge for at den aktøren som får det faglige og operative ansvaret rapporterer i henhold til dette.

Når det gjelder spørsmålet om hvem som bør ha det faglige og operative ansvaret for å gjennomføre programmet og forvalte registeret, er det framkommet ulike synspunkter. Vi har gjengitt noen overordnede argumenter for og mot følgende forslag: Norsk Psykologforening (NPF), Bufdir, Domstolsadministrasjonen (DA), Barnesakkyndig kommisjon (BSK) og et etablert kompetansemiljø (høgskole/universitet). Det mest radikale forslaget er å etablere et nasjonalt kompetansesenter på sakkyndigfeltet for leger og psykologer.

Ved vurdering av hvilken organisatorisk tilknytning programmet bør ha viser evalueringen at det er flere hensyn som bør ivretas:

- ▶ **Faglig forankring:** *Evalueringen viser at programmet og registeret ikke har et opplagt «faglig hjem» på grunn av tverrfagligheten som er nødvendig for å utøve sakkyndigrollen på en god og forsvarlig måte. Viktigere enn den formelle organisatoriske tilknytningen for programmet, kan derfor være hvilke krav BLD stiller til den virksomheten som får ansvaret når det gjelder å sikre en organisering som gjenspeiler tverrfagligheten i sakkyndigarbeidet. Dette innebærer å ivareta bredden i det psykologfaglige, barne- og familiefaglige og forvaltningsmessige/ juridiskfaglige, inkludert oppdatert forskning og praksisnærhet. Hvordan sentrale brukergrupper kan involveres bør også adresseres.*
- ▶ **Potensielle rollekonflikter:** *Det er framkommet innvendinger knyttet til potensielle rollekonflikter både når det gjelder en tilknytning til både NPF, BSK, DA og Bufdir. Hvor reelle og problematiske disse rollekonfliktene er, har vi ikke vurdert nærmere. Både BSK og DA opplyser imidlertid at de vurderer det som prinsipielt uheldig å legge en slik utdanning til deres virksomhet.*
- ▶ **Kompetanse på å utvikle og gjennomføre utdanningsprogrammer:** *Med unntak av BSK, så har både NPF, Bufdir og DA erfaring og kompetanse med utvikling og gjennomføring av utdanningsprogrammer for ulike faggrupper, og slik sett gode forutsetninger for å ta et slikt ansvar.*

Uavhengig av hvilken modell som velges for organisatorisk tilknytning vil det være behov for noe økte ressurser til faglig utvikling, kvalitetssikring og involvering av fagpersoner som sikrer den nødvendige tverrfagligheten bedre enn i dag.

Basert på ovennevnte kriterier, er vår vurdering at det er to alternativer som synes mer realistiske enn de andre – i hvert fall på kort sikt: NPF og Bufdir. Argumentet for å anbefale NPF bygger på forutsetningen om at det er den psykologfaglige kompetansen som er kjernekompetansen som utøves i sakkyndigrollen. Dette gjenspeiles også i at det først og fremst er psykologer og noen psykiatere som utøver rollen på det barnefaglige sakkyndigfeltet. NPF har også ansvar for spesialistutdanningen til psykologer og har en profesjonell opplæringsenhet som enkelt vil kunne ta et slikt ansvar. Dette krever at NPF gis et tydeligere faglig ansvar enn det NPF har i dag, og at dagens styringsgruppe opphører.

Buudir som BLDs fagorgan på barne- og familieområdet kan være et alternativ, og vil imøtegå kritikken om at det er uheldig at utdanningsprogrammet er forankret hos en profesjonsorganisasjon. Buudir besitter relevant fagkompetanse og opplyser at de har erfaring med å arbeide tett med kompetansesentre/høgskoler for å lage tilpassede opplæringsopplegg for andre faggrupper. Vi har forstått det slik at Buudir ikke vil drifte et slikt program selv men, bestille dette fra et eksternt fagmiljø. På grunn av programmets tverrfaglighet, har evalueringen gitt indikasjoner på at det kan bli utfordrende å finne et fagmiljø som vil ha interesse av å ta ansvar for gjennomføringen av programmet, men dette må i så fall undersøkes nærmere. I en modell der BLD delegerer ansvaret til Buudir, vil imidlertid NPF fortsatt kunne være en kandidat for å ta ansvar for den faglige utviklingen og gjennomføringen av programmet.

2.1.3 Prosesskvalitet: Behov for å koble teori og praksis tettere, styrke veiledningsordningen og etablere en godkjenningsordning

Den samlingsbaserte modellen er god

Utdanningsprogrammet består av tre moduler, fordelt på fem samlinger. Samlingene er i hovedsak forelesningsbasert. Denne modellen fremstår som god og hensiktsmessig, og evalueringen gir ikke grunnlag for å hevde at det er behov for store endringer i måten samlingene er lagt opp på. Det er imidlertid viktig å sikre at det legges tilstrekkelig vekt på erfaringsutveksling og trening i det pedagogiske opplegget. Vi vurderer også at det vil være hensiktsmessig å vurdere flere læringsaktiviteter før, etter og/eller i tiden mellom samlingene for å øke læringstrykket og -utbyttet for deltakerne. Bruk av digitale læringsverktøy kan være et hjelpemiddel som kan tas i bruk.

Innholdet på samlingene fremstår i hovedsak som godt og dekkende

Innholdet i på samlingene fremstår i hovedsak som godt, relevant og dekkende. Funnene i evalueringen indikerer at det er hensiktsmessig med en bred tilnærming til sakkyndigrollen, gitt deltakernes noe ulike fagbakgrunn og sakkyndigfeltets mangfold og kompleksitet. Det har likefullt kommet innspill om at enkelte temaer i utdanningen bør få økt oppmerksomhet. Dette gjelder først og fremst mekling. Selv om fokuset på dette temaet allerede har blitt styrket etter den nylige revideringen av utdanningsprogrammet, fremstår dette fortsatt som et viktig område å ha fokus på. Andre temaer som ikke knytter seg direkte til sakkyndigrollen, men som likevel er relevant i mange saker, slik som flerkulturalitet/kultursensitivitet, spedbarnstematikk, vold og rus, har også blitt nevnt som viktige temaer som bør være gjenstand for oppmerksomhet. I lys av formålet med programmet, deltakernes eksisterende kompetanse innen psykologfaglige temaer og utdanningsprogrammets rammer og omfang, er det vår vurdering at det viktigste med programmet er å få en god forståelse for sakkyndigrollen og utøvelse av den denne i ulike settinger. En eventuell justering eller styrking av visse temaer bør derfor ha dette som rettesnor. Samtidig er det behov for kompetanseutvikling innen tilgrensede temaer. Dette kan etter vår vurdering imøtekommes gjennom øvrig kompetanseheving, erfaringsutveksling og faglig oppdatering, se også punkt om faglig oppdatering under 2.2.

Praksis bør kobles tettere til utdanningsløpet

Evalueringen gir ikke grunnlag for å anbefale endringer i kravet om arbeid med enkeltsaker når det kommer til omfang. Derimot bør det gjøres endringer i krav til når praksis skal gjennomføres. I dag stilles det som krav at arbeidet med enkeltsaker gjennomføres i løpet av utdanningsprogrammet eller senest innen to år etter at programmet er avsluttet. Etter vår vurdering er det viktig at deltakerne praktiserer sakkyndighet gjennom hele utdanningsløpet. Dette er viktig for å sikre at den teoretiske og faglige læringen som foregår på samlingene kan brukes og testes i praksis, samtidig som den praktiske erfaringen og læringen som opparbeides i arbeidet med saker bidrar til å gi nye perspektiver og økt forståelse for det som behandles på samlingene. Derfor bør det vurderes å innføre et krav om – og samtidig legge til rette for – at arbeidet med enkeltsaker påbegynnes tidlig i utdanningsforløpet.

Veiledningen må styrkes, struktureres og kvalitetssikres

Evalueringen viser at veiledningen bør styrkes, struktureres og kvalitetssikres i større grad. Deltakerne skal i dag gjennomføre 45 timer veiledning, og har selv ansvar for å finne veileder. Et sentralt punkt i revisjonen av studieplanen var at noe av veiledningen skal skje gjennom deltakelse på felles sak, men det er uklart i hvilken grad dette etterlevs i praksis. Et aspekt ved dette er at veiledningen må kobles tettere til kandidatenes arbeid med konkrete enkeltsaker. På samme måte som det kan antas at læringsutbyttet vil reduseres ved for svak kobling mellom teori og praksis, er det også nærliggende å anta at utbyttet av veiledningen vil lide dersom det ikke skjer i direkte forbindelse med konkrete saker. Følgelig er det ikke nok at det stilles krav, denne praksisen må også følges opp og legges til rette for. Kravet til at veiledning skjer i forbindelse med de konkrete enkeltsakene kandidatene arbeider med bør derfor videreføres og vurderes skjerpet. I tillegg må det legges bedre til rette for at dette er praktisk gjennomførbart, ettersom innspill i evalueringen indikerer at dette kan være krevende å få til.

Evalueringen indikerer også at det er behov for bedre kvalitetssikring av veiledningen som gjøres. I dagens system, hvor deltakerne har ansvar for å engasjere sin egen veileder og det ikke stilles krav til veilederen utover at han/hun selv skal stå i registeret, er det ingen kontroll av kvaliteten i veiledningen som gis. Dette bør det gjøres noe med. Hvordan det bør gjøres er ikke vurdert, men en mulig løsning er å lage en pool av godkjente veiledere, som læres opp gjennom kurs/-kompetanseheving, og som får et definert mandat for sin veiledningsgjerning.

For øvrig viser evalueringen at kvaliteten på, og koblingen mellom, teori, praksis og veiledning er viktigere enn omfang og antall saker som gjennomføres.

Det bør innføres en godkjenningsordning i utdanningsprogrammet

Det er i dag ingen formell ordning for å kontrollere og kvalitetssikre kandidatenes ferdigheter, kunnskap og kompetanse etter gjennomført utdanningsprogram, da veiledningsattesten som utstedes i dag ikke kan betraktes som en fullgod kvalitetssikring av kandidatene. Følgelig er det behov for en mer strukturert godkjenningsordning i utdanningsprogrammet. Dette er nødvendig både for å sikre at kandidatene som gjennomfører utdanningen har oppnådd tilstrekkelige ferdigheter og kunnskap, og for å øke tilliten og legitimiteten til registeret hvor de sakkyndige blir oppført etter gjennomført program. Dette forutsetter både konkrete vurderingskriterier, en metode for å teste og vurdere, og at det avsettes tid og ressurser til dette.

2.2 Registeret over barnefaglig sakkyndige

Registeret skal være til bruk for barnevernet, private parter, fylkesnemnder og tingrettene som har behov for å bruke sakkyndige i barne- og familiesaker og som ønsker at den sakkyndige som engasjeres skal ha den nødvendige kompetanse, kunnskap og ferdigheter for å kunne utføre oppdraget på en tilfredsstillende måte. Registeret består av sakkyndige som har gjennomført utdanningsprogrammet, samt gruppen av sakkyndige som ble prekvalifisert da registeret ble opprettet samtidig med utdanningsprogrammet i 1998.

I NOU 2006:9 ble det funnet at «det er begrenset i hvilken grad registeret er kjent og brukt både av barneverntjenesten og ulike domstoler», og at mange trolig nyttes som sakkyndige uten at de har dokumentert kvalifikasjoner på nivå for registrering. Utvalget vurderte også at det var grunn til å tro at det ikke har vært arbeidet tilstrekkelig med å informere om registeret overfor aktuelle brukere. Funnene i vår evaluering indikerer at bildet som ble tegnet i denne NOU-en fra 2006 ikke har endret seg markant over de siste 10 årene. Under følger våre vurderinger og anbefalte tiltak for å gjøre noe med dette.

Det er behov for et system for kontroll, tilsyn og sanksjoner overfor sakkyndige i registeret – både for å øke kvalitet og legitimitet

For å bli stående i registeret kreves det at den sakkyndige dokumenterer produksjon i et omfang av minst *ti saker* totalt den siste femårsperioden³, samt deltakelse på minst ett relevant kurs/konferanse i løpet av samme femårsperiode. Selv om enkelte informanter har gitt uttrykk for at kravet om antall saker gjennomført de siste fem årene bør heves, gir ikke evalueringen grunnlag for å fastslå at dette kravet bør endres.

Slik registeret administreres i dag, er det imidlertid grunn til å stille spørsmål ved om registeret oppfyller sitt formål. Evalueringen indikerer at registeret har uklar status og til dels lav legitimitet blant de som er i målgruppen for å benytte registeret. Ett ledd i å gjøre noe med dette, vil være å øke kvaliteten i selve utdanningsprogrammet. Dette kan blant annet innbefatte endringer i praksis- og veiledningsordningen, samt en ny godkjenningsordning, slik vi allerede har redegjort for. Vi reiser imidlertid også spørsmålet om det også er behov for mekanismer for sanksjoner, kontroll og tilsyn av de sakkyndige, med formål om å ekskludere sakkyndige som på ulike måter ikke er egnet for rollen.

Som et ytterligere virkemiddel bør det også vurderes om det skal innføres et krav om at det som hovedregel skal være obligatorisk å benytte sakkyndige som står i registeret. Et slikt krav kan stimulere til at flere vil ønske å gjennomføre utdanningsprogrammet, og i forlengelsen av dette sørge for bedre kvalitet i sakkyndigarbeidet og dermed øke rettsikkerheten til barna og partene som er involvert i barne- og familiefaglige saker. Ikke minst vil dette også kunne øke registerets legitimitet og status som en kilde til sakkyndige med nødvendig kunnskap og ferdigheter for å kunne utføre sakkyndigoppdrag på en tilfredsstillende måte. Følgelig bør en forskriftsfesting som gjør det obligatorisk å bruke sakkyndige fra registeret vurderes. Vi har fått opplyst at det åpnes for dette i tvisteloven § 25-3 (4). En eventuell forskriftsfesting som gjør det obligatorisk å benytte sakkyndige fra registeret må eventuelt utredes nærmere.

En utfordring med en eventuell forskriftsfesting, i hvert fall på kort sikt, kan være at det bidrar til å redusere tilgangen på sakkyndige. For å bevare en viss fleksibilitet, bør det derfor være åpent for å benytte sakkyndige som ikke er oppført i registeret, dersom dette kan begrunnes med behov for faglig spesialistkompetanse, mangel på tilgjengelige sakkyndige eller lignende. Det er derfor viktig at en eventuell forskriftsfesting tar høyde for dette, eksempelvis ved å innføre unntaksbestemmelser eller legge opp til en gradvis innfasing av kravet.

Det er behov for mer faglig oppdatering

Vi vurderer at kravet om deltakelse på minst ett relevant kurs/konferanse i løpet av fem år synes lite, og at dette bør økes for å støtte registerets formål om å være en kilde til sakkyndige med tilstrekkelig kunnskap og ferdigheter. Det fremkommer tydelig i evalueringen at det er behov for å legge bedre til rette for faglig oppdatering og erfaringsutveksling for de sakkyndige som står i registeret. Dette er både basert på etterspørsel fra de sakkyndige selv, og det faktum at sakkyndigfeltet er komplekst, omfattende og i stadig endring, mens utdanningsprogrammet først og fremst gir en generell innføring i ulike sider ved sakkyndigrollen. Det bør derfor vurderes om det finnes tilstrekkelig relevante kurs i dag som dekker ulike temaer knyttet til barnefaglig sakkyndigarbeid, eller hvorvidt det er behov for å utvikle nye og mer skreddersydde tilbud for de sakkyndige. Flerkulturalitet/kultursensitivitet, spedbarnstematikk, vold, og rus løftes frem som viktige temaer i denne sammenhengen.

³ Dette vil si fem selvstendige, sakkyndige utredninger etter hver lov (barneloven og barnevernloven), avhengig av om en ønsker å opprettholde registrering etter en eller begge lover.

Det er behov for mer informasjon om de sakkyndige i registeret

I dag oppgis det informasjon om de sakkyndiges navn, kontaktinformasjon, utdanning og språk i registeret. Det kommer tydelig frem i evalueringen at det er behov for mer informasjon om de sakkyndige i registeret. Dette er viktig for å gi bestillere av sakkyndige mer informasjon om den sakkyndiges kompetanse og erfaring med hensyn til relevansen for det aktuelle oppdraget.

Opplysninger som kan være relevante og som må vurderes nærmere er:

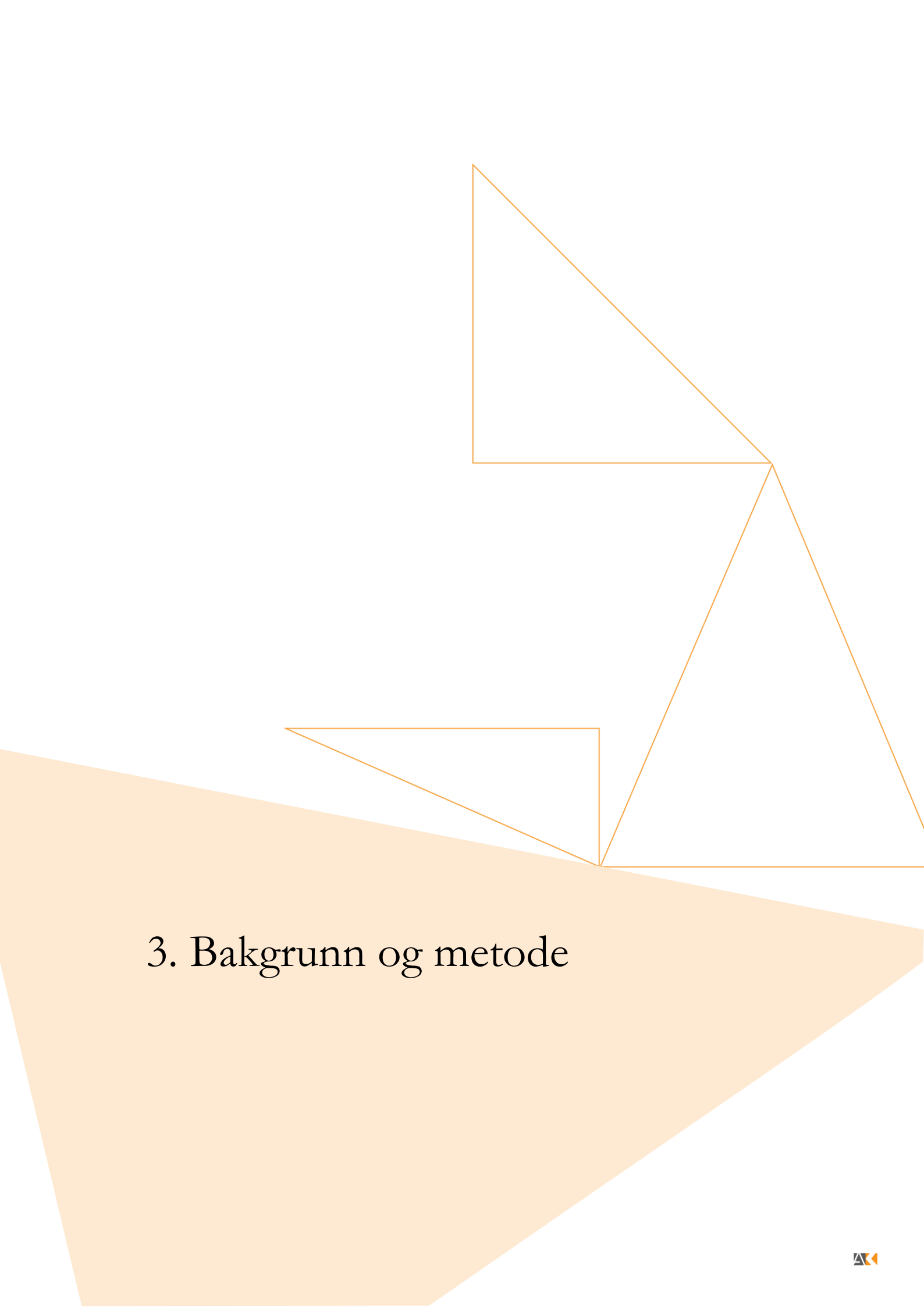
- ▶ *Formell kompetanse (videreutdanning/spesialisering el.)*
- ▶ *Relevant praktisk/klinisk erfaring*
- ▶ *Referanser på tidligere oppdragsgivere*
- ▶ *Alvorlige merknader fra BSK*
- ▶ *Antall klager til fagetisk råd (som har fått medhold)*

Det bør vurderes tiltak for å jevne ut geografisk skjevhet i registeret

Det fremkommer at det er en meget skjev geografisk fordeling av sakkyndige i registeret. Selv om det ikke er et mål at antallet sakkyndige skal være jevnt fordelt på landets fylker og at dette også trolig er urealistisk, vil det være en fordel å øke antallet i de fylkene hvor det er aller færrest registrerte sakkyndige. Mulige tiltak for å utjevne denne skjevheten vil være de samme som er foreslått for å stimulere til økt rekruttering til programmet.

2.3 Vurdering av økonomisk og administrative konsekvenser av forslag til endringer/forbedringer

De fleste forslagene til endringer/forbedringer vil medføre økte økonomiske utgifter. En oversikt over anbefalinger som vil ha større og mindre økonomiske konsekvenser er gitt i kapittel 8.

The page features an abstract geometric design. In the upper right, there are several orange-outlined shapes: a right-angled triangle, a smaller right-angled triangle, and a larger triangle. These shapes are interconnected by lines, creating a complex geometric pattern. A large, solid orange shape occupies the bottom left and bottom center of the page, tapering towards the right. The text '3. Bakgrunn og metode' is centered within this orange area.

3. Bakgrunn og metode

3 Bakgrunn og metode

3.1 Formål med evalueringen

I NOU 1995:23⁴ ble det som kvalitetsforbedrende tiltak foreslått å etablere et toårig utdanningsprogram i sakkyndighetsarbeid etter barnevernloven og barneloven, og at dette knyttes til en offentlig registrering av de som har gjennomført programmet. Utdanningsprogrammet for barnefaglige sakkyndige som oppnevnes i saker etter barnevernloven og barneloven ble etablert i 1998. Utdanningsprogrammet og det tilhørende registeret har som formål å bidra til kvalitetssikring og utvikling av sakkyndiges arbeid i saker som omhandler barnevern og foreldretvister.⁵ Utdanningsprogrammet skal bidra til at sakkyndige får den kompetansen som kreves for å arbeide etter det mandatet som retten og forvaltningen gir. Dette kan være å foreta sakkyndigutredninger og utforme erklæringer, å opptre som vitne eller som fagkyndig meddommer eller fagkyndig nemndsmedlem, eller å delta i saksforberedende rettsmøter.

Utdanningsprogrammet har ikke tidligere vært evaluert. Barne- og likestillingsdepartementet ønsker nå en vurdering av om utdanningsprogrammet fungerer etter hensikten, og om det bidrar til å styrke sakkyndiges barnefaglige kompetanse. Evalueringens overordnede mandat er å gi en helhetlig vurdering av om formålet med utdanningsprogrammet og registeret er oppfylt. Det skal også vurderes om utdanningsprogrammet bør videreføres i den form det har nå eller på annen måte, og på hvilken måte en slik utdanning bør organiseres og finansieres. Forslag til eventuelle forbedringer skal fremgå av evalueringen. Økonomiske og administrative konsekvenser av foreslåtte tiltak skal også utredes.

3.2 Kort om utdanningsprogrammet og registeret

Utdanningsprogrammet tilbys av Norsk Psykologforening (NPF), på vegne av Barne- og likestillingsdepartementet (BLD). NPF forvalter programmet i samarbeid med Den norske legeforening (DNLF), ved hjelp av en styringsgruppe. Styringsgruppen består av en representant for NPF, en representant for DNLF og en jurist med særlig kompetanse i barne- og familiesaker. Styringsgruppen skal møtes minst to ganger årlig. I saker vedrørende utdanningsprogrammet møter også koordinator for utdanningsprogrammet. Psykologforeningen, DNLF og BLD orienteres jevnlig om styringsgruppens arbeid. Utdanningsprogrammet finansieres delvis av øremerkede midler fra BLD og delvis gjennom en deltakeravgift.

Studieplanen for programmet ble faglig oppdatert i 2013/2014, og endelig godkjent av BLD i 2016. Ifølge studieplanen er formålet med utdanningsprogrammet å «bidra til kvalitetssikring av sakkyndiges arbeid i saker som omhandler barnevern og barnefordeling» (foreldretvister etter barneloven). I studieplanens læringsmål heter det at utdanningsprogrammet skal bidra til at sakkyndige får den særskilte kompetansen som kreves for å arbeide etter det mandatet som retten og forvaltningen gir. Det kan være å opptre som vitne, følge saker under saksforberedende møter, mekle, foreta utredninger, utforme anbefalinger i form av erklæringer til retten og levere skriftlige rapporter.

For å bli tatt opp i programmet kreves det som hovedregel autorisasjon som lege eller psykolog. Psykologer og leger som blir tatt opp i utdanningsprogrammet skal normalt ha kompetanse som spesialist i klinisk psykologi eller som spesialist i barne- og ungdomspsykiatri. Søkere som ikke tilfredsstill disse kriteriene kan opptas etter individuell vurdering av utdanning og erfaring. Opptak

⁴ NOU 1995:23. *Barnefaglige sakkyndighetsoppgaver. Rolleutforming og kvalitetssikring.*

⁵ Dette fremgår av utdanningsprogrammets studieplan.

skjer en gang i året dersom det er grunnlag for det. Det tas i så fall opp minimum 12 og maksimum 25 deltakere. Forutsatt minst 12 deltakere, vil utgiftene pr. deltaker pr. samling være kr 4 000. I tillegg kommer utgifter til individuell veiledning eller gruppeveiledning, litteratur og eventuelt reise og opphold i forbindelse med undervisningen.

Utdanningen består av 105 timer med kurs, fordelt på tre moduler⁶. Utdanningen er samlingsbasert, og består av totalt 5 samlinger over en toårsperiode. Det stilles i tillegg krav til at deltakeren utfører selvstendig utredningsarbeid i tre barnefordelingsaker eller barnevernssaker, og deltakeren skal ha utført tjeneste som fagkyndig meddommer eller fagkyndig medlem i fylkesnemnda. Det er også krav til praksis og veiledning for deltakerne i utdanningsprogrammet. Deltakerne skal ha 45 timer veiledning som gis i tilknytning til praksis. Veileder skal vurdere deltakernes læringsutbytte etter endt utdanning, og om deltakeren på utdanningsprogrammet har utviklet tilstrekkelig rolleforståelse og handlingskompetanse (kriteriene for denne vurderingen angis i studieplanen) til å stå i registeret over barnefaglige sakkyndige.

Registeret over barnefaglige sakkyndige administreres også av NPF, og består av sakkyndige som har gjennomført utdanningsprogrammet. Registeret er opprettet med tanke på at både forvaltningen, domstoler og den private part skal ha tilgang på barnefaglige sakkyndige, og lett skal kunne skaffe seg oversikt over hvem som er kvalifisert til å utøve barnefaglig sakkyndighetsarbeid. For å stå i registeret er det et krav at man har gjennomført utdanningsprogrammet. En må imidlertid ikke være oppført i registeret for å oppnevnes som sakkyndig i saker etter barnevernloven og barneloven. Omtrent 300 sakkyndige står oppført i registeret pr. i dag.

Som et ytterligere kvalitetsfremmende tiltak ble Barnesakkyndig kommisjon (BSK) opprettet i 2010. BSK har som oppgave å kvalitetssikre alle sakkyndigrapporter bestilt av barneverntjenesten, fylkesnemnda, domstolene eller private parter knyttet til barnevernssaker. Begrunnelsen for å opprette kommisjonen var i stor grad den samme som for etableringen av utdanningsprogrammet for sakkyndige; barnevernssaker er meget inngripende og dreier seg om barn som i liten grad har mulighet til å ivareta sine egne interesser. Derfor ble det vurdert som nødvendig å utvikle gode systemer for kvalitetssikring, og dermed bedre rettssikkerheten til de berørte partene. BSK ble evaluert av Agenda Kaupang i 2015.⁷ Her ble det anbefalt at departementet vurderer tiltak som kan stimulere til at flere ønsker å kvalifisere seg til å bli sakkyndige samt til å utvikle kvaliteten på det sakkyndige arbeidet. Evalueringen av utdanningsprogrammet og registeret er et ledd i oppfølgingen av denne anbefalingen.

3.3 Evalueringens temaer og problemstillinger

Evalueringen er inndelt i tre hovedtemaer:

1. Utdanningsprogrammet
2. Registeret over barnefaglige sakkyndige
3. Eierskap, organisering og ansvars- og oppgavefordeling

I tillegg skal de økonomiske og administrative konsekvensene av tiltakene som foreslås i evalueringen vurderes.

Under utdypes problemstillingene som skal belyses i de respektive temaene.

⁶ 1) Rolle- og lovforståelse, den sakkyndiges plass i systemet, 2) Utredning, vurdering og fremstilling, og 3) Barnelovsakene, meklings metode

⁷ Agenda Kaupang (2015). Evaluering av Barnesakkyndig kommisjon og vurdering av utvidet ansvarsområde

3.3.1 Utdanningsprogrammet

Det skal undersøkes hvorvidt utdanningsprogrammet fungerer etter hensikten og bidrar til å styrke de sakkyndiges kompetanse. I dette temaet undersøkes det om det er behov for endringer eller forbedringer i programmet, med hensyn til målet om å sikre best mulig kompetanse blant de sakkyndige og best mulig kvalitet i deres sakkyndige arbeid. Dette handler både om utdanningsprogrammets opptakskrav, oppbygging, innhold og pedagogiske opplegg. I dette temaet skal dermed både veiledningsordningen og praksisdelen av utdanningsprogrammet vurderes. Det skal også vurderes om det er behov for mer spesialisert sakkyndig kompetanse enn det utdanningsprogrammet pr. i dag kan gi. På bakgrunn av dette skal det vurderes om det er behov for eventuelle endringer eller forbedringer.

3.3.2 Registeret

Det skal undersøkes om kriteriene som ligger til grunn for å ta den sakkyndige ut av registeret er hensiktsmessige. I tillegg skal evalueringen om registeret fungerer etter hensikten, og om registeret gir domstoler, forvaltning og andre tilstrekkelig informasjon til å vurdere om den sakkyndige som engasjeres har tilstrekkelig kunnskap og ferdigheter for å kunne utføre oppdraget på en tilfredsstillende måte. Faglig oppdatering er et av kravene for å bli stående i registeret, og det skal også vurderes hvordan de sakkyndige kan holde seg faglig oppdatert etter at de har gjennomført utdanningsprogrammet.

3.3.3 Eierskap, organisering og finansiering

I evalueringen skal det også vurderes om det er uklarheter og utfordringer i tilknytning til eierskap, organisering og ansvars- og oppgavefordelingen mellom Barne- og likestillingsdepartementet, Norsk Psykologforening og styringsgruppen for utdanningsprogrammet, både når det gjelder utdanningsprogrammet og registeret. Det skal vurderes om det er behov for endringer, og hvilke alternative løsninger som kan være aktuelle.

3.4 Metodisk tilnærming

For å gi fyllestgjørende svar på evalueringens problemstillinger, har vi benyttet flere ulike metoder og datakilder:

- ▶ *Dokumentstudier*
- ▶ *Spørreundersøkelse*
- ▶ *Intervjuer*
- ▶ *Workshops*
- ▶ *Referansegruppemøter*

3.4.1 Dokumentstudier

Sentrale dokumenter i evalueringen har vært:

- ▶ *NOU 1995:23 Barnefaglige sakkyndighetsoppgaver. Rolleutforming og kvalitetssikring*
- ▶ *NOU 2006:9 Kvalitetssikring av sakkyndige rapporter i barnevernssaker*
- ▶ *Agenda Kaupang (2015). Evaluering av barnesakkyndig kommisjon (BSK)*
- ▶ *Veiledende retningslinjer for sakkyndig arbeid i barnevernssaker for barneverntjenesten, fylkesnemnda og domstolen. Veileder utgitt av Barne- og likestillingsdepartementet*
- ▶ *Nasjonal veileder for behandling av foreldretvister. Veileder utgitt av Domstoladministrasjonen.*
- ▶ *Tildelingsbrev fra BLD*

- ▶ Utdanningsprogrammets rammeplan (se vedlegg 1)
- ▶ Utdanningsprogrammets studieplan (se vedlegg 2)
- ▶ Presentasjoner fra utdanningsprogrammets samlinger
- ▶ Referater fra møter i styringsgruppen
- ▶ Budsjetter og regnskap

3.4.2 Spørreundersøkelse

Det er gjennomført en nettbasert spørreundersøkelse blant barnefaglige sakkyndige. Spørreundersøkelsen har hatt to målgrupper:

- ▶ Barnefaglige sakkyndige som har gjennomført utdanningsprogrammet
- ▶ Sakkyndige som har gjennomført saker etter barneloven og barnevernloven, men som ikke har gjennomført utdanningsprogrammet

Formålet med dette har vært å innhente erfaringer og vurderinger om utdanningsprogrammet fra sakkyndige som har gjennomført dette, mens sakkyndige som ikke har gjennomført programmet har fått anledning til å svare på hvorfor de ikke har gjennomført utdanningsprogrammet og hvilke sider ved sakkyndigarbeidet de mener det er aller viktigst at et utdanningsprogram legger vekt på for å sette sakkyndige i stand til å utøve sin rolle på en best mulig måte. Tabell 3-1 gir en oversikt over hvilke temaer som har blitt berørt i spørreundersøkelsene til de to gruppene.

Tabell 3-1. Respondentgrupper og temaer i spørreundersøkelsene

Respondentgruppe	Temaer
Sakkyndige som har gjennomført utdanningsprogrammet	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vurderinger av utdanningsprogrammet, herunder <ul style="list-style-type: none"> ○ Innhold på samlingene ○ Form på samlingene ○ Veiledningsordningen ○ Praksiskravet ○ Egenbetalingen ○ Utbytte av å ha gjennomført utdanningsprogrammet 2. Vurderinger av registeret, herunder <ul style="list-style-type: none"> ○ Kravene som ligger til grunn for å ta sakkyndige ut av registeret ○ Behov for faglig oppdatering ○ Hvorvidt registeret gir tilstrekkelig informasjon
Sakkyndige som ikke har gjennomført utdanningsprogrammet	<ul style="list-style-type: none"> • Årsaker til at de ikke har gjennomført utdanningsprogrammet • Hvilke sider ved sakkyndigrollen det er viktig at et utdanningsprogram legger vekt på

Respondentene har blitt inkludert i spørreundersøkelsen på to måter.

1. Sakkyndige som står oppført i registeret
2. Sakkyndige som har hatt utredninger vurdert av BSK i 2015 og 2016

Disse to rekrutteringskanalene samsvarer ikke nødvendigvis med de to gruppene som ble presentert over. Dette henger sammen med at en viss andel av de sakkyndige som står oppført i registeret ikke har gjennomført utdanningsprogrammet. Dette gjelder en gruppe sakkyndige som ble «prekvalifisert» inn i registeret da dette ble opprettet, før det første kullet hadde gjennomført utdanningsprogrammet. Blant de sakkyndige i BSKs oversikt er også begge gruppene representert (sakkyndige med og uten gjennomført utdanningsprogram). Vi har imidlertid eliminert den delen av BSK-gruppen som har gjennomført utdanningsprogrammet, slik at disse ikke skulle motta undersøkelsen to ganger.

Tabell 3-2. Presenterer utvalgsstørrelse og svarprosent for disse to gruppene.

Gruppe	Informasjon
Sakkyndige i registeret	<ul style="list-style-type: none"> Undersøkelsen sendt til 234 sakkyndige 41 var ikke kontaktbare pga. feil i e-postadresse 79 har besvart undersøkelsen Dette gir en svarprosent på 40,9 (79 av 193)
Sakkyndige i BSKs oversikt fra 2015 og 2016	<ul style="list-style-type: none"> Undersøkelsen sendt til 49 sakkyndige⁸ 1 var ikke kontaktbar pga. feil i e-postadresse 18 har besvart undersøkelsen Dette gir en svarprosent på 37,5 (18 av 48)
Totalt	<ul style="list-style-type: none"> Totalt har 97 av 241 sakkyndige svart på undersøkelsen Dette gir en svarprosent på 40,2

Svarprosenten i undersøkelsen er nokså lav. Undersøkelsen viser at respondentene er jevnt fordelt mht. når de gjennomførte utdanningsprogrammet. Utover dette har det ikke vært mulig å undersøke om det er skjevhet i frafallet. Det gjør at resultatene bør tolkes forsiktig når det gjelder generaliseringer.

Under gis kortfattet informasjon om respondentene som har besvart undersøkelsen.

- ▶ 96 prosent er psykologer (2 prosent er leger, 2 prosent har andre yrker)
- ▶ 84,5 prosent har jobbet som sakkyndige i mer enn 5 år
- ▶ 78 prosent har i gjennomsnitt 5 eller flere saker som sakkyndig per år
- ▶ 71 prosent har gjennomført utdanningsprogrammet
 - 43 prosent fullførte utdanningen før 2005, 30 prosent mellom 2005 og 2010, og 27 prosent etter 2010
 - 61 prosent av disse hadde jobbet som sakkyndige før de påbegynte utdanningsprogrammet
- ▶ 98,5 prosent har jobbet som sakkyndige etter de fullførte utdanningsprogrammet

Fullstendig spørreskjema er vedlagt i vedlegg 3.

3.4.3 Intervjuer

Det er gjennomført intervjuer med 19 personer i evalueringen. Tabell 3-3 på neste side gir en oversikt over informantene som er intervjuet.⁹

⁸ Etter at vi hadde eliminert de sakkyndige som også sto oppført i registeret, gjensto det 113 sakkyndige i BSKs oversikt. Da vi sjekket disse opp mot Norsk Psykologforenings oversikt, ble det imidlertid klart at over halvparten av disse hadde gjennomført deler eller var underveis i utdanningsprogrammet. Ettersom vår spørreundersøkelse ikke var designet for å fange opp denne «gråsonen» (påbegynt, men ikke gjennomført), ble denne gruppen utelatt fra spørreundersøkelsen. Undersøkelsen ble distribuert til de resterende på BSKs liste med tilgjengelige e-postadresser.

⁹ Det har også blitt gjort forsøk på å intervju representanter for Den Norske Legeforening med kjennskap til utdanningsprogrammet. Av ulike årsaker har dette ikke latt seg gjøre i prosjektperioden.

Tabell 3-3. Oversikt over informanter

Informanter	Antall personer intervjuet
Barne- og likestillingsdepartementet (BLD)	2
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)	1
Norsk Psykologforening	3
Representanter for utdanningsprogrammets styringsgruppe (tidligere og nåværende) og koordinator	4
Høgskolen i Oslo og Akershus	1
Øvrige sakkyndige psykologer	2
Domstoladministrasjonen	2
Dommere, fylkesnemndledere og advokater	4
Totalt	19

Hensikten med intervjuene var å styrke kunnskapsgrunnlaget knyttet til spørsmålene om hvorvidt utdanningsprogrammet bidrar til å styrke de sakkyndiges kompetanse, hvorvidt registeret fungerer etter hensikten og for å innhente vurderinger av eierskap, organisering og ansvars- og oppgavefordeling.

Intervjuene ble gjennomført som semistrukturerte intervjuer, der informantene ga sine synspunkter på følgende temaer:

- ▶ *Betraktninger om utdanningsprogrammet*
- ▶ *Betraktninger om registeret for sakkyndige*
- ▶ *Eierskap, organisering, forankring og finansiering*
- ▶ *Oppgave- og ansvarsfordeling*
- ▶ *Styringsgruppas rolle og fungering*
- ▶ *Behov for endringer*

3.4.4 Workshops

Det er gjennomført to workshops med sentrale interessenter. Formålet var å gjennomgå, kvalitetssikre, nyansere og diskutere foreløpige funn fra spørreundersøkelse og kvalitative intervjuer, og diskusjon om forbedrings- og videreutviklingsområder. Den ene workshopen besto av nåværende og tidligere medlemmer av utdanningsprogrammets styringsgruppe, mens den andre workshopen besto av aktører som på ulike måter har interesse av et velfungerende utdanningsprogram. Dette inkluderte en professor i rettsvitenskap, en barnevernleder, psykologer (representanter for både Fosap og BSK), og en advokat. Totalt deltok 9 personer i workshops.

3.4.5 Referansegruppe

BLD oppnevnte en referansegruppe for evalueringen med deltakere som dekker både barnefaglige, psykologiske, juridiske og pedagogiske aspekter. Referansegruppen har hatt følgende sammensetning:

- ▶ *Børge Tomter, barnevernleder i Bærum kommune*
- ▶ *Camilla Bernt, professor i rettsvitenskap, UiB*
- ▶ *Inger Gjerde, dommer og leder av barnelovsgruppa i Nord-Troms*
- ▶ *Katrin Koch, psykologspesialist og leder av BSK*
- ▶ *Elise Stilloff, advokat*
- ▶ *Svein Magnussen, professor i psykologi*
- ▶ *Vibeke Grøver, professor i pedagogikk*
- ▶ *Paal Rasmussen, psykologspesialist og sakkyndig*

Referansegruppens rolle har vært å gi innspill og synspunkter på metode/opplegg, resultater fra undersøkelsen, analyse og anbefalinger. Det har blitt avholdt to møter med referansegruppen. Det første møtet ble avholdt i startfasen av evalueringen, og hadde som formål å forankre evalueringen i referansegruppen, og innhente gruppens innspill på metodisk design og utkast til spørreundersøkelse. Det andre møtet ble avholdt da datainnsamlingen var avsluttet, og hadde som formål å drøfte funn og foreløpige konklusjoner og anbefalinger med referansegruppen.

Referansegruppen har gitt svært verdifulle innspill til evalueringen, men vi understreker at Agenda Kaupang har vurdert innspillene fra referansegruppen på selvstendig grunnlag, og alene er ansvarlig for beskrivelser, vurderinger og anbefalinger i rapporten.

3.5 Metodiske begrensninger

Evalueringen gir et bilde av hvordan deltakere og sentrale interessenter vurderer utdanningsprogrammet og registeret for barnefaglige sakkyndige. Det foreligger ikke objektive eller konkrete vurderingskriterier for temaene som drøftes. Vurderingene er snarere basert på vurderinger, erfaringer og synspunkter fra ulike hold.

Spørreundersøkelsen som er gjennomført i evalueringen, er en sentral kilde for vurderingen av tilfredshet og utbytte av utdanningsprogrammet. Spørreundersøkelsen har relativt lav svarprosent. Resultatene bør derfor tolkes forsiktig når det gjelder generaliseringer. Like fullt gir de en viktig indikator på temaene som drøftes i evalueringen.

Spørreundersøkelsen måler deltakernes opplevde nytte av utdanningsprogrammet, og ikke om de faktisk er blitt bedre i sakkyndigrollen.

Videre er utdanningsprogrammet nylig revidert. Ettersom et fåtall av respondentene som har besvart spørreundersøkelsen har gjennomført utdanningen etter denne revideringen, fanges trolig ikke alle disse endringene opp i evalueringen. Samtidig er evalueringen til dels basert på vurderinger av den reviderte ramme- og studieplanen, hvor de nye elementene er inkludert. Dette, i kombinasjon med at endringene som ble gjort var av mindre karakter, gir evalueringen likefullt indikasjoner på hva som fungerer bra samt behov for forbedringer.

Vi har søkt å redusere disse metodiske begrensningene ved å basere evalueringen på flere datakilder. I tillegg til spørreundersøkelsen blant sakkyndige som har gjennomført utdanningsprogrammet, har det blitt gjennomført intervjuer, workshops og referansegruppemøter med ulike aktører som har god kjennskap til både utdanningsprogrammet og sakkyndigfeltet. Ved å triangulere innspill og synspunkter fra de ulike datakildene og aktørene, ligger det etter vår vurdering godt til rette for å besvare problemstillingene som ligger til grunn for evalueringen på en

tilfredsstillende måte. Dette styrkes av det faktum at det på de fleste områdene i evalueringen er stor grad av samsvar mellom det som fremkommer i spørreundersøkelsen, intervjuer, workshops og referansegruppemøter.

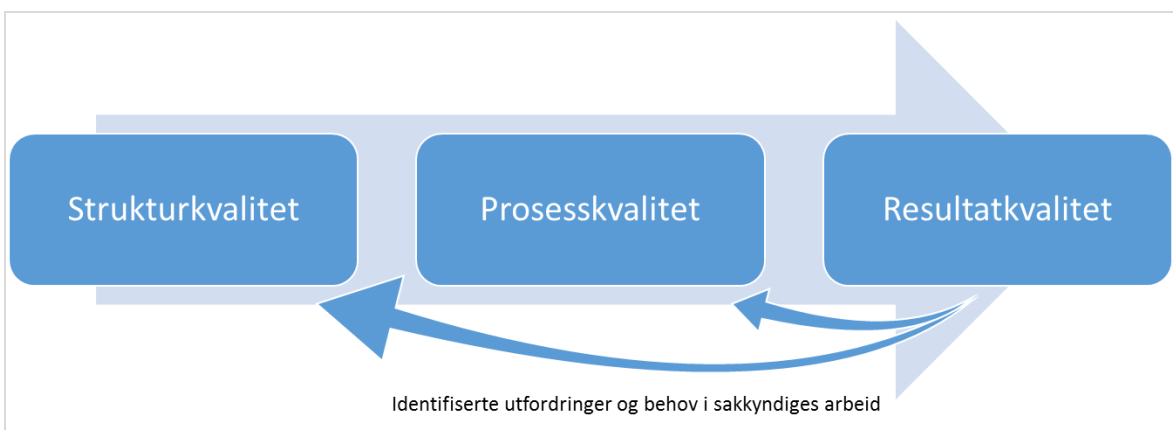
3.6 Kvalitet som analytisk rammeverk for vurdering av utdanningsprogrammet

Som et analytisk rammeverk i vurderingen av utdanningsprogrammet, tar evalueringen utgangspunkt ulike kvalitetsdimensjoner. Kvalitetsbegrepet kan deles i tre elementer: strukturkvalitet, prosesskvalitet og resultatkvalitet.¹⁰

Prosesskvalitet betegner i dette tilfellet kvaliteten på det som foregår i gjennomføringen av utdanningen, både i forbindelse med samlinger, praksis og veiledning. Rammene for denne aktiviteten og det utdanningstilbudet som gis, har også stor betydning for kvaliteten. Dette elementet kan omtales som *strukturkvalitet*. Rammene som utgjør strukturkvaliteten kan bidra til å legge til rette for eller begrense prosesskvaliteten. For eksempel kan både eierskap, organisering, finansiering, opptakskrav, studieplaner og faglig innhold (strukturkvalitet) tenkes å ha en innvirkning på gjennomføringen av opplæringen (prosesskvalitet).

Strukturkvalitet og prosesskvalitet garanterer imidlertid ikke hver for seg et godt sluttresultat, men har i kombinasjon betydning for i hvilken grad det oppnås *resultatkvalitet*. Vi definerer her resultatkvalitet som et utdanningsprogram som gir de barnefaglige sakkyndige tilstrekkelig og relevant kompetanse og som bidrar til å kvalitetssikre sakkyndiges arbeid i saker som omhandler barnevern og barnefordeling (jf. formålet med utdanningsprogrammet).

Vår tilnærming til sammenhengen mellom strukturkvalitet, prosesskvalitet og resultatkvalitet i utdanningsprogrammet for barnefaglige sakkyndige illustreres i figur 3-1 under.

Figur 3-1 Vår tilnærming til sammenhengen mellom strukturkvalitet, prosesskvalitet og resultatkvalitet i utdanningsprogrammet for barnefaglige sakkyndige

De ulike kvalitetsdimensjonene vil også danne grunnlag for å identifisere eventuelle behov for endringer i utdanningsprogrammet. Dette aspektet illustreres i figuren over av de to pilene som peker tilbake fra resultatkvalitet til henholdsvis struktur- og prosesskvalitet. Med andre ord: dersom det identifiseres begrensninger eller mangler i utviklingsprogrammets resultatkvalitet, kan det følgelig være nødvendig å vurdere om det er behov for å gjøre endringer i utdanningens struktur og/eller prosess.

¹⁰ Se eksempelvis NOU 2002:10 Førsteklasses fra første klasse – Forslag til rammeverk for et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem av norsk grunnopplæring og Meld. St. 24 (2012-2013) Framtidens barnehage.

Det er viktig å presisere at denne evalueringen verken gir grunnlag for eller har som formål å gi en objektiv og absolutt vurdering av utdanningsprogrammets kvalitet. Evalueringen er basert på sakkyndiges og øvrige interessenters egne vurderinger. Kvalitetsdimensjonene som er beskrevet er imidlertid nyttige som innramming i arbeidet med å analysere de ulike temaene og problemstillingene som skal belyses.

The page features an abstract geometric design in the upper right quadrant. It consists of several thin orange lines forming a series of connected shapes: a right-angled triangle at the top, a horizontal line extending from its base, a vertical line extending downwards from the end of that horizontal line, a horizontal line extending to the left from the end of that vertical line, and a diagonal line connecting the end of that horizontal line to the top vertex of the triangle. Below this design is a large, solid orange shape that tapers from left to right, resembling a wide arrow or a stylized landscape element. The text '4. Kort om sakkyndigrollen' is centered within this orange shape.

4. Kort om sakkyndigrollen

4 Kort om sakkyndigrollen

Sakkyndige kan bestilles av barnevernet, private parter, fylkesnemnda eller domstolene. Hvem som er den sakkyndiges oppdragsgiver og hvilken rolle den sakkyndige utøver vil variere. Dette avhenger blant annet av hvilket lovverk saken føres etter. En sakkyndig kan utøve flere roller, inkludert å delta i saksforberedende møter, mekle, foreta utredninger og levere skriftlige rapporter.

Barnevernloven omhandler det offentlige ansvar for utsatte barn og unge. I saker etter barnevernloven er det kommunens barneverntjeneste som har ansvaret for saksforberedelsen. Sakkyndige i barnevernsaker kan engasjeres av barneverntjenesten eller private parter (ofte foreldre), eller oppnevnes av domstolen eller fylkesnemnda. I henhold til barnevernlovens § 4-3 har barnevernet rett og plikt til å foreta undersøkelser dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak. Som del av denne retten og plikten, kan barnevernet engasjere sakkyndige hvis de finner dette formålstjenlig. Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker er uavhengige domstollignende forvaltningsorgan, og arbeider i stor grad etter samme prinsipper og regler som domstolene. I fylkesnemnda er det nemndleders oppgave å vurdere og eventuelt treffe avgjørelse knyttet til behovet for sakkyndige utredninger. Private parter i barnevernsaker (som oftest foreldre) har også anledning til selv å legge fram dokumentasjon og å engasjere sakkyndig på ethvert tidspunkt i egen sak. Fylkesnemndas vedtak kan bringes inn for tingretten. Etter tvisteloven § 25-2 kan retten oppnevne sakkyndig etter begjæring fra en part eller av eget tiltak etter § 21-3 annet ledd når det er nødvendig for å få et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag.

Barnelovsaker er tvister mellom foreldre om foreldreansvar, bosted og/eller samvær for felles barn. Disse sakene skiller seg fra barnevernsaker på flere punkter. For det første er det ingen offentlig part som har utredet sakene før den kommer til domstolen, og som har ansvaret for å målbære barnets beste i prosessen. For det andre har partene full avtalefrihet utenfor domstolene, og kan inngå forlik eller rettsforlik i domstolene. Barnelovsaker initieres alltid av en forelder, og det er opp til foreldrene alene å avgjøre om de ønsker å forlike saken eller om det skal avsies dom. I barneloven § 61 første ledd nr. 1 er det gitt nærmere regler for hvordan retten kan legge opp saksforberedelsen, med ett eller flere saksforberedende rettsmøter, blant annet for å vurdere om det er mulig å oppnå forlik mellom partene. Et sentralt virkemiddel er at retten kan oppnevne en sakkyndig til å bistå under saksforberedelsen, herunder mekle og gjøre visse undersøkelser, så som å ha samtaler med foreldrene og barna, og undersøke de faktiske forholdene i saken. De fleste saker forlikes. Dersom mekling ikke er egnet eller fører frem, må saken avgjøres ved dom. Der det er behov for det, eller i saker der det er fremsatt påstander om vold, overgrep, rus eller psykiske lidelser og saken ikke er tilstrekkelig opplyst på annen måte, kan retten etter barneloven § 61 første ledd nr. 3 oppnevne en sakkyndig.

Ettersom sakkyndige vurderinger kan ha stor innvirkning på både barn, foreldre og andre pårørendes liv og fremtid, er det avgjørende å sikre en god faglig standard på dette arbeidet. Dette ble også påpekt i NOU 1995:23 «Barnefaglige sakkyndighetsoppgaver. Rolleutforming og kvalitets-sikring». Her ble det funnet at oppdragsgivere ofte hadde liten kontroll på de sakkyndiges kompetanse, og at denne kompetansen i stor grad varierte. Som et kvalitetsforbedrende tiltak foreslo utvalget opprettelsen av utdanningsprogrammet og registeret for barnefaglige sakkyndige, som ble opprettet i 1998. Til tross for disse kvalitetsfremmende tiltakene, ble det i NOU 2006:9 «Kvalitetssikring av sakkyndige rapporter i barnevernsaker» slått fast at den faglige kvalitetssikringen av den enkelte sakkyndigrapporten fortsatt var urovekkende svak og at rettssikkerheten til barna og de private partene i disse sakene ikke var tilfredsstillende. I tillegg til at det ble anbefalt å opprette Barnesakkyndig kommisjon, la utvalget derfor vekt på betydningen av å videreutvikle utdanningsprogrammet og registeret. I de neste kapitlene ser vi nærmere på hvordan utdanningsprogrammet og registeret fungerer i dag, og hvorvidt det fortsatt er behov for endringer.

The page features an abstract geometric design. In the upper right, there are several orange-outlined shapes: a right-angled triangle, a smaller right-angled triangle, and a larger triangle. These shapes are interconnected by lines, creating a complex geometric pattern. A large, solid orange shape occupies the bottom left and bottom center of the page, tapering towards the right. The text '5. Utdanningsprogrammet' is centered within this orange area.

5. Utdanningsprogrammet

5 Utdanningsprogrammet

Utdanningsprogrammet for barnefaglige sakkyndige har som formål å bidra til kvalitetssikring og utvikling av sakkyndiges arbeid i saker som omhandler barnevern og foreldretvister. I dette kapitlet presenterer vi evalueringens funn og våre vurderinger av om dette formålet er oppnådd og hvorvidt det er behov for endringer eller forbedringer i programmet. Dette omhandler både utdanningsprogrammets opptakskrav, oppbygging og innhold, veiledning og praksis samt kvalitetssikring og godkjenning. Vi ser også på deltakernes tilfredshet og vurderinger av utbytte av å delta i utdanningsprogrammet. Problemstillingene i dette kapitlet knytter seg både til utdanningsprogrammets strukturkvalitet, prosesskvalitet og resultatkvalitet.

5.1 Opptak og rekruttering til programmet

Kriteriene for opptak til utdanningen spesifiseres i utdanningsprogrammets rammeplan. Disse sier at følgende krav skal oppfylles for å kunne tas opp til programmet:

- a) *Autorisasjon* som lege eller psykolog
- b) Leger og psykologer som opptas skal normalt ha kompetanse som *spesialist* i klinisk psykologi eller barne- og ungdomspsykiatri. Psykologer og leger som ikke har slik spesialisering kan opptas etter individuell vurdering av samlet praksis¹¹
- c) Søkere som ikke har utdanning nevnt i punkt a) og b) kan unntaksvis tas opp til utdanningsprogrammet etter en individuell vurdering

Rammeplanen utdyper opptakskriterienes pkt. c) på følgende måte:

«Et minstekrav er at søkeren etter avsluttet relevant hovedfag kan dokumentere minst tre års veiledet praksis i en hovedstilling som innebærer variert og direkte klientarbeid med barn og deres familier og som også innebærer erfaring fra tverrfaglig samarbeid. Det er i denne sammenheng relevant å vurdere søkeren ut fra søkerens kompetanse knyttet til kunnskap om hva som er til barnets beste, kunnskap om å vurdere barns omsorgsbehov, tilknytning, samspill m.m. Videre er det aktuelt å vurdere søkerens kunnskap om det å vurdere omsorgsferdigheter hos de voksne, søkerens utrednings- og formidlingskompetanse samt kompetanse om ulike metoder ved sakkyndighetsarbeid.»

En gjennomgang av referater fra styringsgruppemøtene i perioden 2010–2016 viser at det har blitt behandlet totalt 29 søknader med behov for individuell vurdering. Dette dreier seg om søkere som ikke oppfyller kravene om å ha autorisasjon som lege eller psykolog, samt relevant spesialistkompetanse. Kun 5 av disse fikk innvilget sin søknad, mens 24 søknader ble avslått av styringsgruppen. Blant de som ikke har fått sin søknad innvilget er det både søkere som ikke oppfyller kravene om relevant praksis etter pkt. b) og kravene om annen relevant utdanning,

¹¹ Et minstekrav er at søkere etter avsluttet utdanning kan dokumentere minst tre år med veiledet praksis i hovedstilling, jf. krav til praksis for den kliniske spesialitet. Praksis skal bl.a. omfatte tverrfaglig samarbeid. Minst to år skal være i relevant og variert direkte klientarbeid med barn og deres familier. Som tredje år i hovedstilling kan etter individuell vurdering godkjennes annet klientarbeid som finnes relevant for sakkyndige vurderinger.

praksis og kunnskap etter pkt. c). Flertallet av avslagene har sin begrunnelse i manglende oppfyllelse av kravene etter pkt. c).

Rammeplanen oppgir at søkerne har anledning til å klage på avslag om opptak til utdanningsprogrammet. Dette må gjøres innen tre uker etter at avslaget er mottatt. Eventuelle klager skal først behandles av styringsgruppen, som revurderer søknaden på bakgrunn av utfyllende informasjon/dokumentasjon. Dersom søkeren velger å klage på et eventuelt nytt avslag om opptak, oversendes denne klagen til Barne- og likestillingsdepartementet til endelig behandling. Ifølge opplysninger fra Norsk Psykologforening er det kun én søker som har anket sitt avslag og fått medhold av BLD.

Opptak til utdanningsprogrammet skjer en gang i året, dersom det er grunnlag for det. I henhold til rammeplanen kan det tas opp minimum 12 og maksimum 25 deltakere. Norsk Psykologforening oppgir at antallet deltakere på programmet har ligget stabilt rundt 20-25 deltakere. Det har blitt startet opp ett utdanningsprogram per år, med unntak av et år da to utdanningsløp ble igangsatt samme år.

Dagens finansieringsmodell av utdanningen er en kombinasjon av offentlig finansiering og egenbetaling.

5.1.1 Informantenes synspunkter

Inntakskrav

De fleste informantene i undersøkelsen vurderer at hovedregelen om at en skal være lege- eller psykologspesialist for å komme inn på utdanningsprogrammet er hensiktsmessig. Dette begrunnes med at sakkyndig arbeid er krevende og at kravet om spesialistutdanning i så måte er en effektiv metode for å kvalitetssikre kandidatene som tas inn. Det hevdes at sakkyndig arbeid forutsetter en viss modenhet og realkompetanse, og at den beste, praktisk gjennomførbare måten å sikre dette på er ved å kreve spesialistutdanning. I forlengelsen av dette hevdes det også at risikoen for å falle ut eller for ikke å få fullt utbytte av utdanningsprogrammet er større dersom de som deltar ikke har tilstrekkelig relevant eller god bakgrunn.

Samtidig mener andre informanter at utdanningen bør være åpen for en større gruppe enn spesialistutdannede leger og psykologer. Det vises blant annet til formålet med utdanningsprogrammet: Dersom utdanningsprogrammet skal kvalitetssikre sakkyndiges arbeid, er det viktig å ta inn så mange som mulig, all den tid også «vanlige» psykologer og andre yrkesgrupper også fungerer som sakkyndige i saker etter barneloven og barnevernloven i dag. Derfor er det lite hensiktsmessig å ekskludere denne gruppen fra utdanningsprogrammet, hevdes det. Det påpekes også at kvalifiserte sakkyndige er et knapphetsgode, og at det er all grunn til å kvalifisere flest mulig sakkyndige gjennom utdanningsprogrammet. Enkelte informanter mener at det er viktigere å basere seg på hvilken praktisk erfaring søkere har, enn hvorvidt de er spesialister eller ikke. Dette kan innbefatte pedagoger og andre grupper som jobber i tett kontakt og/eller med behandling av mennesker. Disse informantene mener at det bør være et krav om relevant erfaring og praksis, men at spesialistkravet i seg selv ikke nødvendigvis garanterer kvalifiserte søkere med tilstrekkelig relevant erfaring.

Flere informanter fremhever også viktigheten av personlig egnethet i sakkyndigrollen, og mener at dette bør tillegges større vekt i inntaksprosessen til utdanningsprogrammet. Enkelte av disse informantene baserer seg på egne erfaringer fra saker der de har vært i befatning med sakkyndige de mener ikke har vært egnet for rollen. Det fremkommer imidlertid ikke forslag til hvordan slik egnethet kan vurderes på bakgrunn av objektive og forhåndsdefinerte kriterier for inntak til utdanningsprogrammet.

De aller fleste informantene er positive til muligheten for å komme inn på utdanningsprogrammet selv uten spesialistutdanning. Dette inkluderer også de som mener at spesialistutdanning bør være hovedregelen. Dette ivaretas i dag av pkt. b) og c) i rammeplanens kapittel 2.1.

For øvrig påpekes det også at utdanningsprogrammet markedsføres i liten grad, og at det er potensial for å nå flere aktuelle kandidater. Det fremkommer at programmet fyller opp sin kapasitet hvert år det gjennomføres (20–25 deltakere), men flere mener at denne kapasiteten med fordel kunne økes. Argumentasjonen er i stor grad den samme som den som er knyttet til å utvide kriteriene for inntak: kvalifiserte sakkyndige er et knapphetsgode, og det er derfor god grunn til å kvalifisere de som kan være egnet for en slik rolle. I tillegg til større kapasitet, etterlyses det også større geografisk spredning i rekrutteringen til programmet. I denne sammenhengen påpekes det også at økt markedsføring vil kunne være bidra til å rekruttere sakkyndige fra flere steder i landet.

Deltakernes egenbetaling for deltakelse på samlingene fremstår ikke som en vesentlig barriere for rekruttering og deltakelse. Imidlertid fremheves det av flere deltakere at den totale kostnaden inkludert utlegg veiledning, samt reise og opphold kan bli vesentlig (se kapittel 7.1.3 og 7.2.4 for utdyping av dette).

Årsaker til manglende deltakelse i utdanningsprogrammet

Spørreundersøkelsen har også blitt besvart av sakkyndige som ikke har gjennomført utdanningsprogrammet. Disse oppgir ulike årsaker til at de ikke har tatt utdanningsprogrammet. De fleste oppgir at de enten ikke har behov for utdanningen, og/eller at de begynte som sakkyndige før programmet ble etablert og dermed ble prekvalifisert til å stå oppført som sakkyndige i registeret. Under gjengis enkelte utdypinger blant disse respondentene:

- ▶ *Kjenner bransjen, foreleserne og kunnskapsstatusen for de sentrale temaene i undervisningsprogrammet*
- ▶ *Har vært veileder for kandidater i programmet og har fått opplæring ved egen praksis samt kurs i regi av domstolene og i spesialistprogrammet i NPF*
- ▶ *Innholdet i utdanningen fremstår som lite oppdatert, har slagsider og mangler vesentlige bidrag. Savner godt vitenskapelig grunnlag.*
- ▶ *Programmet er rettet mot mindre erfarne sakkyndige, ikke relevant for en med lenger erfaring*

Enkelte oppgir at det ikke har vært praktisk gjennomførbart å delta (f.eks. fordi det er langt å reise), og at de ikke er kvalifisert for å bli tatt opp til utdanningsprogrammet. I sistnevnte gruppe er det en som ikke har spesialistutdanning, en om oppgir å ikke ha jobbet tilstrekkelig mye og lenge nok til å innfri de alternative inntakskriteriene om relevant praksis og en som har jobbet privat/selvstendig, og oppgir at dette ikke kvalifiserer til opptak i programmet tross relevant fagbakgrunn. Noen få forklarer den manglende utdanningen med at de ikke har hatt tid til å gjennomføre programmet.

5.1.2 Vår vurdering

Kriterier for opptak og rekruttering til utdanningsprogrammet er en viktig del av utdanningsprogrammets strukturkvalitet. Basert på evalueringens funn, er det vår vurdering at inntakskravene i det store og det hele er hensiktsmessige. Datamaterialet gir ikke grunnlag for å hevde at kriteriene for inntak verken bør skjerpes eller senkes. Med andre ord vurderer vi at spesialistutdanning fortsatt bør være hovedregelen, med tilhørende individuell vurdering av andre søkere iht. definerte tilleggskriterier.

Det fremgår imidlertid at det kan være behov for å tydeliggjøre kriteriene som brukes for å vurdere søkere som ikke oppfyller spesialistkravet (pkt. b i rammeplanens kapittel 2.1) og/eller ikke er leger eller psykologer (pkt. c i rammeplanens kapittel 2.1). Dette baserer vi på den store mengden avslag på søkere som har blitt individuelt vurdert i perioden 2010–2016. Blant annet er det ikke

konkretisert i rammeplanen hva som ligger i kravet om veiledet praksis. Hvordan disse tilleggskriteriene bør spesifiseres, må vurderes nærmere.

Gitt at det er behov for å øke antall sakkyndige bør det stimuleres til økt rekruttering til utdanningsprogrammet. Ettersom mange i dag opererer som sakkyndige uten å ha gjennomført utdanningsprogrammet¹², vil økt inntak til programmet være viktig for å ivareta målet om å kvalitetssikre det sakkyndige arbeidet som utføres i saker etter barneloven og barnevernloven. En måte å gjøre dette på er at kapasiteten på utdanningsprogrammet økes, og at det markedsføres mer aktivt. I dag markedsføres utdanningen i liten grad. Dette vil også være viktig dersom det er en ambisjon å øke antallet sakkyndige i alle landets fylker.

Det fremgår også at deltakelse i utdanningsprogrammet kan bli kostbart for langveisfarende (jf. kapittel 7). Det bør derfor vurderes om utlegg til reise og opphold for deltakerne skal dekkes av utdanningstilbyderen. Dette kan både være med på å stimulere til økt deltakelse, og bidra til jevnere geografisk fordeling av sakkyndige.

5.2 Utdanningsprogrammets oppbygging og innhold

Utdanningsprogrammets oppbygging og innhold i har i stor grad vært uforandret siden det ble etablert i 1998. Nylig har det imidlertid blitt gjort et løft, i form av en revidering av studieplanen. Denne revideringen foregikk i perioden 2013/2014, og ble formelt vedtatt av BLD i 2016. Disse endringene innebar at programmet ble utvidet fra 4 til 5 samlinger (3 dager mer enn tidligere), barnelovsaker ble skilt ut i en egen modul, forelesningsrekken ble endret slik at den lå tettere opp til en sakkyndig utredningsprosess, det ble innført krav om at kandidatene skal delta i fylkesnemnd, veiledningskravet ble økt fra 40 til 45 timer, og det ble innført krav til at en viss andel av veiledningen skulle gjøres individuelt, og at veileder og kandidat deltar i felles sak.

I studieplanen oppgis det at utdanningsprogrammet har som formål «å bidra til kvalitetssikring og utvikling av sakkyndiges arbeid i saker som omhandler barnevern og foreldretvister». Av studieplanen fremgår det også at utdanningsprogrammet er erfaringsbasert, og at undervisningen som gis er i overensstemmelse med Norsk psykologforenings prinsipperklæring om evidensbasert praksis. Programmet har følgende læringsmål:

«Utdanningsprogrammet skal bidra til at sakkyndige får den kompetansen som kreves for å arbeide etter det mandatet som retten og forvaltningen gir. Det kan være å foreta sakkyndigutredninger og utforme erklæringer, å opptre som vitne eller som fagkyndig meddommer eller fagkyndig nemndsmedlem, eller å delta i saksforberedende rettsmøter.»

Utdanningsprogrammet er bygd opp som en kombinasjon av kurssamlinger, veiledning og arbeid med enkeltsaker (praksis).

Utdanningsprogrammet består av tre kursmoduler:

1. Rolle- og lovforståelse, den sakkyndiges plass i systemet
2. Utredning, vurdering og fremstilling
3. Barnelovsakene, meklings metode

¹² Dette illustreres også av funn i spørreundersøkelsen, som viser at 61 prosent av respondentene som har gjennomført utdanningsprogrammet hadde jobbet som sakkyndige før de påbegynte utdanningen.

Disse modulene gjennomføres i løpet av fem kurssamlinger. Hver samling går over tre dager, med syv timer undervisning pr. dag. Til sammen består samlingene av 105 timer undervisning, fordelt på 15 kursdager. Under presenteres de ulike modulene og samlingene i korte trekk. En fullstendig oversikt over innholdet i de ulike modulene fremgår av studieplanen, vedlagt i vedlegg 2.

Modul 1: Rolle- og lovforståelse, den sakkyndiges plass i systemet

Den første modulen i utdanningsprogrammet består av én samling på tre dager, og omhandler rolleforståelse og etisk bevissthet. I studieplanen blir det fremhevet at den sakkyndige må utvikle forståelse for egen og andres rolle, for å kunne opptre adekvat, og kunne samhandle med aktørene i barnevern- og foreldretvistsaker. Den første modulen inneholder også en innføring i grunnleggende rettslige prinsipper og juridiske arbeidsmåter i sivile og strafferettslige saker, samt kunnskap om aktuelle lovverk. I studieplanen oppgis det at undervisningen vil omhandle de faktorene som skiller rollen som terapeut fra rollen som sakkyndig, og den understreke alvoret og makten som følger med rollen som sakkyndig. Etter denne modulen skal deltakerne i henhold til studieplanen vise forutsetninger for å samhandle adekvat med de ulike aktørene. I praksis og veiledning skal den sakkyndige vise kunnskaper om etiske prinsipper og etisk forsvarlig praksis.

Modul 2: Utredning, vurdering og fremstilling

Den andre modulen skal gi deltakerne spesifikke forutsetninger for å utrede og undersøke forhold som belyser barns omsorgssituasjon og andre relevante problemstillinger. Undervisningen i denne modulen fordeles på tre samlinger.

Samling 1 – Utredning av barn

Formålet med den første samlingen i modul 2 er å gi den sakkyndige kunnskap om hvordan barnepsykologisk forståelse kan anvendes i utredninger etter barneloven og barnevernloven. I følge studieplanen vil deltakerne få økte forutsetninger for å velge adekvate og oppdaterte metoder for utredning av barnets tilstand og behov ut i fra barnets alder. Etter denne samlingen skal deltakerne kunne begrunne valg av metoder og beskrive metoders relevans. Videre vil deltakerne forstå hvordan de kan anvende kunnskap om barns utvikling, tilknytning og aldersspesifikke behov for å vurdere hvordan omsorgssituasjonen påvirker barn. Av studieplanen fremgår det også at deltakerne vil få økt bevissthet om hvordan ulike diagnoser hos barn kan føre til utfordringer for vurdering av omsorgsbehov og -svikt.

Samling 2 – Utredning av voksne

Den andre samlingen i modul 2 har som formål å gi den sakkyndige en forståelse av hvordan den voksnes fungering påvirker omsorgsevnen. I henhold til studieplanen vil deltakerne i løpet av denne samlingen få økt forståelse av konsekvensene for barna når omsorgskompetansen og omsorgsevnen ikke er tilstrekkelig, vurdert ut fra barnets alder og behov. Spesifikke temaer som tas opp inkluderer vold, rus, psykisk helse og evnenivå (betydning av kulturbakgrunn ved utredning og foreldrefungering tas opp i en annen sammenheng).

Samling 3 – Rettslig og barnefaglig vurdering og fremstilling

Formålet med den tredje samlingen i modul 2 er å gi økt kunnskap om de juridiske vurderingstema som knytter seg til sakkyndighetsarbeidet innenfor barneloven og barnevernloven. Valg av fast bosted, omsorgsovertakelse, samværsutmåling og støttende tiltak i familien står sentralt. Deltakerne vil også få innføring i de spesifikke kravene for skriftlig og muntlig fremstilling.

Modul 3: Barnelovsakene, mekling som metode

Den tredje og siste modulen består av én samling. Denne modulen omhandler den sakkyndiges rolle som mekler med referanse til barnelovens § 61.1 og § 61.4, og vil ifølge studieplanen gi økte forutsetninger for å velge mellom ulike metoder med utgangspunkt i de ulike rollene og oppgavene som sakkyndig, mekler og vitne. Videre heter det at spesifikk kunnskap om mekling og meklerrollen

vil gi økte forutsetninger for å bidra på en slik måte at barnets beste ivaretas, konflikten dempes og foreldrene blir i stand til å samarbeide om organiseringen av omsorgen.

5.2.1 Informantenes synspunkter

Det er en generell oppfatning blant informantene i undersøkelsen om at utdanningsprogrammets ramme- og studieplan i all hovedsak dekker de viktigste og mest vesentlige og relevante temaene knyttet til barnefaglig sakkyndig arbeid. Samtidig påpeker flere at det er vanskelig, som utenforstående som ikke har deltatt på utdanningsprogrammet, å vurdere innholdet i utdanningen utover det som oppgis i disse planene. Det påpekes blant annet at det fremkommer begrenset informasjon om hvem som underviser, hvordan det undervises og hva det undervises i.

Informantene har også ulike oppfatninger om innholdet i utdanningsprogrammet. Dette handler ikke så mye om hvilke temaer og hva slags kunnskap og ferdigheter som er viktige for en sakkyndig, men snarere hva en skal forvente av kandidatene som gjennomfører utdanningsprogrammet. Dette gjelder spesielt spørsmålet om hvor mye vekt som skal legges på psykologfaglige problemstillinger i utdanningsprogrammet, kontra fokus på sakkyndigrollen og problemstillinger som er direkte knyttet til utøvelse av denne rollen:

- ▶ *Enkelte mener at psykologfaglige temaer dekkes i grunnutdanningen for psykologer, og/eller at psykologer har ansvar for å holde seg selv faglig oppdatert. Hovedfokus i utdanningsprogrammet bør derfor være rolle- og systemforståelse direkte knyttet til sakkyndigarbeid og ikke psykologfaget, ifølge disse informantene. Det påpekes også at de fleste deltakerne allerede er psykologspesialister og at programmet først og fremst skal hjelpe deltakerne til å omsette den faglige kunnskapen de allerede har til en forvaltningsrettslig sammenheng*
- ▶ *Andre mener at det stadig skjer endringer og oppdateringer i psykologfaget (samt at enkelte sakkyndige har en eldre grunnutdanning), og at det derfor også er behov for å behandle enkelte psykologfaglige temaer i utdanningsprogrammet for å sikre nødvendig faglig oppdatering og ajourføring av relevant kompetanse.*

Som en parallell til dette, argumenterer noen for at det er behov for mer spesialisering og ekspertkompetanse knyttet til konkrete temaer (f.eks. flerkulturalitet), mens andre er mer opptatt av at sakkyndige først og fremst skal ha kunnskap om barn og foreldre og en generell og overordnet forståelse for ulike temaer i tilknytning til dette.

En slags mellomposisjon er at det nødvendigvis må sikres et minste felles multiplum og en introduksjon/oppdatering til sentrale temaer som ofte berøres i saker hvor sakkyndige er involvert. Her nevnes spedbarnstilknytning og fungering, vold i nære relasjoner, rus og flerkulturalitet som eksempler på viktige temaer som det er viktig at sakkyndige har kunnskap om.

Her er det altså ikke konsensus blant informantene som har inngått i evalueringen. Snarere understreker dette både at det er ulike oppfatninger om hva en skal forvente av kandidatene som gjennomfører utdanningsprogrammet, og at det kan være krevende å treffe alles behov når kandidatene varierer fra relativt nyutdannede til mer erfarne psykologer (med eldre grunnutdanning).

Videre påpekes det at det er behov for større grad av innblikk, ettersyn, kontroll og kvalitetssikring av innholdet i utdanningsprogrammet. Dette fremkommer blant annet av informanter som har fungert som forelesere i programmet. Det påpekes at forelesningene bør følges tettere av de som har ansvar for programmet og utsettes for en form for fagfellevurdering, slik at det som foregår i undervisningssituasjonen ikke forblir en «privatsak» mellom foreleser og deltakerne. Et annet innspill er at det med fordel kan opprettes en faglig referansegruppe som samlet vurderer helheten i programmet. Flere informanter og referansegruppedeltakere påpeker også at innholdet – selv om ramme- og studieplanen ser bra ut – kan være tilfeldig og varierende så lenge det ikke er noen

som har ansvar for å følge programmet for å sikre at undervisningen er i tråd med rammene som er gitt, identifisere styrker og avdekke svakheter og gjøre eventuelle justeringer ved behov. Dette handler imidlertid mer om organiseringen av programmet, enn om innholdet som sådan. Dette temaet kommer vi tilbake til i kapittel 7.

En informant observerer at studieplanen i stor grad er formulert med fokus på innholdet i samlingene, og i mindre grad er innrettet etter hva en deltaker i utdanningsprogrammet skal kunne når utdanningen er gjennomført. Denne informanten mener det er grunnlag for å reformulere studieplanen i tråd med hva som er utdanningsprogrammets kompetanse- og læringsmål, for å gjøre det tydeligere både for kandidatene selv og utenforstående hva en saksyndig som har gjennomført utdanningsprogrammet skal håndtere og mestre. Studieplanen angir riktignok hvilken rolleforståelse og handlingskompetanse kandidater skal ha når de har gjennomført utdanningen. Det bemerkes imidlertid at dette i liten grad fremstår integrert med beskrivelsen av utdanningsprogrammet formål og læringsmål på den ene siden, og beskrivelsen av programmets innhold på den andre siden. Spørsmålet om hva kandidatene skal kunne når de har vært gjennom utdanningen, henger også sammen med muligheten til å teste og godkjenne kandidatene. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 7.4.

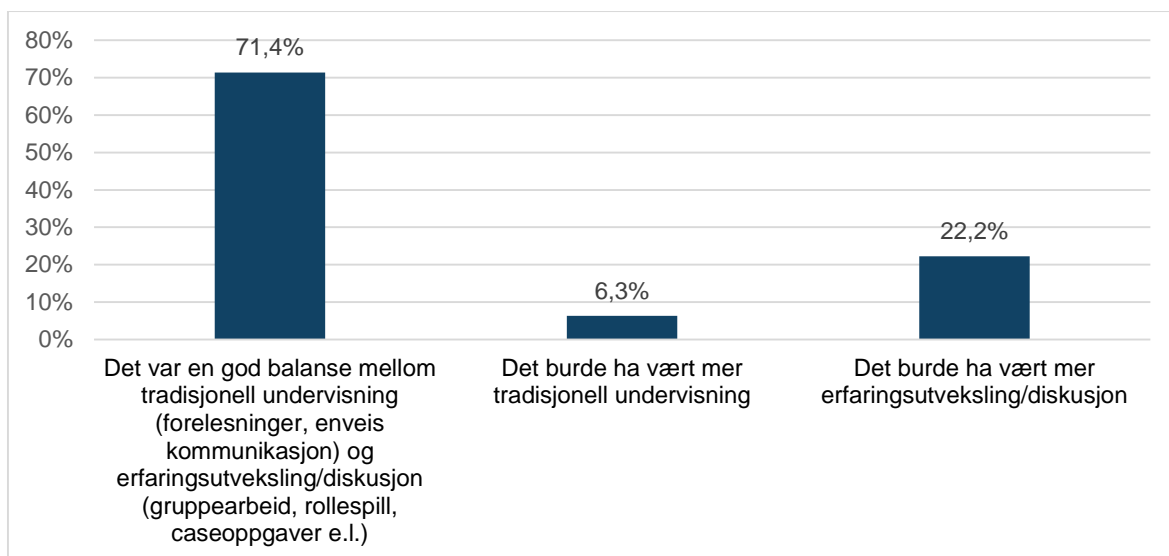
Respondentene i spørreundersøkelsen har blitt bedt om å ta stilling til om balansen mellom teoretisk og praktisk innhold i samlingene. Her fremgår det at et flertall av deltakerne som har deltatt i undersøkelsen er tilfreds med balansen mellom teori og praksis. Samtidig viser resultatene at nærmere en tredjedel etterspør større fokus på praksisrelatert innhold.

Figur 5-1 Deltakernes vurdering av balansen mellom teori og praksis på samlingene. N=64

Slik figur 5-1 viser, vurderer over 65 prosent av respondentene at det var en god balanse mellom teoretisk og praksisrelatert innhold i samlingene. Kun 1,6 prosent mener det burde ha vært større fokus på teori, mens 32,8 prosent vurderer at det burde ha vært større fokus på praksisrelatert innhold.

Videre viser resultatene fra spørreundersøkelsen at flertallet av deltakerne også er tilfreds med formen på samlingene, med hensyn til balansen mellom tradisjonell undervisning og erfaringsutveksling. Tradisjonell undervisning er i denne sammenhengen eksemplifisert med forelesninger og enveis kommunikasjon, mens erfaringsutveksling og diskusjon kan innebære gruppearbeid, rollespill, caseoppgaver ol.

Figur 5-2 Deltakernes vurdering av balansen mellom tradisjonell undervisning og erfaringsutveksling /diskusjon. N=63

Figur 5-2 viser at 71,4 prosent av respondentene vurderer at samlingene var preget av en god balanse mellom tradisjonell undervisning og erfaringsutveksling/diskusjon. Over en femtedel (22,2 prosent) etterspør større muligheter for erfaringsutveksling, mens et mindretall på 6,3 prosent synes det burde ha vært mer tradisjonell undervisning.

Alt i alt vurderes innholdet i utdanningen i stor grad positivt, og at de ulike modulene dekker viktige temaer knyttet til sakkyndig arbeid. Det fremkommer dermed ikke behov for markante endringer i utdanningsprogrammets innhold. Like fullt har flere temaer blitt nevnt, som informantene mener bør vektlegges og/eller styrkes i utdanningsprogrammet. Listen på neste side gjengir de mest sentrale innspillene om dette i evalueringen:

- ▶ *Mekling i forbindelse med saksforberedende møter i barnelovsaker*
- ▶ *Flerkulturell kompetanse, forståelse for kulturers betydning for barn og foreldres handlinger og oppfatninger, kultursensitivitet, mv.*
- ▶ *Spedbarnstilknytning og fungering*
- ▶ *Vold i nære relasjoner*
- ▶ *Rus*
- ▶ *Manipulasjon/påvirkning: Dette innbefatter både strategier for å vurdere hvorvidt en kan stole på det aktørene i en sak forteller, samt bevisstgjøring om egne begrensninger knyttet til å avdekke manipulasjon*
- ▶ *Rettsikkerhetsutfordringer: Bl.a. bindinger mellom oppdragsgiver og sakkyndig*
- ▶ *Metodikk som er spesifikk for sakkyndighetsarbeid, og som derfor ikke er dekket i den alminnelige opplæringen for spesialister (med barnefaglig orientering)*
- ▶ *Rolleforståelse: Både den sakkyndiges rolle i systemet og de ulike hattene en sakkyndig kan ha på seg (mekler, veileder, utreder, beslutningstaker som (fagkyndig) meddommer)*
- ▶ *Opptreden i retten*
- ▶ *Skriftlig utforming av sakkyndigrapporter – for å sikre tilgjengelig fremstilling slik at parter kan forstå, kommentere og imøtegå*

- ▶ *Systemkunnskap (jus, barnevern, etc.)*
- ▶ *Metodeutvikling i barnevernet: Det er viktig for en sakkyndig å vite hva som skjer i barnevernet, ettersom dette vil påvirke hva som er riktig avgjørelse/anbefaling (f.eks. som alternativ til omsorgsovertakelse)*
- ▶ *Kognitive feilkilder, undersøkelse av alternative hypoteser, hypotesetesting, unngå bekræftelsesfellen*
- ▶ *Standpunktkompetanse/vurderingskompetanse*
- ▶ *Fylkesnemnda er opptatt av at utdanningen også legger vekt på rollen som fagkyndig meddommer (viktig at fagkyndigkompetansen også kvalitetssikres, og at de fagkyndige ikke blir et b-lag)*

Mekling blir spesielt fremhevet som et viktig område av flere informanter, ettersom dette har en så sentral plass i barnelovsaker. Det påpekes at programmet bør ha større fokus på det meklingsfaglige, herunder innholdet i meklerrollen kontra utrederrollen. Blant annet fremkommer det synspunkter om at det med fordel kan brukes tid på å behandle *mekling som konfliktløsningsmetode* før man dukker ned i de (viktige) særproblemstillingene barnelovsaker kan reise. Denne observasjonen styrkes også av at det ikke synes å være noen anbefalt litteratur om mekling i litteraturlisten til utdanningsprogrammet. Det påpekes også at faren for *forlikspress* er et rettssikkerhetsspørsmål som burde behandles i utdanningsprogrammet. Det hevdes at et av de fremste kritikkpunktene mot meklingsordningen i domstolene i barnelovsaker har vært at det blir for sterkt forlikspress på foreldrene, hvilket utviser den klare grensen mellom avtaleløsninger og løsninger bestemt av en tredjeperson (dommer) i en dom. Problemstillingen med forlikspress henger også sammen med at dommeren sammen med en sakkyndig (som i en del tilfeller også skal gjøre en utredning etter barneloven § 61 nr. 3 hvis det blir hovedforhandling) gir signaler til foreldrene om hvordan de vurderer saken når de evaluerer og foreslår løsninger. En informant mener derfor, med forbehold om at undervisningen kan inneholde mer enn det som fremgår av tilgjengelig dokumentasjon, at det er uheldig at spørsmålet om forlikspress ikke er fremhevet som et sentralt tema for refleksjon i utdanningsprogrammet.

Det er for øvrig en utbredt oppfatning blant informantene som har inngått i evalueringen at utdanningsprogrammets kombinasjon av samlinger, veiledning og praksis er en god og hensiktsmessig modell. Enkelte etterspør andre læringsformer som et supplement til de forelesningsbaserte samlingene. Eksempelvis nevnes oppgaver mellom samlingene som et potensielt virkemiddel for å øke utbyttet av utdanningen. Skrivning av refleksjonsnotater i etterkant av hver samling trekkes også frem som et forslag til utvikling av programmet. Digitale læringsformer bør også kunne tas i bruk.

Flere informanter etterspør også tettere kobling mellom teori (undervisning på samlinger) og praksis (veiledning og gjennomføring av saker), og fremhever at godt sakkyndig arbeid krever tid og praktisk øving. Det blir derfor også fremhevet som viktig å sikre at de som tar utdanningen faktisk praktiserer sakkyndighet mens de tar utdanningen, og at de får en type veiledning som er kvalitetssikret på en bedre måte. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 5.3.

5.2.2 Vår vurdering

Synspunktene som har blitt presentert over berører både struktur- og prosessdimensjoner i utdanningsprogrammet. På den ene siden handler strukturkvalitet om hvordan ramme- og studieplanen er innrettet og hvilke føringer dette gir for oppbygging og innhold i utdanningsprogrammet. På den andre siden handler prosesskvalitet om hvordan samlingene gjennomføres, hvordan innhold vektlegges, undervisningsformer, balanse mellom teori og praksis, etc.

Innholdet i programmet fremstår i hovedsak som godt, relevant og dekkende. Funnene i evalueringen indikerer at det er hensiktsmessig med en bred generalisttilnærming, gitt deltakernes ulike fagbakgrunn og sakkyndigfeltets mangfold og kompleksitet. Her fremgår det med andre ord ikke behov for store endringer.

Det har imidlertid kommet innspill om at enkelte temaer i utdanningen bør få økt oppmerksomhet. Dette gjelder først og fremst meklingsfaget. Fokuset på dette temaet har allerede blitt styrket i forbindelse med siste revidering av utdanningsprogrammet. Like fullt påpekes viktigheten av å opprettholde fokuset på dette, ikke minst knyttet til praktisk læring og trening. Dette er viktig ettersom mange sakkyndige spiller svært sentrale roller som meklere i barnelovsaker. Andre temaer som ikke knytter seg direkte til sakkyndigrollen men som likevel er relevant i mange saker, slik som flerkulturalitet/kultursensitivitet, spedbarnstematikk, vold og rus, har også blitt nevnt som viktige temaer som bør være gjenstand for økt oppmerksomhet. I lys av formålet med programmet, deltakernes eksisterende kompetanse innen psykologfaglige temaer og utdanningsprogrammets rammer og omfang, er det vår vurdering at programmets viktigste formål er å gi deltakerne en god forståelse for sakkyndigrollen og utøvelse av denne i ulike settinger. En eventuell justering eller styrking av visse temaer bør derfor ha dette som rettesnor. Samtidig er det behov for kompetanseutvikling innen en rekke tilgrensende temaer. Dette kan etter vår vurdering imøtekommes gjennom øvrig kompetanseheving og faglig oppdatering.

Evalueringen gir ikke grunnlag for å hevde at det er behov for store endringer i måten samlingene er lagt opp på. Det er imidlertid viktig å sikre at det legges tilstrekkelig vekt på erfaringsutveksling og trening i det pedagogiske opplegget. Vi vurderer også at det vil være hensiktsmessig å vurdere flere læringsaktiviteter før, etter og/eller i tiden mellom samlingene for å øke læringstrykket og læringsutbyttet for deltakerne, herunder vurdere å ta i bruk digitale verktøy for læring.

I tillegg er det vår vurdering at det er behov for å gjøre visse justeringer i utdanningsprogrammets rammeplan og studieplan. For det første bør disse to dokumentene avstemmes slik at de i større grad samsvarer og utfyller hverandre. I dag fremstår de to planene som delvis overlappende, blant annet når det gjelder informasjon om praksis og veiledning. Samtidig gis det til dels ulik informasjon, eksempelvis knyttet til praksiskrav. For det andre vurderer vi at utdanningsprogrammets plandokumenter bør angi kompetanse- og læringsmål som beskriver de konkrete ferdighetene kandidatene skal ha når de har gjennomført utdanningen. Selv om studieplanen sier noe om hvilken rolle- og handlingskompetanse deltakerne skal ha etter utdanningen, bærer programmets styringsdokumenter preg av å ha hovedfokus på innhold i undervisningen, og at det er en lite intuitiv sammenheng mellom formål, læringsmål, kompetansebeskrivelser og beskrivelse av innhold.

Det fremkommer altså ikke behov for store endringer verken i utdanningsprogrammets innhold eller samlingsbaserte modell. Evalueringen viser at det er større behov for endringer knyttet til veiledning og praksis, selv om den overordnede kombinasjonen av samlinger, veiledning og praksis fremstår som god og formålstjenlig, og veiledning og praksis vurderes som avgjørende for utbyttet av utdanningsprogrammet. Dette ser vi nærmere på i kapittel 6.

5.3 Veiledning og praksis

Alle deltakere i programmet skal gjennomføre 45 timer med veiledning i løpet av utdanningsprogrammet. Kravet om veiledning omtales både i utdanningsprogrammets rammeplan og i studieplanen. Ifølge rammeplanen skal det gjennomføres minst seks timer veiledning pr. semester. Veiledning kan mottas individuelt eller i grupper på 2–4 deltakere. I rammeplanen stilles det krav til at minimum 15 timer av veiledningen skal være individuell. I studieplanen heter det at veiledningen skal gjennomføres i 3 deler:

1. En generell veiledning knyttet til kandidatens arbeid med 3 sakkyndige utredninger – minimum 25 timer individuelt eller i gruppe
2. En veiledning på skriftlig fremstilling og minst to av kandidatens rapporter – minimum 10 timer individuelt
3. En veiledning på konkrete saker jf. §61.1 i barneloven (deltakelse på felles sak) – minimum 10 timer individuelt

Det siste punktet innbefatter deltakelse på veileders sak som mekler i barnelovsak, alternativt at veileder følger kandidatens arbeid tett.

Deltakerne er selv ansvarlige for å finne veileder. Dette skal gjøres i løpet av første semester. I henhold til rammeplanen skal hver deltaker få veiledning knyttet til arbeid med enkeltsaker etter både barneloven og barnevernloven. Det stilles krav om at veileder skal være psykolog eller barnepsykiater og står oppført i registeret over sakkyndige. Dersom en deltaker ønsker en veileder som ikke er i registeret, heter det i rammeplanen at styringsgruppen skal godkjenne vedkommende som veileder etter individuell vurdering. Veileder skal sørge for veiledning knyttet til arbeidsprosessen, fagetiske problemstillinger, roller og teoretisk forankring. Veiledningen skal så langt det er mulig knyttes til emnene som behandles i undervisningsblokkene de aktuelle semestrene.

I henhold til studieplanen skal veiledningen ta utgangspunkt i praksis og knyttes til praktisk gjennomføring av sakkyndigutredninger, fagetiske problemstillinger, rolleforståelse, juridiske problemstillinger, samt muntlige og skriftlige formidlingsferdigheter. Videre heter det at veiledningen skal belyses av rettspsykologiske teorier og barnefaglig kunnskap. Etter gjennomført veiledning skal veileder utstede veiledningsattest.

I rammeplanen stilles det videre krav til at deltakerne i utdanningsprogrammet arbeider aktivt med minst tre saker i løpet av utdanningsprogrammet eller senest innen to år etter at programmet er avsluttet. Det skal arbeides med minst ett sakkyndighetsoppdrag i saker etter barnevernloven og minst ett etter barneloven. I den siste saken står deltakerne fritt til å velge sak mellom de to lovene. Alle de tre sakkyndigutredningene skal innbefatte skriftlig rapport. Det påpekes i rammeplanen at arbeid med sakkyndighetsarbeid enten kan skje ved at deltakeren påtar seg oppdrag på vanlig måte (som et selvstendig oppdrag de er ansvarlig for), eller ved at deltakeren arbeider som oppnevnt medsakkyndig sammen med en annen sakkyndig som står i registeret. Den enkelte deltaker er selv ansvarlig for å skaffe til veie oppdrag.

Studieplanen presenterer flere praksiskrav som ikke fremgår av rammeplanen. I tillegg til de tre sakkyndigutredningene som omtales i rammeplanen, heter det her at kandidatene også skal ha gjennomført minimum to sakkyndigoppdrag etter barnelovens § 61 nr. 1 (saksforberedende møter). Dersom kandidaten har fulgt arbeidet med en slik sak i sin helhet sammen med veileder, kan en fellessak godkjennes. I studieplanen påpekes det også at kandidaten skal ha gjort tjeneste som meddommer i domstol eller medlem i fylkesnemnda i minst en sak.

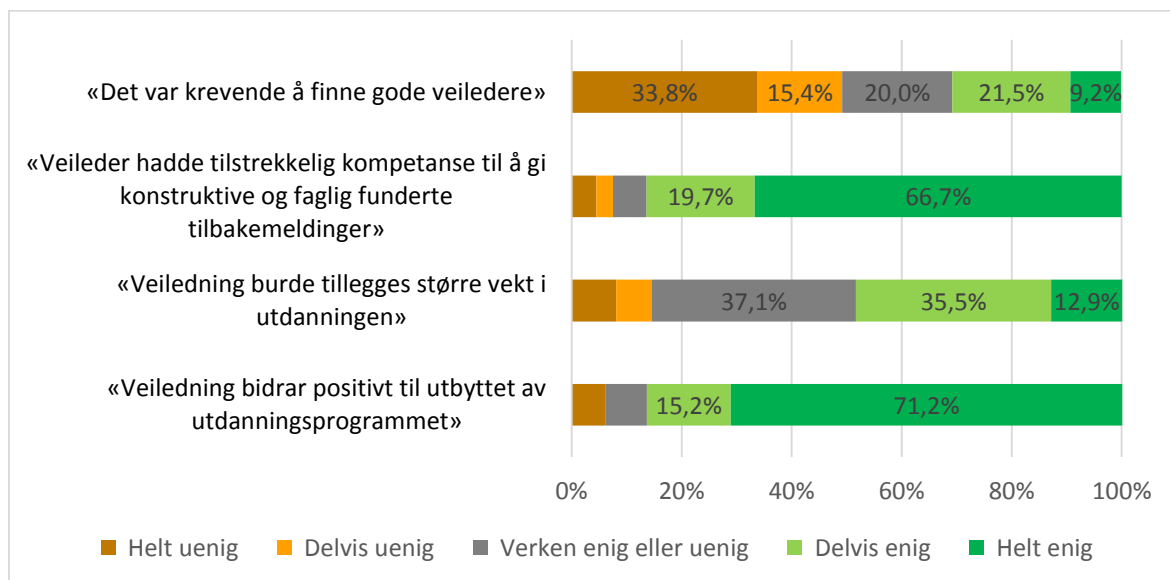
I studieplanen påpekes det at både praksis og veiledningen skal påbegynnes så snart som mulig i utdanningsløpet slik at deltakerne kan knytte erfaringer til den teoretiske undervisningen. I rammeplanen anbefales også opprettelsen av selvstyrte kollokviegrupper der litteratur og utvalgte problemstillinger fra undervisningen kan drøftes. Deltakerne blir også anbefalt å ta kontakt med domstoler og fylkesnemnder for å be om å få være tilstede som observatør med taushetsplikt i en eller flere saker.

5.3.1 Informantenes synspunkter

Det er et gjennomgående funn i evalueringen at veiledning og praksis vurderes som helt avgjørende for utbyttet av utdanningsprogrammet. Godt sakkyndig arbeid krever både erfaring,

øving og rettleiding, og i så måte spiller veiledning og krav om arbeid med enkeltsaker helt sentrale roller for læringsutbyttet.

Respondentene i spørreundersøkelsen har blitt bedt om å ta stilling til flere påstander knyttet til veiledningen i utdanningsprogrammet. Her fremgår det at et flertall er tilfreds med veiledernes kompetanse og bidrag til utbyttet av utdanningsprogrammet, men at det er delte vurderinger knyttet til om det var krevende å finne gode veiledere.

Figur 5-3 Deltakernes vurderinger av veiledningsordningen. N=66

Figur 5-3 viser at:

- ▶ 30,7 prosent er helt (9,2) eller delvis (21,5) enig i at det var krevende å finne gode veiledere
- ▶ 86,4 prosent er helt (66,7) eller delvis (19,7) enig i at veileder hadde tilstrekkelig kompetanse til å gi konstruktive og faglig funderte tilbakemeldinger
- ▶ 48,4 prosent er helt (12,9) eller delvis (35,5) enig i at veiledning burde tillegges større vekt i utdanningen
- ▶ 86,4 prosent er helt (71,2) eller delvis (15,2) enig i at veiledning bidrar positivt til utbyttet av utdanningsprogrammet

Selv om flertallet av de sakkyndige som har gjennomført utdanningsprogrammet i all hovedsak er tilfreds med veiledernes kompetanse og veiledningens bidrag til utbyttet av utdanningsprogrammet, er det flere informanter som mener at det er behov for å gjøre endringer i veiledningsordningen. Et sentralt innspill omhandler veileders mulighet til å gi kvalifiserte råd og tilbakemeldinger. En faktor som trekkes frem i så måte, er viktigheten av at veiledningen skjer i samband med konkrete saker, og at veileder og kandidat er til stede sammen i hele eller deler av en sak. Selv om det står i utdanningsprogrammets studieplan at en viss andel av veiledningen skal foregå i form av deltakelse på felles sak, antyder innspillene fra informantene at dette er vanskelig å gjennomføre i praksis, og at dette trolig ikke etterleves av alle. Dette påpekes som en mangel, ettersom felles deltakelse vurderes å være en sentral forutsetning for at veileder kan observere og vurdere kandidaten, avdekke utfordringer, styrker og utviklingspotensial og gi faglig funderte tilbakemeldinger på kandidatens opptreden og utøvelse av sakkyndigrollen. Dersom veileder ikke har mulighet til å observere kandidaten, vil veiledningen utelukkende kunne bli basert på kandidatens egne utsagn, opplevelser og ønsker, og det kandidaten ber om veiledning om, uten at veileder nødvendigvis kan identifisere hva kandidaten er svak på, hevdes det. Dette kan ha som

konsekvens at det ikke gis veiledning på de områdene hvor det er mest behov for det, fordi veileder ikke har forutsetninger for å vite hva dette behovet er og/eller fordi kandidaten unnlater å etterspørre tilbakemeldinger og veiledning på området.

Det påpekes også av informanter at det er viktig at kandidatene i løpet av utdanningsprogrammet får mulighet til å være med og observere en erfaren sakkyndig i aksjon i saksforberedende møter og/eller i rettsalen. Flere informanter forteller at de selv har opplevd sakkyndige med liten erfaring som kan gjennomføre en god faglig utredning og utarbeide en god skriftlig rapport, men at de ikke i like stor grad evner å målbære dette i et rettsmøte, ettersom dette er en helt ny situasjon for dem. Ettersom denne opptredenen kan få store konsekvenser for sakers utfall, hevdes det at det også er viktig at kandidatene får mulighet til å observere sin egen veileder.

En informant formulerer det slik:

«Det bør stilles krav til at de som tar denne utdanningen også har tatt del i en fullstendig prosess som observatør med sin veileder. Enkelte ganger blir dommere spurt om å bruke en av dem som er under utdanning i programmet, som har veiledning i sine første saker før de er kvalifisert til listen. Dette er det vanskelig å si nei til om de ellers framstår kvalifisert, men det er ikke uten videre greit, for det er problematisk å bruke en sakkyndig som ikke har vært i retten før. Det samme vil jo gjelde for en som er ferdigutdannet, om vedkommende ikke har fulgt både en meklingsprosess og en hovedforhandling.»

Flere informanter etterspør også mer systematikk og struktur i veiledningsordningen. Et konkret forslag som har fremkommet er at veiledere i utdanningsprogrammet bør få ansvar for å ta med kandidater i gjennomføring av praktiske saker, slik at det mer systematisk legges til rette for at hensynene som er beskrevet over ivaretas. Samtidig erkjennes det at dette vil ha både praktiske og økonomiske konsekvenser, eksempelvis knyttet til at partene ikke ønsker en ikke-godkjent sakkyndig involvert i saken, at de ikke ønsker at mer enn en sakkyndig er til stede i møter og/eller at partene/domstolen ikke ønsker å betale for mer enn én sakkyndig.

Det fremkommer også ønsker blant informantene om at veilederne skal kvalitetssikres i større grad. Et forslag i den forbindelse er å legge til rette for en godkjenningsordning for veiledere, på bakgrunn av opplæring og kursing. Flere informanter mener at dette vil kunne styrke kvaliteten på veiledningen som gis, og i neste omgang kvaliteten på utdanningsprogrammet som sådan.

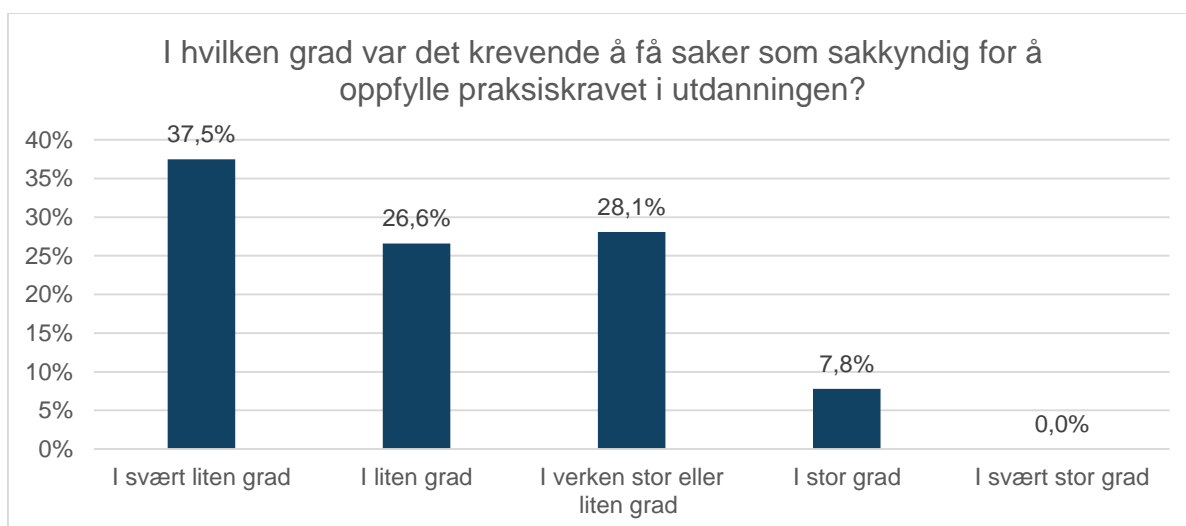
Flere informanter trekker også frem som en mangel at veileder ikke har klare kriterier for å vurdere kandidatene. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 5.4.

I spørreundersøkelsen har deltakerne også vurdert kravet om arbeid med enkeltsaker i utdanningsprogrammet. Resultatet viser at flertallet av deltakerne som har besvart spørreundersøkelsen synes utdanningens praksiskrav er hensiktsmessig, samtidig som nesten en fjerdedel mener det burde ha vært krav om mer praksis. Dette fremgår av figur 5-4 under.

Figur 5-4 Deltakernes vurdering av praksiskravet i utdanningsprogrammet. N=66

Spørreundersøkelsen viser videre at et mindretall av respondentene synes det var krevende å få saker som sakkyndig for å oppfylle praksiskravet i utdanningsprogrammet.

Figur 5-5 Deltakernes erfaring med å oppfylle praksiskravet i utdanningsprogrammet. N=64

Figur 5-5 viser at kun 7,8 prosent oppgir at dette var krevende i stor grad. Ingen oppgir at dette var krevende i svært stor grad. Samtidig har 64,1 prosent en opplevelse av at dette var krevende i liten (26,6) eller svært liten (37,5) grad. Det er imidlertid verdt å merke seg at over en fjerdedel av respondentene (28,1 prosent) oppgir «i verken stor eller liten grad» på dette spørsmålet.

Selv om flertallet av respondentene i spørreundersøkelsen vurderer praksiskravet som hensiktsmessig, og et mindretall oppgir at det var krevende å få saker som sakkyndig for å oppfylle praksiskravet, er det flere informanter i undersøkelsen som har innspill om muligheter for forbedring av utdanningsprogrammets praksisordning. Et gjennomgående synspunkt er at praksis bør skje fortløpende gjennom utdanningen. Kravet i rammeplanen er i dag at praksis skal være gjennomført senest to år etter fullført utdanning. Flere informanter mener at dette ikke er godt nok, ettersom dette betyr at arbeidet med enkeltsaker kan foregå helt frakoblet fra den teoretiske opplæringen som gis på samlingene. Dette vil redusere utbyttet av opplæringen, i manges øyne. Følgelig foreslår flere informanter at det bør være et krav at kandidatene starter arbeidet med enkeltsaker allerede i første semester. Flere informanter mener at dette vil øke utbyttet av både samlingene og arbeidet med enkeltsaker, ved at teorien kan testes og brukes i praksis, og at erfaringen med arbeid med enkeltsaker kan bidra til å heve forståelsen og utbyttet av teorien som formidles på samlingene.

Disse synspunktene er også relatert til veiledningsordningen, som ble diskutert over. De samme informantene som påpeker viktigheten av at praksis foregår gjennom hele utdanningsløpet, peker også på viktigheten av at veiledere er aktivt involvert i kandidatenes arbeid med enkeltsaker. Knyttet til praksiselementet, fremheves det som spesielt viktig at kandidatene får mulighet til å observere en erfaren sakkyndig som utøver rollen de selv skal bli satt i stand til å utøve. Det påpekes eksempelvis at kandidatene kan lære seg godt utredningsarbeid gjennom undervisning, men at utøvelse av sakkyndigrollen i et rettsmøte eller saksforberedende møte krever andre læringsmetoder. Flere informanter er enige i at denne delen av sakkyndigarbeidet er spesiell, og at det derfor er viktig at både veilednings- og praksisordningen legger til rette for at kandidatene får tilstrekkelig mulighet til observasjon, øving og praktisk læring, før en skal utøve denne rollen på egen hånd.

5.3.2 Vår vurdering

Veiledning og praksis er to svært sentrale elementer i utdanningsprogrammets prosesskvalitet, og fremstår som helt avgjørende for utbyttet av utdanningsprogrammet. Et sentralt funn i evalueringen er at det er behov for en sterkere kobling mellom teori (samlinger/forelesninger/pensum), praksis og veiledning. Dette innebærer flere ting.

For det første er det viktig at deltakerne praktiserer sakkyndighet gjennom hele utdanningsløpet, slik at den teoretiske opplæringen og den praktiske utøvelsen ikke blir fullstendig koblet fra hverandre. Dette er viktig for å sikre at den teoretiske og faglige læringen som foregår på samlingene kan brukes og testes i praksis, samtidig som den praktiske erfaringen og læringen som opparbeides i arbeidet med saker bidrar til å gi nye perspektiver og økt forståelse for den det som behandles på samlingene. Pr. i dag er det ingen garanti for at dette hensynet ivaretas. Ettersom tettere kobling mellom teori og praksis antas å øke deltakernes læringsutbytte, bør det vurderes å innføre et krav om at arbeidet med enkeltsaker skal påbegynnes allerede i første semester av utdanningsprogrammet. På denne måten kan det sikres at arbeidet med enkeltsaker foregår gjennom hele utdanningsløpet, slik at praksisdelen ikke avgrenses til å foregå i siste del eller i etterkant av utdanningsprogrammet. Det kan imidlertid være en utfordring for kandidatene å få saker før de står i registeret. Derfor er det også nødvendig å vurdere nødvendigheten av å innarbeide et system for å sikre kandidatene tilgang på saker gjennom hele utdanningsløpet. Denne evalueringen har ikke utredet nærmere hvordan dette kan ivaretas. En mulig løsning er imidlertid at veileder får ansvar for å involvere kandidatene i praktiske saker. Dette kommer vi tilbake til under.

Videre viser evalueringen at veiledningen bør styrkes, struktureres og kvalitetssikres i større grad. Et aspekt ved dette er at veiledningen må kobles tettere til kandidatenes arbeid med konkrete enkeltsaker. På samme måte som det kan antas at læringsutbyttet vil reduseres ved for svak kobling mellom teori og praksis, er det også nærliggende å anta at utbyttet av veiledningen vil lide dersom det ikke skjer i direkte forbindelse med konkrete saker. Dette temaet var blant de mest sentrale hensynene som lå til grunn da studieplanen ble revidert, og som beskrevet tidligere ble det innført krav om at veilederen skulle jobbe tettere med kandidaten gjennom deltakelse i felles sak. Informantenes innspill i evalueringen antyder at dette er noe som etterleves i varierende grad. Følgelig er det ikke nok at det stilles krav, denne praksisen må også følges opp og legges til rette for. Kravet om at veiledning skjer i forbindelse med de konkrete enkeltsakene kandidatene arbeider med bør derfor videreføres og vurderes skjerpet. I tillegg må det legges bedre til rette for at dette er praktisk gjennomførbart, ettersom innspill i evalueringen indikerer at dette kan være krevende å få til.

Det kan være utfordrende for uerfarne kandidater å bli oppnevnt som sakkyndige. En måte å imøtekomme dette på, vil være å gi veilederne ansvar for å fremskaffe saker som kan gjennomføres sammen med kandidaten. Dersom veilederen står som faglig ansvarlig i disse

sakene, vil den potensielle utfordringen med at domstoler/partner ikke ønsker å engasjere uerfarne sakkyndige imøtekommes. Felles gjennomføring av saker kan foregå både ved at veileder observerer kandidaten, og ved at kandidaten observerer veilederen. Det første har sin gevinst i at veileder får grunnlag for å gi råd, tilbakemeldinger og innspill til kandidaten, mens det andre har som fordel at kandidaten kan se og lære av en erfaren sakkyndig. Dette fremstår som viktig, ettersom utøvelse av sakkyndigrollen i saksforberedende møter eller i retten er spesiell, og at dette bør observeres før en uerfarne sakkyndig selv skal utøve denne rollen.

En annen potensiell utfordring ved en slik modell er at den som engasjerer en sakkyndig kun vil betale for én sakkyndig. Det må derfor et system på plass hvor det legges til rette for at kandidat og veileder kan delta i saker sammen, uten at domstolen eller parten som engasjerer den sakkyndige må betale dobbelt.

Evalueringen indikerer også at det er behov for bedre kvalitetssikring av veiledningen som gjøres. I dagens system, hvor deltakerne har ansvar for å engasjere sin egen veileder og det ikke stilles krav til veilederen utover at han/hun selv skal stå i registeret, er det ingen kontroll over kvaliteten i veiledningen som gis. Dette er det viktig å gjøre noe med. En mulig løsning er å lage en pool av godkjente veiledere, som læres opp gjennom kurs/kompetanseheving og som får et definert mandat for sin veiledningsgjerning. Evalueringen går ikke nærmere inn på hvordan dette kan eller bør gjøres.

5.4 Kriterier for godkjenning

I studieplanen oppgis det at kandidatene plikter å gjøre veileder kjent med sitt skriftlige arbeid med sakene. Veileder skal på bakgrunn av dette vurdere om deltakeren på utdanningsprogrammet har utviklet tilstrekkelig rolleforståelse og handlingskompetanse til å stå i register for sakkyndige i barne- og familiesaker. Jf. studieplanen blir det forventet at kandidatene har følgende kompetanse:

Rollekompetanse	Handlingskompetanse
<ul style="list-style-type: none"> • Utviser god rolleforståelse og arbeider innenfor grensene av sitt mandat. Formidler klart hva som er deres mandat, også for de som utredes. • Opptre respektfullt, gjenkjenner og forholder seg faglig til individuelle forskjeller som etnisitet, kultur, religiøsitet, kjønn og seksuell legning. • Er bevisst den potensielle effekten egne sosiale og kulturelle antakelser kan ha på deres profesjonelle arbeide og opptre sensitivt overfor den enkelte. • Demonstrerer en villighet til å skaffe seg, og å vedlikeholde den særskilte kunnskapen og ferdighetene som trengs for å arbeide i grensesnittet mellom barnefaglig kunnskap og jus. • Anerkjenner forskjellen på klinisk rolle og sakkyndigrollen. • Utviser forståelse for implikasjonene av egne argumenter og hvordan de kan bli brukt i retten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Samler data fra flere kilder og anvender flere metoder for å utrede omsorgssituasjonen for barn i saker som omhandler barnevern og barnefordeling. • Utfører sitt arbeid på en upartisk, reliabel, valid og kulturelt sensitiv måte. • Kan kommunisere relevant informasjon som følger av de barnefaglige spørsmålene. • Kan fremskaffe tilstrekkelig forklaring og logisk støtte for sin egen mening ved bruk av forståelig språk, støttet av flere kilder med en anerkjennelse for metodenes begrensninger og alternative forklaringer. • Anvender kunnskap om helserett, evidensbasert praksis, rettens kontekst på en måte som viser at den sakkyndige forstår forskjellen på tradisjonell klinisk praksis og sakkyndig arbeid. • Yter etisk forsvarlige konsultative eksperttjenester basert på barnefaglig kunnskap, kunnskap om relevant lovverk og rettssystem. • Utviser bevissthet om de ulike konsultative roller som sakkyndige engasjerer seg i og anerkjenner potensielle interessekonflikter og trusler om objektivitet som kan komme som resultat av tilpasning til flere og ulike roller. • Er oppdatert på forskning som er relatert til anvendelse av psykologisk testing for vurdering i forbindelse med saker som omhandler barnelov og barnevernlov og har forutsetning for å administrere, skåre og tolke resultatene av slike tester.

<ul style="list-style-type: none"> • Kan begrunne disse argumentene på en slik måte at de kan evalueres av beslutningstakerne. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan begrunne testutvalget og de anvendte testenes relevans. • Kan forklare resultatet av testene for tredjeperson. • Utviser anvendelse av forskningsbasert kunnskapsgrunnlag for praksis.
---	--

Det heter i studieplanen at vurderingen som gjøres av veileder, skal være basert på disse kriteriene. Vurderingene gjøres skriftlig og legges ved en veiledningsattest som legges i den sakkyndiges mappe. Resultatvurderingen gjøres av veileder til slutt i utdanningen, der det avgjøres om den sakkyndige har utviklet tilstrekkelig kompetanse til å bli registrert i Register for sakkyndige i barne- og familiesaker.

Veiledningsattest er grunnlag for utstedelse av programbevis. Programbevis utstedes av Psykologforeningen. Deltakere som på grunn av fravær mangler godkjenning av en eller flere undervisningsblokker kan søke om å få gjennomført disse senere. Deltakere som ikke har/skal arbeide selvstendig med enkeltsaker og/eller ikke har mottatt veiledning, men fulgt kursmodulene for øvrig, vil få utstedt kursbevis for de modulene det gjelder.

5.4.1 Informantenes synspunkter

Til tross for veiledernes rolle knyttet til å vurdere kandidatene i henhold til studieplanens beskrivelser av rolleforståelse og handlingskompetanse, er det en rekke informanter som påpeker at utdanningsprogrammet mangler en reell godkjenningsordning. I dette ligger det at veileders vurderings- og godkjenningsrolle i stor grad anses å være en formalitet, og at det verken foreligger reelle kriterier eller tilstrekkelig gode forutsetninger for å gjøre en kvalifisert vurdering av deltakerne. Flere informanter påpeker at veileder vil ha begrensede forutsetninger for å vurdere kandidatenes kompetanse, gitt fraværet av en klar praksis på at veileder deltar og observerer gjennomføringen av arbeidet med enkeltsaker. Selv om dette er angitt som et krav i studieplanen, er det flere informanter som indikerer at dette ikke etterleves i praksis.

I forlengelsen av dette påpeker en rekke av informantene at det mangler rutiner for testing eller dokumentasjon på at kandidatene har tilegnet seg nødvendig kompetanse. En informant mener at «de trenger bare å møte opp så blir de godkjent», mens en annen påpeker at «en utdanning som skal kvalitetssikre, må ha en eller annen form for kvalitetssikring av studentene». Det er bevissthet om at veilederne er en form for sikkerhetsventil med hensyn til vurdering, men flere stiller altså spørsmål ved om dette er tilstrekkelig. For å kvalitetssikre kandidatene er det behov for vurderingskriterier som er konkrete og målbare. Flere informanter ønsker i forlengelsen av dette også mekanismer for å luke ut kandidater som ikke vurderes å egne seg til sakkyndig arbeid, ettersom «flinke fagpersoner ikke nødvendigvis blir gode sakkyndige». Følgende sitat fra en av informantene oppsummerer mye av det som er omtalt over:

«Det er en svakhet i utdanningsprogrammet at vi ikke klarer å fange dem opp, og klarer å veilede dem ut av det. Det er noen hull der. Man kommer inn pga. kvalifikasjoner, nærmest automatisk inntak. Og de kan sitte der på programmet uten å ha noen særlige saker, og går i veiledning, uten at veilederen har så mye han skulle ha sagt. De veileder på det de ber om å bli veiledet om. Veileder kan ikke nødvendigvis vite hva de er svake på, hvis ikke de ber om veiledning på dette. Det er noe med forholdet mellom praksis, undervisning og veiledning som kunne vært stokket om litt annerledes. Da kan det hende vi hadde klart å fange opp de svært få som er uegnet, og økt læringsutbyttet for de som gjennomfører.»

5.4.2 Vår vurdering

Godkjenning av kandidatene som gjennomfører utdanningsprogrammet er en viktig del av utdanningsprogrammets prosesskvalitet. Det heter i studieplanen at vurderingen som gjøres av veileder skal være basert på beskrivelsen av rolle- og handlingskompetanse som fremgår av samme dokument. Det fremkommer imidlertid ikke hvordan veileder kan ha forutsetninger for å vurdere kandidaten i henhold til alle disse kriteriene (studieplanen angir 18 punkter) basert på 45 timers veiledning, hvorav det kun stilles krav til at 10 timer enten skal foregå gjennom deltakelse på felles sak eller at veileder «følger kandidatens arbeid tett». Vi vurderer derfor at veiledningsattesten som utstedes i dag ikke kan betraktes som en fullgod kvalitetssikring av kandidatene som gjennomfører utdanningsprogrammet. Vi er heller ikke kjent med at noen veiledere har unnlatt å utstede veiledningsattest på grunn av manglende kompetanse eller egnethet.

Følgelig er det behov for en mer strukturert godkjenningsordning i utdanningsprogrammet. Dette er nødvendig både for å sikre at kandidatene som gjennomfører utdanningen har oppnådd tilstrekkelige ferdigheter og kunnskap, og for å øke tilliten og legitimiteten til registeret hvor de sakkyndige blir oppført etter gjennomført program.

En godkjenningsordning forutsetter flere ting. For det første er det behov for definerte kompetansemål som kan oversettes til konkrete vurderingskriterier. Dette kan innbefatte både teoretiske og praktiske ferdigheter, samt personlig egnethet. For det andre er det behov for en metode for å teste og vurdere kandidatene i henhold til disse kriteriene. Dette kan eksempelvis være en skriftlig eksamen, observasjon av utøvelse av sakkyndigrollen, og/eller vurdering av en av kandidatenes sakkyndigutredninger. Uansett konkret tilnærming, er det viktig at kriteriene og testmetoden er koblet direkte til det en sakkyndig skal utføre og mestre i reelle saker. En tredje forutsetning er at det avsettes ressurser til dette.

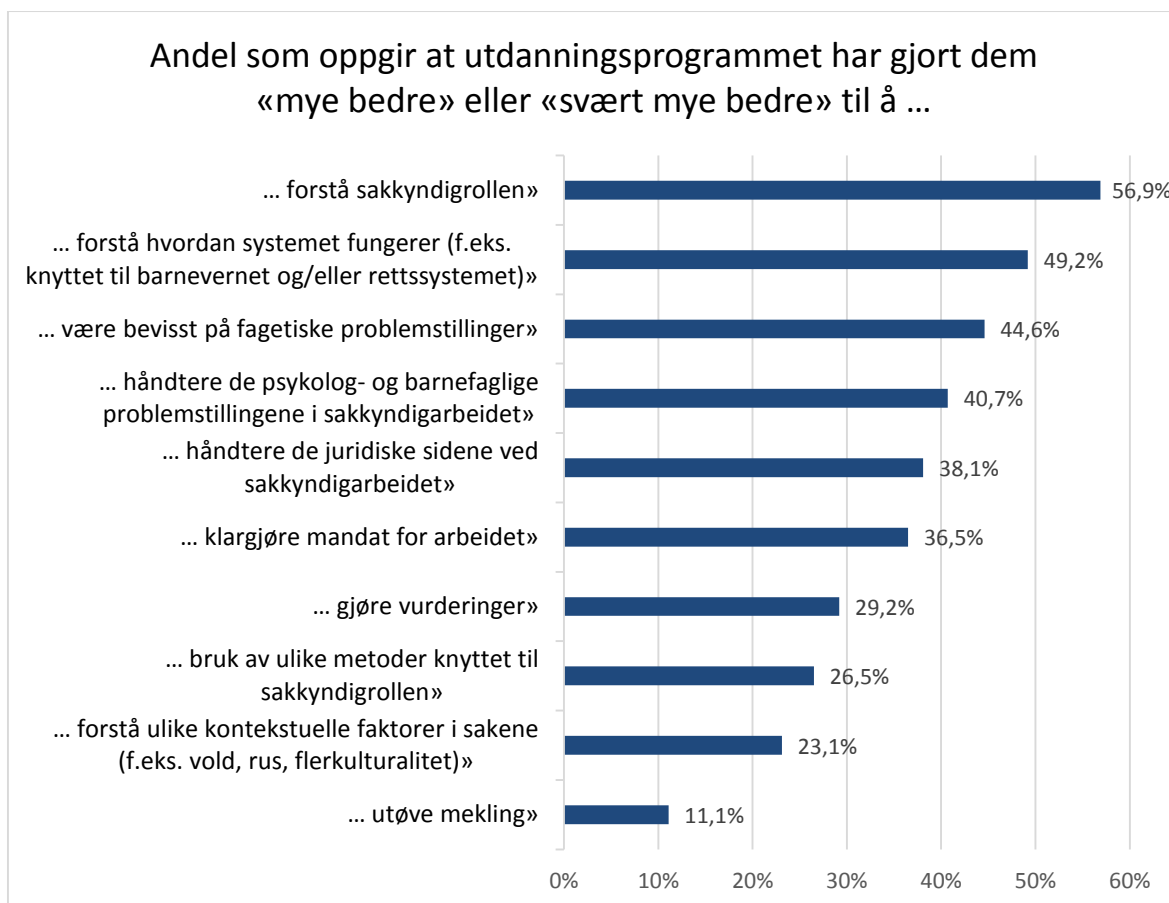
I tråd med våre konklusjoner om at det er behov for tettere kobling mellom teori, praksis og veiledning og bedre kvalitetssikring av veilederne og veiledningen som gis, kan det tenkes at veilederne vil være bedre i stand til å gjøre en kvalifisert vurdering av kandidatenes samlede kompetanse dersom disse anbefalingene tas til følge. I så måte går det an å se for seg to alternativer til hvordan kandidatene kan vurderes. Det første er at veilederne får ansvar for å vurdere kandidatene, i henhold til fastsatte kriterier. I vår vurdering vil en slik løsning forutsette at veilederen ikke finansieres direkte av deltakerne i utdanningsprogrammet slik det gjøres i dag, da dette vil medføre uheldige bindinger mellom kandidat og eksaminator. Veilederne vil dermed måtte finansieres på annet vis. Et andre alternativ kan være at deltakerne vurderes av en ekstern sensor, som vurderer kandidaten i samarbeid med kandidatens egen veileder. I tillegg kan det være hensiktsmessig at en ekstern sensor gjennomfører samtaler med oppdragsgiver, for å få et tettere innblikk i hvordan den sakkyndige har utført sin oppgave. En slik løsning vil forutsette finansiering av den eksterne sensoren. Vi understreker at disse alternativene kun er tentative forslag, og at en eventuell godkjenningsordning nødvendigvis må utredes nærmere.

5.5 Deltakernes utbytte og tilfredshet

I tillegg til det som er omtalt over, har respondentene i spørreundersøkelsen også tatt stilling til hvilket utbytte de har hatt av å delta i utdanningsprogrammet, og i hvilken grad de er tilfreds med programmet.

5.5.1 Informantenes synspunkter

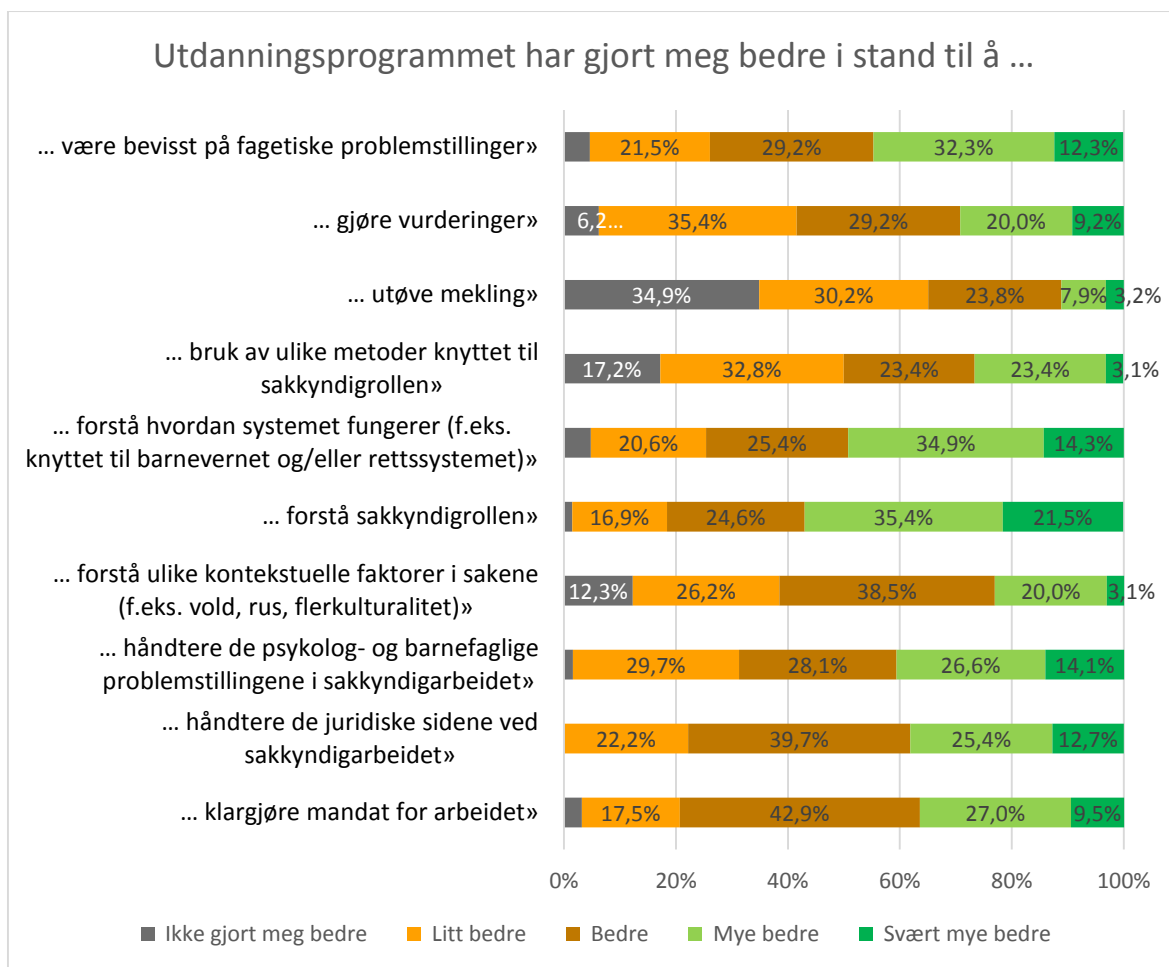
Figur 5-6 viser andelen respondenter som oppgir at utdanningsprogrammet har gjort dem «mye bedre» eller «svært mye bedre» på ulike områder.

Figur 5-6 Deltakernes vurderinger av utbytte av deltakelse i utdanningsprogrammet. Rangert fra mest til minst positive vurderinger. N=65

Som det fremgår av figuren, mener deltakerne at utdanningen ga aller størst utbytte med hensyn til å forstå sakkyndigrollen, og aller minst utbytte knyttet til mekling. Her er det imidlertid verdt å nevne at fokuset på mekling har blitt styrket etter den siste revideringen av utdanningsprogrammet. Effekten av dette fanges trolig ikke opp i denne undersøkelsen. Samtidig er det, som det ble beskrevet i kapittel 5.2, stadig behov for å opprettholde fokus på dette temaet, ettersom det spiller så stor rolle i barnelovsaker.

Det er også viktig å bemerke at respondentene i hovedsak vurderer at de har blitt bedre på alle områdene som de har kunnet velge mellom i spørreundersøkelsen. Figuren over gjengir kun omfanget av respondenter med de aller mest positive vurderingene av utbytte (de som oppgir at utdanningsprogrammet har gjort dem «mye bedre» eller «svært mye bedre» på de ulike områdene). I tillegg til dette har respondentene også hatt anledning til å svare at programmet ikke har gjort dem bedre, litt bedre eller bedre. I figuren på neste side vises den fullstendige svarfordelingen på det samme spørsmålet som ble presentert over.

Figur 5-7 Deltakernes vurderinger av utbytte av deltakelse i utdanningsprogrammet. Full frekvensfordeling. N=65

Av figuren fremgår det altså at respondentene vurderer at de har blitt bedre på det aller meste etter å ha gjennomført utdanningsprogrammet. På enkelte områder oppgis det imidlertid av et vesentlig mindretall at utdanningsprogrammet ikke har gjort dem bedre. Dette gjelder følgende (prosentandel som oppgir at utdanningsprogrammet ikke har gjort dem bedre oppgis i parentes):

- ▶ *Utøvelse av mekling (34,9 prosent)*
- ▶ *Bruk av ulike metoder knyttet til sakkyndigrollen (17,2 prosent)*
- ▶ *Forståelse av ulike kontekstuelle faktorer i sakene, f.eks. vold, rus, flerkulturalitet (12,3 prosent)*
- ▶ *Å gjøre vurderinger (6,2 prosent)*

I tillegg til forbeholdet om at fokuset på mekling nylig har blitt styrket i utdanningsprogrammet, er det også viktig å ta forbehold om at disse resultatene kan bety flere ting. En tolkning er at dette er områder hvor kandidatene hadde god kompetanse fra før, og at utdanningen derfor ikke bidro til å styrke denne. En annen mulig tolkning er at utdanningsprogrammet ikke ga ønsket utbytte på disse områdene, og at dette derfor bør være sentrale utviklingsområder i fremtiden. Det kan imidlertid også bety at enkelte av disse temaene er så kompliserte, at det ikke er realistisk å få dekket disse på en god måte innenfor rammene av programmet. Spørreundersøkelsen gir ikke klare svar på hvilken av disse tolkningene som bør tillegges mest vekt.

Når det gjelder utbyttet av de juridiske aspektene ved sakkyndigrollen, har det i evalueringen blitt fremholdt fra rettsvitenskapelig hold at det er mulig at noe av den juridiske undervisningen i

programmet er på et litt for høyt og detaljert juridiskfaglig nivå som ikke nødvendigvis er så relevant for sakkyndige. Det påpekes også at det er viktig å sikre at det settes av tid til å diskutere eksempelvis grenseflaten mellom psykologfaglige og juridiskfaglige vurderingstema, for at dette skal gi ordentlig utbytte for deltakerne, som i all hovedsak er psykologer.

Selv om vurderingene av utbytte varierer noe, viser spørreundersøkelsen at kandidatene i all hovedsak er tilfreds med utdanningsprogrammet. 78,4 prosent oppgir at de, alt i alt, er tilfreds (53,8) eller svært tilfreds (24,6) med programmet. Like fullt pekes det på flere forbedringsområder og råd om hvordan programmet kan videreutvikles. Disse gjengis under:

- ▶ *At kandidaten utfører oppdrag sammen med en erfaren sakkyndig*
- ▶ *Sørge for at kandidatene får tildelt saker, med veileder «på kjøpet»*
- ▶ *Mer drøfting og praktiske oppgaver på samlingene*
- ▶ *Oppdaterings- og/eller spesialiseringskurs i etterkant av utdanningen*
- ▶ *Etablere nettverk/møteplasser for sakkyndige*
- ▶ *Mer aktiv og bredere rekruttering fra hele landet*
- ▶ *Knytte utdanningen til et etablert kompetansesenter*
- ▶ *Mer fokus på mekling i barnefordelingssaker*
- ▶ *Mer fokus på vurdering*
- ▶ *Mer fokus på flerkulturell tematikk*
- ▶ *Mer fokus på prosessferdigheter, hvordan jobbe i konflikt, hvordan skape tillit, etc.*
- ▶ *Mer forskningsbasert tilnærming, mindre ideologi og mer empiri, etterstrebe konsensus mellom akademia og praksisfeltet, fokus på aktuell forskning og mer kritisk blikk på noen av tradisjonene som rå*
- ▶ *Gjøre det om til en formalisert videreutdanning med spesifikke opptakskrav og formell godkjenningssordning etter gjennomført program*
- ▶ *Øke aktiviteten mellom samlingene med en elektronisk læringsportal*

5.5.2 Vår vurdering

I tråd med formålet for utdanningsprogrammet, vil god resultat kvalitet innebære et utdanningsprogram som gir de barnefaglige sakkyndige tilstrekkelig og relevant kompetanse og som bidrar til å kvalitetssikre og utvikle sakkyndiges arbeid i saker som omhandler barnevern og barnefordeling. Deltakernes egne vurderinger av tilfredshet og utbytte av å delta i utdanningsprogrammet er evalueringens fremste indikator på resultat kvalitet.

Basert på funnene som er presentert over, er det vår vurdering at utdanningsprogrammet bidrar til å styrke barnefaglige sakkyndiges kompetanse. Dette fremkommer både gjennom deltakernes overordnede tilfredshet, og deres vurderinger av utbytte på ulike områder.

Spørreundersøkelsen viser at 98,5 prosent av respondentene som har gjennomført utdanningsprogrammet har jobbet som sakkyndige etter fullført utdanning. Dette er en indikator på at utdanningsprogrammet fungerer etter hensikten.

Videre vurderer respondentene at de har blitt bedre på de fleste områdene som de har kunnet velge mellom i spørreundersøkelsen. Forståelse av sakkyndigrollen, systemforståelse, bevissthet

rundt etiske problemstillinger og håndtering av psykolog- og barnefaglige problemstillinger i sakkyndigarbeidet fremstår som de områdene hvor deltakerne opplever størst utbytte. Samtidig antydes det at utdanningsprogrammet på enkelte områder ikke har lyktes med å styrke kompetansen blant alle de sakkyndige som har deltatt. Dette gjelder fortrinnsvis utøvelse av mekling, bruk av ulike metoder knyttet til sakkyndigrollen, forståelse av ulike kontekstuelle faktorer i sakene og å gjøre vurderinger. Dette kan følgelig være temaer som bør vies mer oppmerksomhet. Lavere score kan imidlertid også være et uttrykk for at deltakerne opplever at dette er temaer de allerede behersker, og at utdanningen derfor ikke har gitt så stort utbytte på disse områdene. En alternativ tolkning kan også være at enkelte av disse temaene er så kompliserte, at det ikke er realistisk å få dekket disse på en god måte innenfor rammene av programmet.

De sakkyndige som har besvart spørreundersøkelsen kommer også med en rekke innspill til hvordan utdanningsprogrammet kan videreutvikles og forbedres. Disse aspektene omhandler både rekruttering, innhold i undervisningen, undervisnings- og læringsmetoder, tilrettelegging for veiledning og praksis, og faglig oppdatering. Disse faktorene omhandler i stor grad det vi omtaler som struktur- og prosesskvalitet i denne evalueringen. Som beskrevet tidligere i dette kapitlet, er det vår vurdering at utdanningsprogrammet i hovedtrekk har en god oppbygging, godt innhold, og en god modell som kombinerer samlinger, praksis og veiledning. Like fullt er det identifisert potensial for forbedring og rom for å gjøre endringer, knyttet til flere av de samme områdene som deltakerne selv påpeker. I tråd med vår tilnærming til utdanningsprogrammets ulike kvalitetsdimensjoner, vil slike endringer i utdanningsprogrammets struktur og prosess trolig føre til bedre resultat kvalitet, kjennetegnet ved opplevd utbytte blant deltakerne og bedre kvalitet i det sakkyndige arbeidet som utøves i saker etter barnevernloven og barneloven.

The page features an abstract geometric design in the upper right quadrant, consisting of several orange-outlined triangles and rectangles of varying sizes and orientations. A large, solid orange shape, resembling a wide, shallow triangle or a trapezoid, occupies the bottom half of the page, tapering towards the right. The text '6. Register for sakkyndige' is centered within this orange area.

6. Register for sakkyndige

6 Registeret for sakkyndige

Registeret over barnefaglige sakkyndige ble opprettet for å sikre at forvaltningen, domstoler, barnevern og private parter skal ha tilgang på barnefaglige sakkyndige. I henhold til utdanningsprogrammets rammeplan skal registeret være til bruk for aktører som har behov for å bruke sakkyndige i barne- og familiesaker og som ønsker at den sakkyndige som engasjeres skal ha et minimum av kunnskaper og ferdigheter for å kunne utføre oppdraget på en tilfredsstillende måte. Registeret består av sakkyndige som har gjennomført utdanningsprogrammet, samt de sakkyndige som ble prekvalifisert da registeret ble opprettet samtidig med utdanningsprogrammet i 1998.

I dette kapitlet undersøker vi om kravene som ligger til grunn for å stå oppført i registeret er hensiktsmessige, og om registeret fungerer etter hensikten i form av å gi domstoler, forvaltning og andre tilstrekkelig informasjon til å vurdere om den sakkyndige som engasjeres har tilstrekkelig kunnskap og ferdigheter for å kunne utføre oppdraget på en tilfredsstillende måte.

6.1 Inntak og krav til å stå i registeret

Opptak i register over sakkyndige forutsetter programbevis fra utdanningsprogrammet for barnefaglig sakkyndige. Dette innebærer at utdanningsprogrammet er fullført, at arbeid med enkeltsaker er dokumentert og at veiledningsattest foreligger.

Oppføring i registeret er tidsavgrenset til 5 år. Kravet til fornyet registrering etter denne perioden, er følgende:

- ▶ *Dokumentert produksjon i et omfang av minst ti saker totalt. Det vil si fem selvstendige, sakkyndige utredninger etter hver lov (barneloven og barnevernloven), avhengig av om en ønsker å opprettholde registrering etter en eller begge lover*
- ▶ *Deltakelse på minst et relevant kurs/konferanse i løpet av samme femårsperiode*

Arbeidet skal dokumenteres gjennom anonymisert kopi av oppdrag/mandat og erklæringens forside. Rammeplanen åpner imidlertid for at saker etter barneloven unntaksvis kan godkjennes uten skriftlig utredning dersom det er dokumentert et fullstendig oppfølgingsarbeid mellom minst to rettsmøter etter forhandlingsbasert arbeid (jf. § 61 i barneloven). Personer som fratas sin profesjonsgodkjenning utelukkes automatisk fra registeret.

Psykologforeningen sender ut varsel når tiden for fornyet registrering er inne. Dersom den sakkyndige etter 5 år ikke kan dokumentere tilstrekkelig saker eller kurs kan det søkes om utsettelse på inntil 1 år, med en begrunnelse for utsettelsen. Ved avslag om fornyet registrering gis søkerne anledning til å klage innen tre uker etter at avslaget er mottatt. Eventuelle klager skal i første omgang klages inn til styringsgruppen for utdanningsprogrammet, som på bakgrunn av utfyllende informasjon/dokumentasjon revurderer søknaden. Dersom søkeren velger å klage på et eventuelt nytt avslag om fornyet registrering, oversendes denne klagen til Barne- og likestillingsdepartementet til endelig behandling.

Selv om hovedregelen, slik det er beskrevet over, er at en må gjennomføre utdanningsprogrammet for å bli oppført i registeret over sakkyndige, er det ikke alle som står i registeret i dag som har tatt denne utdanningen. Dette har sin bakgrunn i at flere sakkyndige ble vurdert som kvalifiserte til å bli innlemmet i registeret da dette ble opprettet (på dette tidspunktet hadde ingen gjennomført utdanningsprogrammet). Det er uvisst hvor mange *prekvalifiserte* sakkyndige som står i registeret i dag.

For øvrig er det heller ikke krav om å stå i registeret for å oppnevnes som sakkyndig i saker etter barnevernloven og barneloven.

Pr. i dag står 240 sakkyndige oppført i registeret, fordelt på alle landets fylker. Antallet sakkyndige i hvert fylke varierer imidlertid kraftig. I Oslo er det eksempelvis registrert 62 sakkyndige, mens det i Finnmark kun er oppført én sakkyndig i registeret. Tabellen under viser fordelingen av sakkyndige på de ulike fylkene, rangert fra flest til færrest. Det totale antallet overstiger her antallet sakkyndige i registeret, ettersom enkelte står oppført i flere fylker.

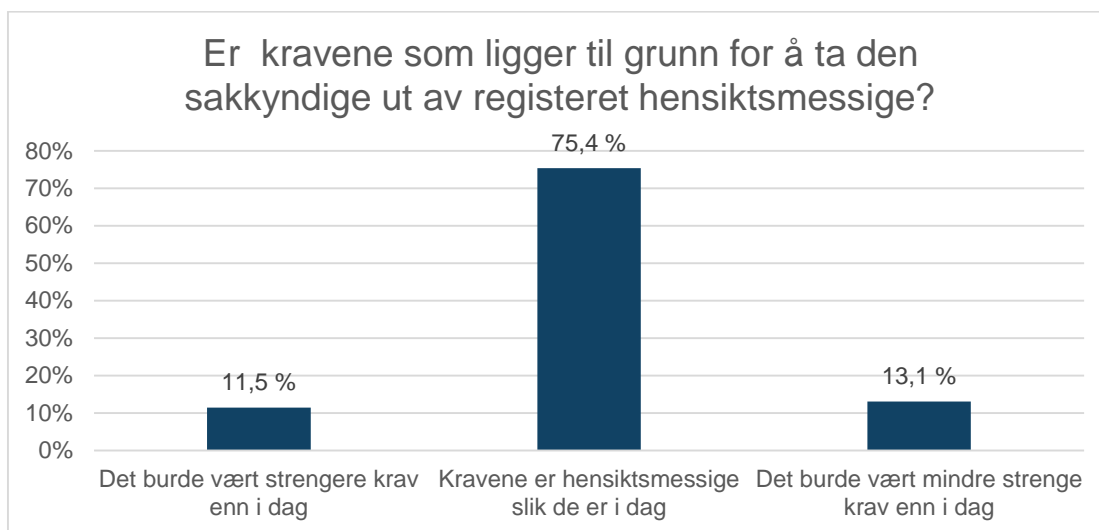
Tabell 6-1 Geografisk fordeling av sakkyndige i registeret

Fylke	Antall sakkyndige i registeret
Oslo	62
Vestfold	22
Hordaland	21
Rogaland	20
Akershus	19
Østfold	18
Sør Trøndelag	16
Vest-Agder	14
Buskerud	12
Møre og Romsdal	12
Telemark	9
Nordland	7
Troms	6
Oppland	5
Sogn og Fjordane	5
Aust-Agder	3
Nord Trøndelag	3
Hedmark	2
Finnmark	1
Totalt	257

6.1.1 Informantenes synspunkter

Innspillene som har kommet i evalueringen, viser at det er ulike oppfatninger knyttet til kravene som stilles til de sakkyndige som står i registeret over sakkyndige. Flertallet av respondentene i spørreundersøkelsen vurderer at kravene som ligger til grunn for å ta sakkyndige ut av registeret er hensiktsmessige slik de er i dag. Dette vises i figur 6-1.

Figur 6-1. Deltakernes vurdering av kravene til å stå i registeret. N=61

Som figuren viser, oppgir 75,4 prosent av respondentene at kravene som ligger til grunn for å ta sakkyndige ut av registeret er hensiktsmessige slik de er i dag. De resterende respondentene er delt mellom å ønske strengere og mindre strenge krav.

Et mindretall mener at det ikke bør stilles krav i det hele tatt, eller at kravet til antall saker bør reduseres for å tillate at sakkyndige kan ta pauser fra sakkyndigarbeidet uten å miste plassen i registeret.

Blant de som ønsker strengere krav, både blant respondenter i spørreundersøkelsen og informanter for øvrig, har følgende tilleggskrav blitt foreslått:

- ▶ *Flere saker/utredninger*
- ▶ *Klinisk arbeid i tillegg til sakkyndigarbeid*
- ▶ *Tilhørighet til et faglig nettverk*
- ▶ *Krav om mekling, ikke bare utredninger/rapporter (mekling teller som en sak etter revisjon av programmet)*
- ▶ *Mer faglig oppdatering*

Også blant informantene er vurderingene delt med hensyn til om kravene til å stå i registeret er tilstrekkelige. Flere informanter gir uttrykk for at de synes kravet om antallet saker er for lavt, og at det med fordel kunne vært krav om flere saker i løpet av en femårsperiode. Andre påpeker at antall saker i seg selv ikke er en kvalitetsindikator, ettersom en sakkyndig kan gjennomføre mange saker med dårlig kvalitet, uten at det avdekkes eller får konsekvenser for oppføringen i registeret. Det fremheves også som viktig for kvaliteten i de sakkyndiges arbeid at de også arbeider med annen praksis for å holde seg faglig oppdatert.

Derimot er det større enighet om at kravet til faglig oppdatering bør styrkes. Gjennomgående vurderes det at ett kurs med en dags varighet i løpet av fem år ikke er tilstrekkelig for å sikre tilfredsstillende faglig ajourføring og kompetanseheving, og at mengden kursing/opplæring som kreves følgelig bør økes. Flere av informantene påpeker også at mange av de sakkyndige som står oppført i registeret har en eldre utdanning, og at det dermed er behov for oppdatering på fagområder som er i stadig utvikling. Det samme argumentet fremheves knyttet til de sakkyndige som står oppført i registeret, men som ikke har gjennomført utdanningsprogrammet.

Faglig oppdatering berører et tema mange er opptatt av, ikke kun som krav for å stå i registeret, men også som et generelt behov. Det er et gjennomgående funn i evalueringen at det er behov for,

og etterspørsel etter, mer faglig oppdatering for sakkyndige i form av kurs, konferanser, erfaringssamlinger el. Et markant flertall av respondentene i spørreundersøkelsen mener at det er behov for å legge mer til rette for felles faglig oppdatering av denne typen. Totalt mener 90,6 prosent av respondentene at dette bør gjøres i noe (48,4 prosent) eller betydelig (42,2 prosent) større grad. De resterende 9,4 prosent mener det er tilstrekkelig faglig oppdatering slik det er i dag. De fleste informantene er enige i at det er behov for mer faglig oppdatering. Det påpekes blant annet at psykologer og andre yrkesgrupper som jobber som sakkyndige har et ansvar for å holde seg selv faglig oppdatert, men at dette er et felt som stadig er endring, og at det i liten grad eksisterer et faglig fellesskap på området. Derfor kan det være krevende å holde seg selv oppdatert i tilstrekkelig. Følgelig mener flere at det bør legges mer til rette for felles faglig oppdatering.

Det har hovedsakelig kommet tre ulike typer forslag om hva slags faglig oppdatering det er behov for:

- ▶ *Enkeltstående påbyggings- og ajourføringskurs innen ulike temaer hvor det er behov for kompetanseheving og/eller den faglige utviklingen tilsier at det er behov for ajourføring*
- ▶ *Moduler som bygger videre på utdanningsprogrammet. Dette forslaget forutsetter at utdanningsprogrammet fungerer som en grunnmodul som gir en grunnleggende forståelse for sakkyndigarbeid, med påfølgende påbyggingsmoduler for å fordype og spesialisere sakkyndige innen ulike temaer. Dette vil også gi muligheter for å gi informasjon om kompetanse i registeret (dette kommer vi tilbake til)*
- ▶ *Arenaer for erfaringsutveksling: konferanser, seminarer ol.*

Det erkjennes at mer tilrettelegging for felles faglig oppdatering vil ha en kostnad. Samtidig setter flere informanter spørsmålsteget ved hvor stor denne kostnaden vil være sett opp mot den samfunnsmessige kostnaden av sakkyndige vurderinger som ikke er tilstrekkelig faglig fundert, og mener at dette vil lønne seg i et samfunnsøkonomisk regnestykke.

I tillegg til de faktiske kravene som ligger til grunn for å inkludere/ekskcludere sakkyndige fra registeret, er det flere informanter som påpeker at det ikke finnes gode nok mekanismer eller verktøy for å fjerne sakkyndige fra listen. Pr. i dag er det kun tap av autorisasjon som kan brukes som grunnlag for eksklusjon, utover kravet om antall saker og kurs. Det fremholdes fra ulike perspektiver at det erfaringsmessig finnes sakkyndige i registeret som ikke er egnet for rollen eller som ikke gjør en tilstrekkelig god jobb, men at det er lite oppdragsgivere og parter kan gjøre med dette så lenge de tilfredsstillende formelle kravene til å stå i registeret. Ifølge disse informantene påvirker dette registerets legitimitet og omdømme i negativ forstand. Flere informanter erkjenner at de er usikre på om registeret er en kvalitetsgaranti, utover å være en attest på gjennomført utdanning, slik dagens system fungerer. Denne problematikken forsterkes av at utdanningsprogrammet ikke har en reell vurderings- og godkjenningsordning som kvalitetssikrer de sakkyndige. Det etterspørres derfor mer systematikk knyttet til kontroll, tilsyn og sanksjoner av sakkyndige i registeret, eksempelvis i form av klageorgan med sanksjonsmulighet.

Bør det være obligatorisk å bruke sakkyndige fra registeret?

Et forslag som har blitt fremmet i evalueringen er at det bør vurderes om bruk av sakkyndige fra registeret skal forskriftsfestes. Informanter har ulike oppfatninger om hvorvidt det bør være obligatorisk å stå oppført i registeret for å utøve rollen som sakkyndig i barnelov- og barnevernlovsaker. Noen mener at dette er et hensiktsmessig krav, ettersom man kun på denne måten kan være sikre på kvaliteten til de sakkyndige som brukes. Andre er mer usikre, og mener at dette vil være det ideelle, men at det vil føre til mangel på sakkyndige mange steder i landet så lenge det ikke er nok sakkyndige i registeret å velge mellom. Derfor mener disse at det eventuelt bør være en gradvis innføring av et slikt krav, og at det først er viktig å jobbe for å øke volumet i utdanningen. En tredje gruppe mener at dette ikke er et hensiktsmessig krav, og at gode leger og

psykologer også kan være gode sakkyndige selv om de ikke har gjennomført utdanningsprogrammet.

6.1.2 Vår vurdering

Vi vurderer at kravene til å stå i registeret i stor grad er hensiktsmessige. Selv om enkelte informanter har gitt uttrykk for at kravet om antall saker gjennomført de siste fem årene bør heves, gir ikke evalueringen grunnlag for å fastslå at dette kravet bør endres. Dette baserer vi blant annet på at antall saker i seg selv ikke er en garanti for kvalitet i utøvelsen av sakkyndigrollen, og at det også er viktig at sakkyndige utøver annet, faglig relevant arbeid.

Det er imidlertid vår vurdering at kravet om deltakelse på minst ett relevant kurs/konferanse i løpet av fem år synes lite, og at dette bør økes for å støtte registerets formål om å være en kilde til sakkyndige med tilstrekkelig kunnskap og ferdigheter. Det fremkommer tydelig i evalueringen at det er behov for å legge bedre til rette for faglig oppdatering og erfaringsutveksling for de sakkyndige som står i registeret. Dette er både basert på etterspørsel fra de sakkyndige selv, og det faktum at sakkyndigfeltet er komplekst, omfattende og i stadig endring, mens utdanningsprogrammet først og fremst gir en generell innføring i ulike sider ved sakkyndigrollen. Det bør derfor vurderes om det finnes tilstrekkelig relevante kurs i dag som dekker ulike temaer knyttet til barnefaglig sakkyndigarbeid, eller hvorvidt det er behov for å utvikle nye og mer skreddersydde tilbud for de sakkyndige. Flerkulturalitet/kultursensitivitet, spedbarnstematikk, vold, og rus løftes frem som viktige temaer i denne sammenhengen.

Slik det administreres i dag, er det grunn til å stille spørsmål ved om registeret oppfyller sitt formål om å være til bruk for aktører som har behov for sakkyndige og som ønsker at den sakkyndige som engasjeres skal ha et minimum av kunnskaper og ferdigheter for å kunne utføre oppdraget på en tilfredsstillende måte. Det er en kjensgjerning at det mangler kvalifiserte (i betydningen av å stå oppført i registeret) sakkyndige flere steder i landet. Evalueringen indikerer også at registeret har uklar status og til dels lav legitimitet blant de som er i målgruppen for å benytte registeret. Ett ledd i å gjøre noe med dette, vil være å øke kvaliteten i selve utdanningsprogrammet. Dette kan blant annet innbefatte endringer i praksis- og veiledningsordningen, samt en ny godkjenningsordning, slik vi var inne på i kapittel 5. I vår vurdering er det imidlertid også behov for mekanismer for sanksjoner, kontroll og tilsyn av de sakkyndige, med formål om å ekskludere sakkyndige som på ulike måter ikke er egnet for rollen.

Som et ytterligere virkemiddel bør det også vurderes om det skal innføres et krav om at det som hovedregel skal være obligatorisk å benytte sakkyndige som står i registeret. Et slikt krav kan stimulere til at flere vil ønske å gjennomføre utdanningsprogrammet, og i forlengelsen av dette sørge for bedre kvalitet i sakkyndigarbeidet i saker etter barneloven og barnevernloven, og dermed øke rettsikkerheten til barna og partene som er involvert i slike saker. Ikke minst vil dette også kunne øke registerets legitimitet og status som en kilde til sakkyndige med et minimum av kunnskaper og ferdigheter for å kunne utføre sakkyndigoppdrag på en tilfredsstillende måte. Følgelig bør en forskriftsfesting som gjør det obligatorisk å bruke sakkyndige fra registeret vurderes. Vi har fått opplyst at det i tvisteloven § 25-3 (4) åpnes for dette.

En utfordring med en eventuell forskriftsfesting, i hvert fall på kort sikt, kan være at det bidrar til å redusere tilgangen på sakkyndige. For å bevare en viss fleksibilitet, bør det derfor være åpent for å benytte sakkyndige som ikke er oppført i registeret, dersom dette kan begrunnes med behov for faglig spesialistkompetanse, mangel på tilgjengelige sakkyndige, eller lignende. Det er derfor viktig at en eventuell forskriftsfesting tar høyde for dette, eksempelvis ved å innføre unntaksbestemmelser, eller legge opp til en gradvis innfasing av kravet. En eventuell forskriftsfesting som gjør det obligatorisk å benytte sakkyndige fra registeret må eventuelt utredes nærmere.

Det fremkommer at det er en skjev geografisk fordeling av sakkyndige i registeret. Selv om det ikke er et vedtatt mål at antallet sakkyndige skal være jevnt fordelt på alle landets fylker, vil det være en fordel å øke antallet i de fylkene hvor det er aller færrest registrerte sakkyndige. Mulige tiltak for å utjevne denne skjevheten kan være å dekke reiseutgifter for deltakerne i utdanningsprogrammet for å gjøre det mer interessant for kandidater fra ulike steder i landet (slik vi også var inne på i kapittel 5), mer aktiv markedsføring (også nevnt i kapittel 5), samt en forskriftsfesting som gjør det obligatorisk at sakkyndige som benyttes står oppført i registeret.

6.2 Informasjon om de sakkyndige i registeret

I dag oppgis følgende informasjon om de sakkyndige i registeret:

- ▶ *Navn og kontaktinformasjon*
- ▶ *Profesjon (lege/psykolog) og utdanningsår*
- ▶ *Spesialisering (årstall)*
- ▶ *Språk*
- ▶ *Hvorvidt den sakkyndige tar saker etter barnevernlov og/eller barnelov*

6.2.1 Informantenes synspunkter

Det er en gjennomgående oppfatning blant informanter og respondenter i undersøkelsen at det er behov for mer informasjon om de sakkyndige i registeret. I spørreundersøkelsen gir flertallet av respondentene som har deltatt i utdanningsprogrammet uttrykk for at registeret ikke gir domstoler og forvaltning nok informasjon til å vurdere om den sakkyndige som engasjeres har tilstrekkelig kunnskap og ferdigheter for å kunne utføre oppdraget på en tilfredsstillende måte. Riktignok gir et betydelig mindretall på 31,9 prosent av de sakkyndige som har besvart spørreundersøkelsen uttrykk for at registeret gir nok informasjon. Flertallet, 68,1 prosent, mener imidlertid at registeret ikke gi tilstrekkelig informasjon om de sakkyndige. Sistnevnte syn deles av de fleste informantene som har inngått i evalueringen. Det har kommet ulike innspill om hva som bør inkluderes av informasjon. Listen under presenterer de mest sentrale innspillene:

- ▶ **Mer utfyllende beskrivelse av kompetanse.** *Det påpekes at mange saker krever mer spesifikk kompetanse enkelte områder enn det utdanningen gir, og at dette bør beskrives for den enkelte sakkyndige i registeret. I følge informantene er det både viktig å synliggjøre kompetanse på bakgrunn av formell utdanning, og praktisk erfaring fra andre områder enn sakkyndigarbeidet. Beskrivelse av kompetanse kan dermed gjøres på to måter.*
 - Informasjon om videreutdanning, spesialisering ol.
 - Beskrivelse av relevant praktisk/klinisk erfaring
- ▶ **Henvisning til referanser på oppdragsgivere.** *På denne måten synliggjøres det både hva slags oppdrag den sakkyndige tidligere har hatt, og det gis mulighet for å kontakte tidligere oppdragsgivere for å få mer informasjon om den sakkyndige.*
- ▶ **Klager og merknader.** *Flere informanter mener også at klager og merknader kan være et godt og hensiktsmessig virkemiddel for å kvalitetssikre registeret. Fremfor å bruke slike klager og merknader som grunnlag for eksklusjon, foreslås det å informere om dette i registeret.*
 - Alvorlige merknader fra BSK
 - Klager (med medhold) til fagetisk råd
- ▶ **Antall saker som sakkyndig de siste årene.** *Enkelte informanter mener at det bør synliggjøres hvor mange saker de sakkyndige har jobbet med de siste årene, som en indikator på egnethet. Andre mener imidlertid at antall saker ikke nødvendigvis er en kvalitetsindikator, og at for mange saker kan ha negative konsekvenser, blant annet knyttet til*

at vedkommende da har hatt mindre tid til å jobbe og holde seg faglig oppdatert på andre områder.

For øvrig uttrykker informantene ulike synspunkter på hva som kan kvalifisere til en spesifikk kompetanse, hvordan slike opplysninger kan vurderes og etterprøves på en objektiv måte, og om det er akseptabelt å gjøre dette til et egenrapporteringsregime.

Det fremkommer også at det er viktig at registeret tilgjengeliggjøres mer aktivt. Det er derfor viktig at registeret kommuniseres og distribueres til relevante brukere. Det oppleves ikke som tilstrekkelig at listen ligger på Psykologforeningens hjemmesider og sendes Domstolsadministrasjonen og eventuelt andre på forespørsel.

6.2.2 Vår vurdering

Det kommer tydelig frem i evalueringen at det er behov for mer informasjon om de sakkyndige i registeret. Dette er viktig for å gi bestillere av sakkyndige mer informasjon om den sakkyndiges kompetanse og erfaring for å kunne vurdere relevansen for det aktuelle oppdraget.

Opplysninger som kan være relevante og som må vurderes nærmere er:

- ▶ *Formell kompetanse (videreutdanning/spesialisering el.)*
- ▶ *Relevant praktisk/klinisk erfaring*
- ▶ *Referanser på tidligere oppdragsgivere*
- ▶ *Alvorlige merknader fra BSK*
- ▶ *Antall klager til fagetisk råd (som har fått medhold)*

Det er vår vurdering at antall saker gjennomført som sakkyndig ikke bør inngå i registeret, da dette ikke er en god indikator på kvalitet eller egnethet.

Videre vurderer vi at denne tilleggsinformasjonen til en viss grad må baseres på egenrapportering fra de sakkyndige. Dette er spesielt tilfelle for beskrivelser av kompetanse og erfaring. Enkelte informanter har argumentert mot dette, med bakgrunn i at det ikke finnes objektive og målbare kriterier for hva som kvalifiserer til en viss kompetanse eller erfaring. Vi vurderer likevel at denne informasjonen kan være verdifull for de som skal benytte seg av registeret, som en tillitsbasert guide fremfor en objektiv garanti. Når det gjelder informasjon om merknader og klager må det utredes nærmere hvordan slik informasjon på en effektiv måte kan innlemmes i registeret over barnefaglig sakkyndige.

For øvrig er det etter vår vurdering behov for å kvalitetssikre kontaktinformasjonen i registeret i større grad. Dette baserer vi på antallet returmeldinger grunnet feil i e-postadresser i forbindelse med utsendingen av spørreundersøkelsen i evalueringen (jf. kapittel 3.4.2).

The background features a series of thin orange lines forming various geometric shapes, including triangles and rectangles, some of which are partially filled with a solid orange color. The overall composition is minimalist and modern.

7. Eierskap, organisering og finansiering

7 Eierskap, organisering og finansiering

Dette kapitlet handler om hvorvidt det er uklarheter og utfordringer knyttet til eierskap, organisering og finansiering mellom BLD, NPF og styringsgruppen når det gjelder utdanningsprogrammet og registeret over barnefaglig sakkyndige. Det skal vurderes om det er behov for endringer og hvilke alternative løsninger som kan være aktuelle. Disse problemstillingene relaterer seg til kvalitetsdimensjonen strukturkvalitet i det analytiske rammeverket (jf. kapittel 3.6).

7.1 Beskrivelse av ansvar og oppgaver knyttet til utdanningsprogrammet og registeret over sakkyndige

7.1.1 Ansvar og oppgaver knyttet til utdanningsprogrammet

Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) har ifølge *Rammeplan for utdanningsprogram for barnefaglig sakkyndighetsarbeid (oktober 2014)* delegert ansvaret for administrering og gjennomføring av utdanningsprogrammet for barnefaglig sakkyndighetsarbeid til Norsk Psykologforening (NPF). Begrunnelsen er at NPF har flest medlemmer som påtar seg oppdrag som sakkyndige i barne- og familiesaker etter barneloven og barnevernsloven. I rammeplanen s. 2 heter det at:

«Psykologforeningen skal organisere dette arbeidet i samarbeid med DNLF ved hjelp av en styringsgruppe. Sekretær for styringsgruppen er fagkonsulenten i Psykologforeningen. Styringsgruppen settes sammen av en representant for Psykologforeningen, en representant for DNLF og en jurist med særlig kompetanse i barne- og familiesaker, og møtes minst to ganger årlig. I saker vedrørende utdanningsprogrammet møter også koordinator for utdanningsprogrammet. Styringsgruppen velges på åremål for fire år av gangen. Psykologforeningen utpeker representanter til styringsgruppen i samarbeid med DNLF. Psykologforeningen, DNLF og BLD orienteres jevnlig om styringsgruppens arbeid».

I rammeplanen er ansvar og oppgaver for BLD, NPF og utdanningsprogrammets styringsgruppe og koordinator konkretisert (jf. vedlegg 1). Det framgår at BLD har delegert ansvaret for administrering og gjennomføring av utdanningsprogrammet til Psykologforeningen. BLD finansierer også deler av programmet. NPF utpeker i samarbeid med DNLF representanter til styringsgruppen, samt oppnevner koordinator og sekretær, og er ansvarlig for at programmet gjennomføres. Styringsgruppens ansvar er ajourføring av innholdet i programmet, opptak av deltakere til programmet inkl. behandling av dispensasjonssøknader og ansvar for registeret over sakkyndige i barne- og familiesaker. Koordinators og sekretærens oppgaver er primært av administrativ karakter.

Når det gjelder klage på avslag om opptak i programmet skal styringsgruppen først behandle klagen. Dersom søkeren velger å klage på eventuelt nytt avslag om opptak, oversendes klagen til BLD for endelig behandling.

Vi har fått opplyst at BLD ikke har en samlet oversikt over hvor mange som har klaget på avslag om opptak til utdanningsprogrammet. Det har imidlertid ikke vært mange klager. De siste årene har BLD hatt to klager på opptak, der utfallet var at en ikke fikk medhold i klagen (2016) og en fikk medhold (2015). Begrunnelsen for medhold var følgende (sitat fra mail fra BLD 9.12.16):

«På bakgrunn av en helhetlig vurdering av din kompetanse og fordi rammeplanen ikke konkretiserer hva som ligger i kravet om veiledet praksis, mener Barne-, likestillings- og inkluderings-departementet at du oppfyller vilkårene for å kunne tas opp til utdanningsprogrammet ved neste oppstart. Klagen tas til følge».

7.1.2 Ansvar og oppgaver knyttet til registeret over sakkyndige

Når det gjelder ansvar og oppgaver knyttet til registeret har BLD i likhet med ansvaret for utdanningsprogrammet delegert ansvaret for administrering til NPF. NPF skal oversende ajourført register over godkjente sakkyndige til BLD, domstoler, kommunale barneverntjenester, fylkesmenn, fylkesnemnder, Justisdepartementet og andre aktuelle samarbeidspartnere. NPFs, styringsgruppens og sekretærens oppgaver er konkretisert i rammeplanen (se vedlegg 1, side 7).

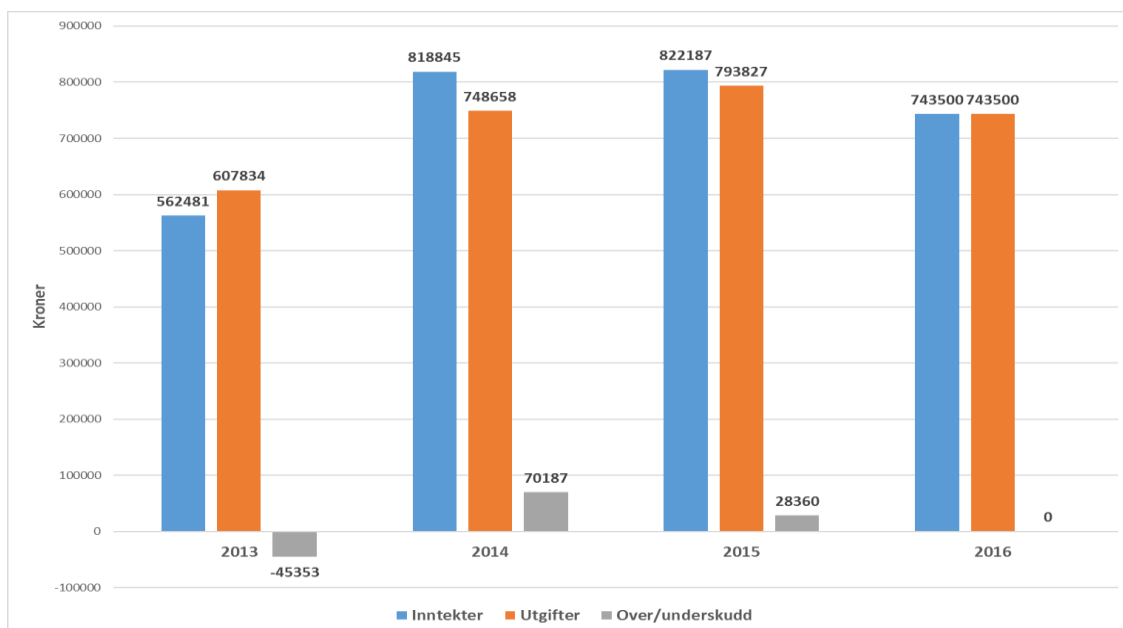
Når det gjelder klage på avslag om fortsatt å stå i registeret er rutinen den samme som for opptak i programmet, dvs. at styringsgruppen behandler klagen først. Dersom søkeren velger å klage på eventuell nytt avslag om fortsatt å stå i registeret oversendes klagen til BLD for endelig behandling. BLD har ikke mottatt klager på avslag om fortsatt å stå i registeret.

Når det gjelder ajourføring av registeret sender NPF årlig ut e-post til alle som står i registeret mht. om noen trenger å oppdatere informasjonen på listen. Samtidig sendes en e-post til alle som må levere dokumentasjon for fortsatt å stå i registeret (dvs. en oversikt over saker de har hatt og kursbevis).

Informasjon om oppdatert register til de relevante aktørene legges ut på NPFs hjemmeside og sendes til Domstolsadministrasjonen og eventuelt andre på forespørsel. Før praksisen med å legge registeret ut på hjemmesiden ble etablert, ble oppdatert register årlig sendt til instansene etter adresser fra diverse departementer.

7.1.3 Utdanningsprogrammets driftsutgifter og finansiering av programmet

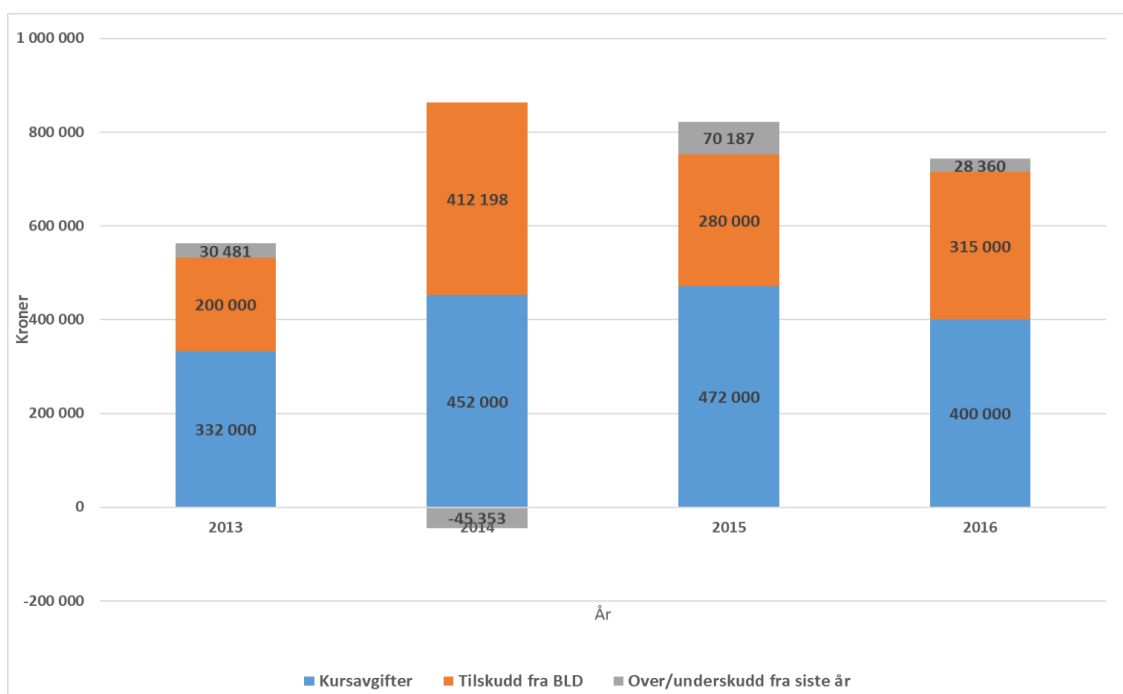
Utdanningsprogrammet og registeret finansieres gjennom en deltakeravgift på programmet og tilskudd fra BLD etter søknad fra NPF basert på årlige budsjetter. I figur 7-1 vises utvikling i programmets driftsutgifter og inntekter for perioden 2013–2016. 2016-tallene er budsjettall. Regelen er at underskudd eller overskudd i år n-1 overføres til neste år (år n).

Figur 7-1 Utvikling i regnskapsførte driftsutgifter og inntekter 2013–2015, og budsjetterte driftsutgifter og inntekter for 2016

Driftsutgifter og inntekter var lavere i 2013 enn i de andre årene. Dette har blant annet sammenheng med at opplæringsprogrammet hadde færre deltakere enn det som er normalt.

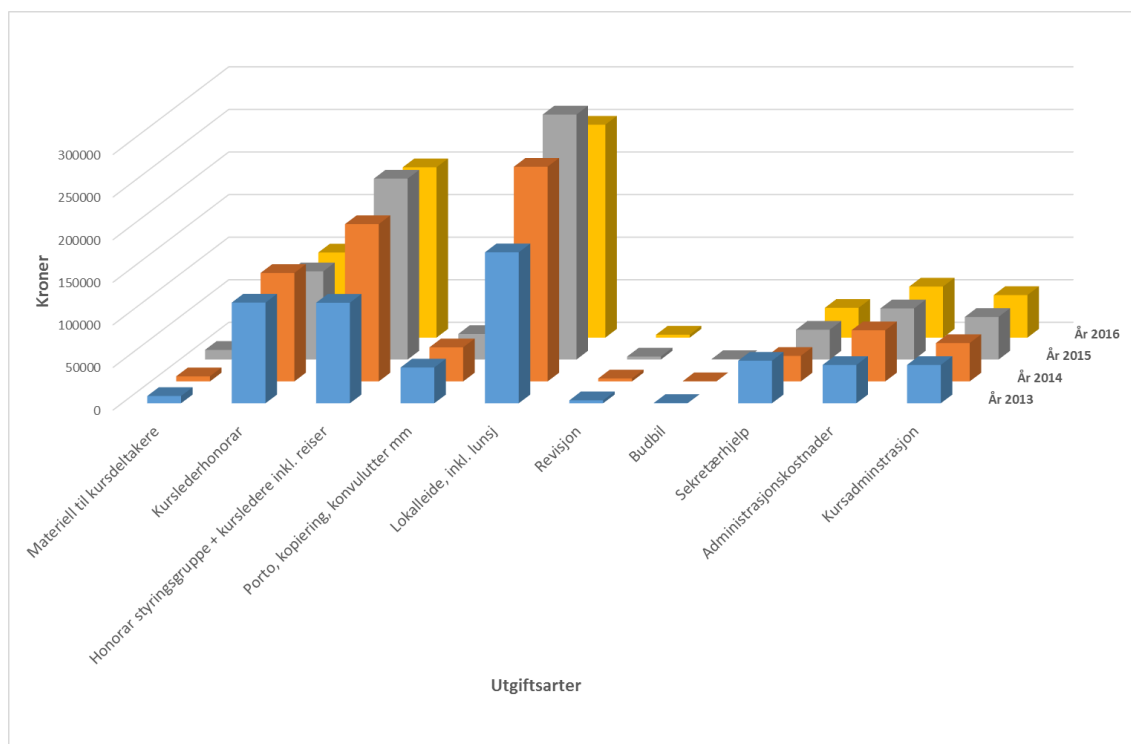
Hovedkildene for finansiering av programmets utgifter er tilskudd fra BLD og kursavgifter. Kursavgiftene har i perioden utgjort 55–59 prosent av programmets inntekter. Dette vises i figur 7-2.

Figur 7-2 Sammensetning av inntekter. Finansiering av programmet fordelt på kursavgifter, tilskudd fra BLD og over/underskudd fra siste år. Regnskap 2013-2015, budsjett 2016.

Tilskuddet fra BLD var høyere i 2014 enn i de andre årene for å dekke utgifter til oppdatering av registeret.

Utgifter til kursleder, styringsgruppe, forelesere og kurslokaler er de største utgiftene og utgjør om lag 75 prosent av utdanningsprogrammets samlede utgifter. Dette er illustrert i figur 7-3 nedenfor.

Figur 7-3 Sammensetning av driftsutgifter. Utdanningsprogrammets driftsutgifter sortert etter utgiftsarter. Regnskap 2013–2015, budsjett 2016

Deltakerne finansierer delvis gjennomføringen av utdanningsprogrammet i form av en egenbetaling. Da denne evalueringen ble gjennomført betalte deltakerne kr 4 000¹³ for hver samling. Utdanningsprogrammet består av fem samlinger (hver på tre dager), dermed utgjør dette et totalt utlegg på kr. 20 000 for deltakelse på utdanningsprogrammets samlinger. I tillegg kommer eventuelle utgifter til reise og opphold, samt utlegg til veiledning. Norsk Psykologforening opplyser at det i gjennomsnitt er omtrent 2 av 10 deltakere som får dekket utdanningen av sin arbeidsgiver. Dette tilsvarer 4–5 av utdanningsprogrammets 20–25 deltakere pr. år. På dette området skiller dette programmet for barnefaglig sakkynndige seg fra spesialistutdanningene, hvor deltakernes arbeidsgivere betaler for utdanningen i større grad. Dette kan delvis forklares ved at mange av de sakkynndige som gjennomfører utdanningsprogrammet er privatpraktiserende.

7.2 Erfaringer og informantenes synspunkter

7.2.1 Forholdet mellom BLD, NPF og styringsgruppen

Det er en entydig tilbakemelding fra informantene at organisering og styring av programmet er for svak. Rollefordelingen mellom BLD, NPF og styringsgruppen oppfattes som uklar mht. hvem som har det overordnede faglige ansvaret når det gjelder utvikling og kvalitetssikring av programmet, selv om det i rammeplanen står at styringsgruppen skal ha ansvar for «løpende ajourføring av det faglige innholdet i utdanningsprogrammet».

BLD har primært behandlet årlig søknad fra NPF om økonomisk tilskudd til utdanningsprogrammet og registeret. Videre har BLD behandlet klagesaker på opptak til utdanningsprogrammet (jf. over

¹³ Til sammenlikning har vi fått oppgitt at deltakere på NPFs spesialistutdanning betaler kr 3500,- pr. dag

7.1.1) og blant annet fulgt opp henvendelse fra Domstolene om at registeret bør gjøres mer kjent blant dommere.

Det er styringsgruppen som har tatt initiativ til revidering av rammeplan og studieplan, men informanter har gitt uttrykk for usikkerhet knyttet til hvilket ansvar styringsgruppen har for dette og på hvilken måte BLD og NPF skal involveres i arbeidet. Særlig gjelder dette ansvaret for rammeplanen. NPFs rolle er av administrativ karakter og har ikke vært faglig engasjert i utviklingen av programmet.

Kontakten mellom BLD, NPF og styringsgruppen har vært av uformell karakter, ad-hoc-preget og etter behov. Det har ikke vært gjennomført årlige styrings-/fagmøter mht. utvikling, kvalitetssikring og oppdatering av programmet og registeret. Det er pekt på at BLD verken organisatorisk eller kompetansemessig er rigget for å ta et faglig ansvar for slike oppgaver.

7.2.2 Styringsgruppens rolle

Sammensetningen av styringsgruppen er i tråd med føringene i rammeplanen og består av leder for styringsgruppen fra NPF, et styremedlem fra DNLF og en jurist. I rammeplanen har det vært forutsatt at styremedlemmene velges for fire år av gangen. Slik har det ikke fungert i praksis. Styringsgruppen hadde samme sammensetning fra 1998 til 2007. I den etterfølgende styringsgruppen ble juristen skiftet ut i 2013, og styringsgruppen fikk sin tredje leder i 2015. Det har vært to koordinatorene for programmet; nåværende koordinator overtok etter den første i 2009, som hadde fungert siden starten i 1998. Når det gjelder oppnevning og utskifting av styringsgruppens medlemmer og leder har vi fått den beskrevet som uformell og basert på at de som sitter i gruppen «anbefaler noen man kjenner». Det etterlyses mer objektive og tydeligere prosesser knyttet til oppnevning.

Når det gjelder informantenes syn på sammensetningen av styringsgruppen oppfattes denne som for smal, tatt i betraktning av at dette er et fagfelt som er preget av tverrfaglighet både når det gjelder psykologiske, barnefaglige og juridiske temaer. Det sies at det fremstår som underlig at NPF og DNLF oppnevner en representant, men at juristen ikke har noen formell tilknytning, eksempelvis til Advokatforeningen. Informantene etterspør en bredere sammensetning som i større grad gjenspeiler bredden i fagfeltet både når det gjelder forskningsfeltet og praktikere. Det er noe ulike oppfatninger om hvorvidt brukergrupper også bør være representert – eller om de primært bør involveres i forbindelse med revidering og utvikling av programmet.

Styringsgruppen har i perioden 2010–2016 stort sett hatt to-tre møter i året med unntak for 2011, der det var ett møte og 2012 der det ikke har vært gjennomført møter (foreligger ikke referater). En gjennomgang av referatene viser at det i denne perioden har vært behandlet 29 dispensasjons-søknader til opptak til programmet, hvorav 24 er avslått og 5 er innvilget. I 2010 startet styringsgruppen diskusjon om behovet for revidering av programmet. I den forbindelse diskuterte styringsgruppen en henvendelse fra BLD i 2011 om å legge programmet ut på anbud til flere fagmiljøer, men ifølge referatet hadde ikke styringsgruppen ressurser til å gjennomføre dette. Revisjonen av programmet startet i 2013/2014, og BLD ble orientert om at styringsgruppen ville igangsette et slikt arbeid. BLD satte da ned en arbeidsgruppe med representanter fra forskningsinstituttet NOVA og en sakkyndig i tillegg til leder for styringsgruppen. Vi har fått opplyst at arbeidsgruppen laget et første utkast som deretter ble videreutviklet av tidligere og nåværende leder for styringsgruppen, samt fagkoordinator. Styringsgruppens revidering av ramme- og studieplan av utdanningsprogrammet ble godkjent av BLD i 2016 med mindre endringer.

Når det gjelder registeret viser referatene at styringsgruppen i perioden 2010–2016 har behandlet 5 søknader om unntak for krav til å stå i registeret hvorav 2 er innvilget. Andre temaer styringsgruppen har drøftet knyttet til registeret har vært spørsmål om strengere krav til å stå i registeret, samt spørsmålet om registeret bør inneholde mer informasjon om de sakkyndige.

Medlemmene i styringsgruppen får timebetalt for å delta på møter og som eventuelle kursholdere. Arbeid med faglig utvikling og kvalitetssikring av programmet utover dette godtgjøres ikke. Det rapporteres fra fagkoordinator og nåværende og tidligere leder av styringsgruppen, at det derfor gjøres en god del gratisarbeid, eksempelvis knyttet til revideringen av programmet. Diskusjoner om utvikling av programmet har primært foregått uformelt mellom leder av styringsgruppen og fagkoordinator.

Det er heller ikke ressurser til kvalitetssikring av gjennomføringen av programmet. Forelesere rapporterer om at det ikke har vært noen kvalitetssikring av hva de foreleser om og hvordan de gjør det. Det etterspørres eksempelvis at de som foreleser på programmet bør møtes for å avstemme innhold og pedagogisk opplegg for å sikre en god tråd i programmet. Det har heller ikke vært ressurser til å være tilstede på forelesninger for de ansvarlige for programmet.

Oppsummert oppfattes organiseringen og styringen som sårbar og altfor personavhengig – og en informant uttrykker det slik, sitat: «Det er flaks at det har gått så bra som det gjør». Det sies at arbeidet får preg av å være frivillig arbeid og for avhengig av leder for styringsgruppen og fagkoordinators personlige engasjement og tilgjengelighet.

7.2.3 Alternative modeller for organisering og styring av programmet og registeret

Når det gjelder forslag til framtidig organisering av programmet og registeret, er oppfatningen blant informantene at eierskapet til programmet bør ligge i BLD som i dag. Vi har imidlertid fått mange ulike innspill på hvem som bør ha det faglige ansvaret for utvikling og gjennomføring av programmet. Det er kommet innspill på at følgende organisasjoner/virksomheter kan ta et faglig ansvar: NPF, Barne- og familiedirektoratet (Bufdir), Domstolsadministrasjonen (DA), Barnesakkyndig kommisjon (BSK), og et høgskole/universitetsmiljø. Det mest radikale forslaget er at det bør opprettes et eget nasjonalt kompetansesenter for hele sakkyndigfeltet for leger og psykologer. Vi presenterer noen overordnede synspunkter som er framkommet for og mot de ulike alternativene.

Norsk psykologforening

Når det gjelder forslaget om at NPF bør få et tydeligere faglig ansvar for utdanningsprogrammet og ikke primært et administrativt ansvar slik praksis har vært, begrunnes dette med at det er den psykologfaglige kompetansen som er kjernen i sakkyndigarbeidet og at det er flest psykologer som er sakkyndige. NPF har i tillegg ansvar for og omfattende erfaring med videreutdanning for psykologer gjennom ansvaret organisasjonen har for spesialistutdanningen til psykologer. Dersom NPF skal få et slikt ansvar, må NPF gis et tydeligere faglig mandat i tråd med BLDs overordnede mål for programmet og registeret. Det må også stilles krav om at programmet organiseres og styres slik at det sikres en faglig forankring av innholdet i programmet, som i større grad gjenspeiler tverrfagligheten på fagfeltet enn det sammensetningen av dagens styringsgruppe gjør. Dette innebærer også å sikre at programmet i tilstrekkelig grad bygger på oppdatert forskning på feltet, er praksisnært og ivaretar brukerbehov. Det fremkommer prinsipielle motforestillinger til at utdanningen legges til en profesjonsorganisasjon. Utdanningsprogrammet har fokus på sakkyndigrollen i barne- og familiesaker, og enkelte reiser spørsmål ved om NPF er riktig instans til å kunne ivareta de juridiske problemstillingene knyttet til sakkyndigfeltet.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Et annet forslag er at Bufdir overtar ansvaret for programmet og registeret. Bufdir er et statlig forvaltningsorgan underlagt BLD. Hovedoppgavene er innenfor områdene oppvekst, barnevern, familievern, adopsjon, likestilling og ikke-diskriminering, og vold og overgrep i nære relasjoner. Begrunnelsen for å legge ansvaret til Bufdir som forvaltningsorgan er at dette gir et bedre og mer tilpasset miljø for å forvalte denne type oppgaver sammenlignet med for eksempel et kompetansesenter eller NPF som har andre roller. Fra Bufdir får vi opplyst at Bufdir har:

- ▶ *tverrfaglighet innen barnevern og andre familierelaterte problemstillinger*
- ▶ *ulike fagprofesjoner, jurister og annet fagpersonell som vil være et godt miljø for en slik oppgave*
- ▶ *kompetanseoppgaver innenfor barnevern, og jobber i dag tett med kompetansesentrene/høgskoler for å lage ulike tilpassede opplæringsopplegg for andre faggrupper*

Motforestillinger som er fremkommet, er at Bufdirs ansvar for barnevern kan framstå som uheldig med hensyn til å ivareta sakkyndigrollens uavhengighet, og at Bufdir ikke har ansvar for saker etter barneloven. Siden utdanningsprogrammet har fokus på sakkyndigrollen i barne- og familiesaker, er det også enkelte som reiser spørsmål ved om Bufdir, i likhet med NPF, er riktig instans til å ivareta de juridiske problemstillingene knyttet til sakkyndigfeltet i tilstrekkelig grad.

Domstolsadministrasjonen

Et tredje forslag er å legge ansvaret for programmet og registeret til Domstoladministrasjonen (DA). DA har ansvaret for den sentrale administrasjonen av domstolene i Norge. Domstolene har ansvaret for å oppnevne sakkyndige der retten anser at dette er nødvendig i den enkelte sak. DA har et overordnet ansvar for kompetansearbeidet i domstolene. De siste årene har det vært satset mye på kompetanseheving på det barnefaglige området. DA har i den forbindelse samarbeidet med andre profesjonelle aktører som advokater og sakkyndige. Et argument for å legge utdanningen av sakkyndige til DA, er for å sikre at de juridiske og rettslige sidene ved de ulike sakkyndigrollene knyttet til det barnefaglige feltet tillegges tilstrekkelig vekt. Domstolene er også en viktig bruker av barnefaglig sakkyndige. En prinsipiell motforestilling mot en slik løsning er at domstolene også er bestiller av sakkyndige. Dersom DA skal få ansvaret for kvalitetssikring/-sertifisering av sakkyndige, kan dette utfordre domstolenes uavhengighet. En annen motforestilling er at DA ikke besitter psykologfaglig kompetanse. Fra DA får vi opplyst at DA heller ikke er tillagt opplæringsoppgaver for andre sakkyndige som retten bruker, men at DA på barne- og familiefeltet gjennom flere år har arrangert erfaringsamlinger mellom dommere, sakkyndige og advokater. Disse samlingene har vært finansiert av BLD.

Barnesakkyndig kommisjon

Et fjerde forslag er at ansvaret for programmet og registeret kan legges til Barnesakkyndig kommisjon (BSK). BSK kvalitetssikrer sakkyndigrapporter etter barnevernloven, men ikke etter barneloven. Et argument for å legge ansvaret til BSK, er at BSK opparbeider kunnskap om hvordan det barnefaglige sakkyndigarbeidet utøves, noe som vil kunne gi et verdifullt bidrag til den faglige utviklingen av sakkyndigprogrammet. Ansvar for utdanningen kan sees som en utvidelse og videreutvikling av BSKs veiledningsrolle. En slik løsning ville kreve endring i BSKs mandat, kompetanse og ressurser, og bør også innebære at kommisjonens ansvar utvides til å ha ansvar for saker etter barneloven. Enkelte informanter mener at det kan være en potensiell rollekonflikt mht. å være ansvarlig for utdanningen og samtidig ha en uavhengig kvalitetssikringsfunksjon av sakkyndigrapporter, mens andre mener dette bør la seg løse. Et annet argument mot å legge utdanningen til BSK, er at BSK ikke har kompetanse og erfaring med å utvikle og drive utdanning/opplæringsprogrammer.

Eksisterende kompetansemiljø

Fra enkelte informanter er det reist spørsmål ved om ansvaret for programmet kan legges til et eksisterende høgskole-/universitetsmiljø eller andre kompetansemiljøer, men vi har ikke fått forslag på miljøer som kan være relevante, blant annet på grunn av feltets tverrfaglighet. Et spørsmål som reises er om det i så fall skal være forankret i et psykologfaglig, barnefaglig/barnevernsfaglig eller juridisk miljø. På den annen side hevdes det at det er et stort marked for etterutdanning og at det trolig er kompetansemiljøer som vil kunne være interessert i å ta ansvar for utdanningen. Enkelte frykter at en forankring av programmet i et høgskole/universitetsmiljø kan gjøre utdanningen for

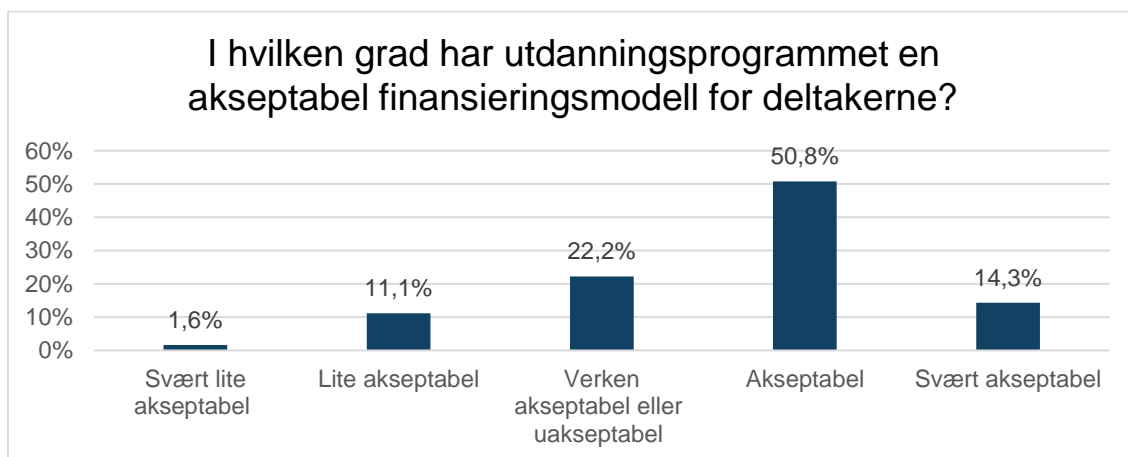
teoretisk og lite praksisnært. Vi har ikke fått synspunkter på om det også vil være naturlig å legge ansvaret for forvaltningen av registeret til et slikt miljø. Dette må eventuelt vurderes nærmere.

Opprettelse av et nasjonalt kompetansesenter

Et siste og mer radikalt forslag er at det bør opprettes et nasjonalt kompetansesenter på sakkyndigfeltet. Et slikt kompetansesenter bør i så fall ha ansvar for å utvikle hele sakkyndigfeltet for leger og psykologer, herunder ansvar for utdanning, veiledning og det offentlige registeret over sakkyndige, samt forskningsrelaterte oppgaver. Motforestillingen er først og fremst at dette er et langt lerret å bleke, og det reises spørsmål ved om fagmiljøet på sakkyndigfeltet er tilstrekkelig stort til å kunne forsvare et slikt senter.

7.2.4 Egenbetaling

Deltakernes egenbetaling (jf. 7.1.3) for å delta i utdanningsprogrammet kan tenkes å ha betydning for pågangen og rekrutteringen til programmet. I henhold til svar i spørreundersøkelsen, fremstår egenfinansieringen i stor grad som akseptabel blant respondentene. Slik figur 7-4 viser, mener i overkant av 65 prosent av respondentene at finansieringsmodellen er akseptabel (50,8 prosent) eller svært akseptabel (14,3 prosent).

Figur 7-4 Deltakernes holdning til utdanningsprogrammets egenbetaling. N=63

Figuren viser imidlertid at ikke alle deler oppfatningen om at finansieringsmodellen er tilfredsstillende. Hovedgrunnen til dette, slik det fremkommer av respondentenes kommentarer, er utgiftene som kommer i tillegg til egenbetalingen for samlingene. Dette gjelder spesielt utlegg til reise og opphold, samt veiledning. En respondent som måtte reise et stykke for å delta på samlingene, anslår at den totale kostnaden for deltakelse i utdanningsprogrammet beløpte seg til omtrent kr 100 000¹⁴, medregnet samlinger, fly, hotell, og veiledning. Dette regnestykket er ikke medregnet tapt arbeidsinntekt. Enkelte oppgir at de var avhengige av at arbeidsgiveren deres betalte for deltakelsen i utdanningsprogrammet, mens andre brukte inntekter fra praksissakene til å finansiere utdanningen og veiledningen.

Respondentene har flere forslag til endringer i egenbetalingsordningen. Enkelte etterspør bedre finansiering av veiledningen, f.eks. ved at staten finansierer veiledere, eller ved utdeling av stipend for gjennomføring av utdanning. Andre mener at reiseutgifter bør dekkes, for å sikre deltakelse fra hele landet. Samtidig mener en av de sakkyndige som har besvart spørreundersøkelsen at en viss grad av egenfinansiering kan være bra, ved at det kan bidra til å luke ut de som kun har økonomiske motiver for å delta i utdanningsprogrammet.

¹⁴ Er også i tråd med beregninger som Agenda Kaupang har gjennomført

7.3 Vurdering og konklusjon

Vår konklusjon er at organisering og styring av programmet og registeret er for svakt, og svært personavhengig og sårbart. Dette er en tydelig tilbakemelding fra informantene. Ansvarsfordelingen knyttet til den faglige utviklingen og kvalitetssikringen av programmet framstår som uklar mellom BLD, NPF og styringsgruppen. Sammensetningen av styringsgruppen gjenspeiler ikke den brede tverrfagligheten som preger feltet. Oppnevningen til styringsgruppen er uformell og preget av at de som sitter i gruppen «anbefaler noen man kjenner». Oppnevningen følger heller ikke rammeplanens krav om at gruppen skal velges for fire år av gangen. Det er behov for tydeligere ansvar og prosesser knyttet til oppnevningen. Styringsgruppens medlemmer får kun betalt for å delta på møter (og eventuelle faglig bidrag/foredrag på samlingene). Det er ikke avsatt ressurser til utvikling og kvalitetssikring av programmet. Dette gjør at utviklingen og kvalitetssikring får preg av frivillighetsarbeid og enkeltpersoners engasjement og tilgjengelighet.

Når det gjelder eierskap og finansiering av programmet er konklusjonen at dette fortsatt bør være BLDs ansvar. BLD bør imidlertid tydeliggjøre hva som skal være formålet med programmet og registeret og eventuelt andre krav til gjennomføringen, og sørge for at ansvarlige for utvikling og gjennomføring av programmet samt forvaltningen av registeret rapporterer i henhold til dette.

Når det gjelder spørsmålet om hvem som bør ha det faglige og operative ansvaret for å gjennomføre programmet og forvalte registeret, er det framkommet ulike synspunkter. Vi har gjengitt noen overordnede argumenter for og mot følgende forslag: Norsk Psykologforening, Bufdir, Domstolsadministrasjonen, Barnesakkyndig kommisjon, og et etablert kompetansemiljø (høgskole/universitet). Det mest radikale forslaget er å etablere et nasjonalt kompetansesenter på sakkyndigfeltet for leger og psykologer.

Ved vurdering av hvilken organisatorisk tilknytning programmet bør ha, viser evalueringen at det er flere hensyn som bør ivaretas:

- ▶ **Faglig forankring:** *Evalueringen viser at programmet og registeret ikke har et opplagt «faglig hjem» på grunn av tverrfagligheten som er nødvendig for å utøve sakkyndigrollen på en god og forsvarlig måte. Viktigere enn den formelle organisatoriske tilknytningen for programmet, kan derfor være hvilke krav BLD stiller til den virksomheten som får ansvaret når det gjelder å sikre en organisering som gjenspeiler tverrfagligheten i sakkyndigarbeidet. Dette innebærer å ivareta bredden i det psykologfaglige, barne- og familiefaglige og forvaltningsmessige/-juridiskfaglige, inkludert oppdatert forskning og praksisnærhet. Hvordan sentrale brukergrupper kan involveres bør også adresseres.*
- ▶ **Potensielle rollekonflikter:** *Det er fra informanter framført innvendinger knyttet til potensielle rollekonflikter når det gjelder en tilknytning til både NPF, BSK, DA og Bufdir. Hvor reelle og problematiske disse rollekonfliktene er, har vi ikke vurdert nærmere. Både BSK og DA opplyser imidlertid at de vurderer det som prinsipielt uheldig å legge en slik utdanning til deres virksomhet.*
- ▶ **Kompetanse på å utvikle og gjennomføre utdanningsprogrammer:** *Med unntak av BSK, så har både NPF, Bufdir og DA erfaring og kompetanse med utvikling og gjennomføring av utdanningsprogrammer for ulike faggrupper, og slik sett gode forutsetninger for å ta et slikt ansvar.*

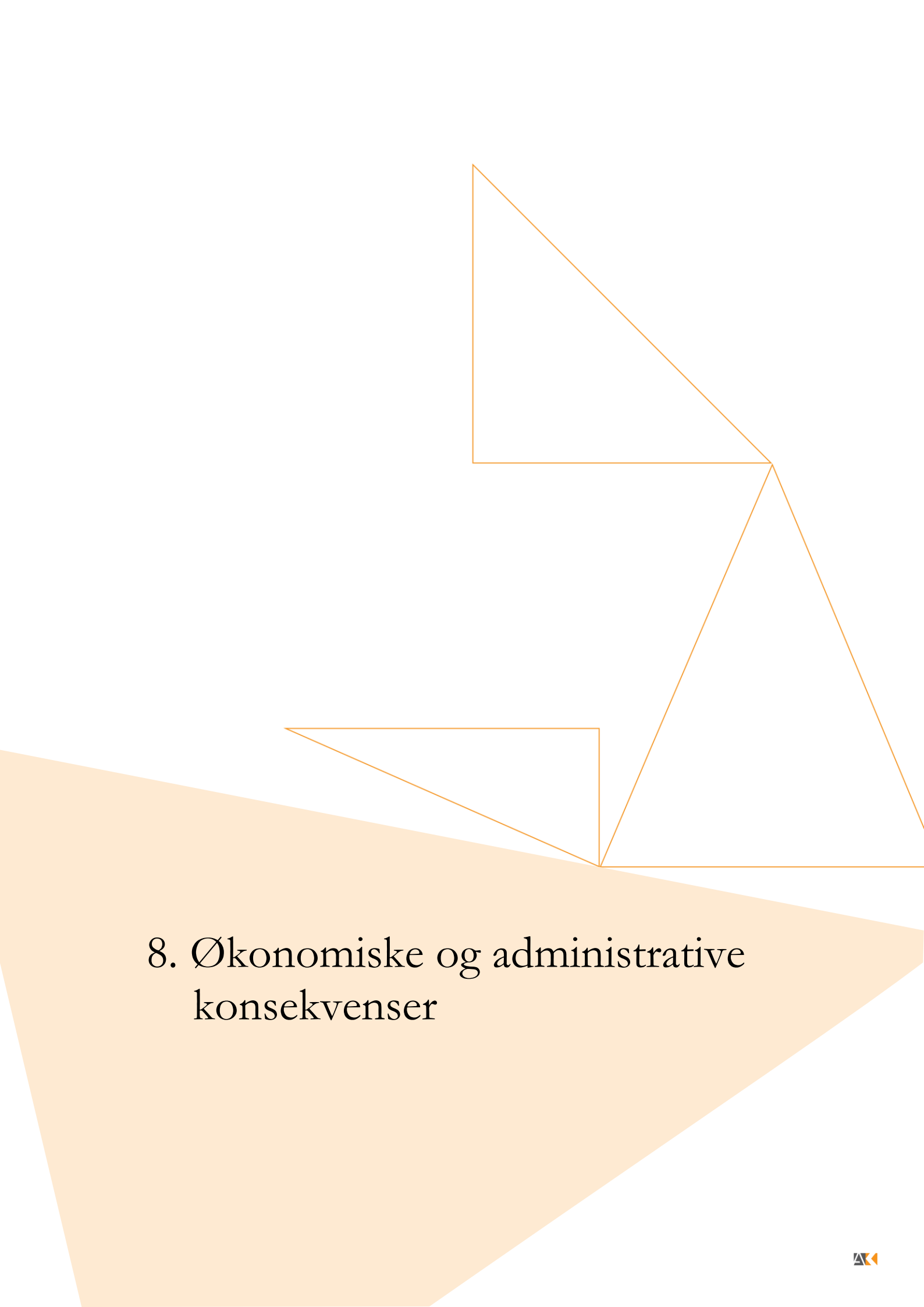
Uavhengig av hvilken modell som velges for organisatorisk tilknytning vil det være behov for noe økte ressurser til faglig utvikling, kvalitetssikring og involvering av fagpersoner som sikrer den nødvendige tverrfagligheten bedre enn i dag.

Basert på ovennevnte kriterier er vår vurdering at det er to alternativer som synes mer realistiske enn de andre – i hvert fall på kort sikt: NPF og Bufdir. Argumentet for å anbefale NPF bygger på forutsetningen om at det er den psykologfaglige kompetansen som er kjernekompetansen som

utøves i sakkyndigrollen. Dette gjenspeiles også i at det først og fremst er psykologer og noen psykiatere som utøver rollen på det barnefaglige sakkyndigfeltet. NPF har også ansvar for spesialistutdanningen til psykologer, og har en profesjonell opplæringsenhet som enkelt vil kunne ta et slikt ansvar. Dette krever at NPF gis et tydeligere faglig ansvar enn det NPF har i dag, og at dagens styringsgruppe opphører.

Buudir som BLDs fagorgan på barne- og familieområdet kan være et alternativ, og vil imøtegå kritikken om at det er uheldig at utdanningsprogrammet er forankret hos en profesjonsorganisasjon. Buudir besitter relevant fagkompetanse og opplyser at de har erfaring med å arbeide tett med kompetansesentre/høgskoler for å lage tilpassede opplæringsopplegg for andre faggrupper. Vi har forstått det slik at Buudir ikke vil drifte et slikt program selv men, bestille dette fra et eksternt fagmiljø. På grunn av programmets tverrfaglighet, har evalueringen gitt indikasjoner på at det kan bli utfordrende å finne et fagmiljø som vil ha interesse av å ta ansvar for gjennomføringen av programmet, men dette må i så fall undersøkes nærmere. I en modell der BLD delegerer ansvaret til Buudir, vil imidlertid NPF fortsatt kunne være en kandidat for å ta ansvar for den faglige utviklingen og gjennomføringen av programmet.

Vi vurderer at dagens finansieringsmodell, hvor deltakerne bidrar i form av egenbetaling fremstår som hensiktsmessig. Deltakelse i programmet kan imidlertid bli kostbart for langveisfarende. Det bør derfor vurderes om utlegg til reise og opphold for deltakerne skal dekkes av det offentlige. Dette kan både være med på å stimulere til økt deltakelse, og bidra til jevnere geografisk fordeling av sakkyndige. For å veie opp for dette kan det vurderes å øke prisen for hver samling, som er relativt lav sammenliknet med øvrige, samlingsbaserte utdanningsprogrammer.

The page features an abstract geometric design in the upper right quadrant, consisting of several orange-outlined triangles and rectangles of varying sizes and orientations. A large, solid orange shape, resembling a wide triangle or a trapezoid, is positioned at the bottom of the page, partially overlapping the text area.

8. Økonomiske og administrative konsekvenser

8 Økonomiske og administrative konsekvenser

Vi har i denne rapporten anbefalt flere mulige endringer i utdanningsprogrammet og registeret som bør vurderes og utredes nærmere. Disse anbefalingene vil i varierende grad ha økonomiske konsekvenser, og på flere områder er det krevende å anslå nøyaktig kostnad. I dette kapitlet knytter vi likevel noen kommentarer til anbefalingene som er gitt i rapporten, og håper at dette kan være et grunnlag for å vurdere den videre utviklingen av utdanningsprogrammet og registeret.

8.1 Forslag med store økonomiske konsekvenser

Dekke reise- og oppholdsutgifter for å styrke rekrutteringen

I dagens modell betaler deltakerne kr 4 000 pr. samling, dvs. til sammen kr 20 000. Deltakerne dekker også utgifter til reise, opphold og veiledning. Anbefalingen er at det bør vurderes om utgifter til reise og opphold skal dekkes av det offentlige bl.a. for å sikre større deltakelse i sakkundigopplæringen utenom Oslo-området, og i særlig grad fra Nord-Norge. Tabellen nedenfor gir et anslag over hvor store disse utgiftene vil kunne bli. Beregningene bygger på følgende forutsetninger:

- ▶ *Det gjennomføres et opplæringsprogram for ett kull i året*
- ▶ *Hvert kurs består av fem samlinger á tre dager slik som i dag*
- ▶ *Det er i gjennomsnitt 22 deltakere pr. kurs med følgende fordeling etter landsdeler:*
 - *Ti deltakere kommer fra sentrale Østlandsområdet.*
 - *Seks deltakere kommer fra Sørlandet/Vestlandet*
 - *Tre deltakere kommer fra Trøndelag*
 - *Tre deltakere kommer fra Nord-Norge*
- ▶ *Overnatting*
 - *Gjennomsnittspris på hotelløgn: kr 1 300*
 - *11 deltakere på hver samling vil overnatte to døgn på hotell.*
- ▶ *Reiseutgifter t/r for hver samling*
 - *Nord-Norge – Oslo t/r: kr 3 600*
 - *Trøndelag – Oslo t/r: kr 2 200*
 - *Vestlandet – Oslo t/r: kr 2 200*
 - *Innenfor Østlandet t/r: kr 1 000*

Dersom vi legger disse forutsetningene til grunn får vi følgende anslag for kostnadene knyttet til dekning av reise- og oppholdsutgifter for kursdeltakerne.

Tabell 8-1 Anslag – utgifter knyttet til dekning av kursdeltakernes reise- og oppholdsutgifter. Ett kull

Utgifter	Kroner
Reiseutgifter	
Deltakere fra Østlandet	25 000
Deltakere fra Sør- og Vestlandet	66 000
Deltakere fra Trøndelag	33 000
Deltakere fra Nord-Norge	54 000
Utgifter til overnatting	28 600
Sum reiseutgifter og overnatting	206 600

Det er naturlig nok usikkerhet knyttet til disse anslagene, særlig knyttet til hvor mange som vil komme fra andre steder enn Østlandsregionen dersom programmet dekker utgifter til reise og opphold. Anslagene viser at det offentliges utgifter til gjennomføring av utdanningsprogram for barnesakkyndig vil stige en god del dersom anbefalingene skulle bli gjennomført.

De økte utgiftene kan potensielt dekkes helt eller delvis inn gjennom økte egenandeler i utdanningsprogrammet. Vi skisserer her to mulige scenarier:

1. Økt egenbetaling dekker halvparten av de økte kostnadene til reise og opphold. Dette vil kreve en økt egenandel på kr 940 pr. samling, hvilket vil gi økte inntekter på kr 103 400
2. Økt egenbetaling dekker de økte kostnadene til reise og opphold fullt og helt. Dette vil kreve en økt egenandel på kr 1 880 pr. samling, hvilket vil gi økte inntekter på kr 206 800

For den enkelte deltaker vil disse to scenariene innebære at egenbetalingen for å delta i utdanningsprogrammet øker fra kr 20 000 til henholdsvis kr 24 700 eller kr 29 400.

Økte utgifter forbundet med å ta opp et ekstra kull i året

For å øke tilgangen til antall sakkyndige har vi foreslått at man bør vurdere å ta opp ett ekstra kull i året, i alle fall for en periode. Fra psykologforeningen får vi imidlertid opplyst at man inntil nå ikke har hatt tilstrekkelig antall søkere til å kunne gjennomføre programmet for mer enn ett kull pr år. Det er sjelden man har søkere på venteliste. Mer informasjon og økt markedsføring av utdanningsprogrammet og eventuell forskriftsfesting av registeret kan imidlertid føre til at det blir mange nok til å gjennomføre utdanningsprogrammet for to kull pr år. Vi viser derfor tall for hva dette vil medføre av mer kostnader for det offentlige, dvs. for BLD.

Psykologforeningens utgifter til gjennomføring av opplæringsprogrammet er i hovedsak variable utgifter. Det betyr at utgiftene til gjennomføring av programmet for ett nytt kull vil være om lag på samme størrelse som for kull nr. én. Disse utgiftene var for 2016 budsjettet å være kr 693 500. Dersom vi legger til grunn for kostnadene knyttet til gjennomføring av programmet også i de neste årene vil tilskuddsbeløpet for et ekstra kull beløpe seg til kr 293 000.

Tabell 8-2 Anslag - utgifter knyttet til et ekstra kull

	Kroner
Utgifter	693 000
Kursavgifter - 20 deltakere	400 000
Økt tilskudd fra BLD	293 000

Behovet for tilskudd fra BLD vil imidlertid være avhengig av hvilke beslutninger som treffes når det gjelder dekning av utgifter til reise og opphold for kursdeltakerne og om det gjennomføres endringer i kursavgiftene.

Veiledningen må styrkes

Evalueringen viser at veiledningsordningen må styrkes, struktureres og kvalitetssikres. Dette kan blant annet innebære at veileder og kandidat deltar i felles saker i større grad, og at det etableres en pool av godkjente veiledere som får opplæring og kursing. Vi har ikke tilstrekkelig grunnlag for å estimere kostnader for disse forslagene, men kostnadene vil være avhengig av omfang og ambisjonsnivå knyttet til den løsningen som eventuelt velges.

8.2 Forslag med mindre økonomiske konsekvenser

En del av de andre anbefalingene vil ha økonomiske konsekvenser for gjennomføring av utdanningsprogrammet, men trolig av mindre omfang enn hva det vil koste å la det offentlige betale for reise og opphold og å styrke veiledningsordningen. Dette gjelder følgende anbefalinger:

Markedsføring for å øke rekrutteringen

Anbefalingen er at det bør stimuleres til økt deltakelse fra flere steder/landsdeler, bl.a. gjennom mer markedsføring av programmet i relevante tidsskrifter. Tiltaket vil medføre at det settes av ressurser til annonsering eller annen form for markedsføring. Det er vanskelig å kvantifisere hvor mye dette tiltaket vil koste.

Godkjenning av sakkyndige

Som nevnt tidligere i rapporten er det ikke noen godkjenningsordning for sakkyndige som gjennomgår utdanningsprogrammet utover det at de får en veiledningsattest. Vår anbefaling er at det er behov for å definere kompetansemål og utvikle metode for testing og vurdering. I tillegg må noen ha ansvar for vurdering og godkjenning av kandidatene. Dette vil kreve noen ressurser, men omfanget av dette må utredes senere.

Om eierskap og organisering av programmet

En annen organisatorisk tilknytning av programmet og registeret vil i seg selv i liten grad medføre økte ressurser. Det vil imidlertid være avhengig av om aktøren som velges har kompetanse på utforming og gjennomføring av utdanningsprogrammer eller om dette må bygges opp hos den aktøren som velges. Vår vurdering er imidlertid at uavhengig av organisatorisk tilknytning, så vil det være behov for noe økte ressurser til mer løpende faglig utvikling og kvalitetssikring av programmet, herunder sikre en bredere faglig forankring av programmet.

System for kontroll, tilsyn og sanksjoner overfor sakkyndige i registeret

Vi vurderer at det er behov for mekanismer for sanksjoner, kontroll og tilsyn av de sakkyndige. Det bør også vurderes om det skal innføres et krav om at det som hovedregel skal være obligatorisk å benytte sakkyndige som står i registeret. Økonomiske og administrative konsekvenser av slike endringer må utredes nærmere.

Mer faglig oppdatering for sakkyndige som står i registeret

Vi har også anbefalt at det bør legges til rette for mer og bedre faglig oppdatering for de sakkyndige som står oppført i registeret. Her bør det først vurderes om det finnes tilstrekkelig relevante kurs i dag, eller hvorvidt det er behov for å utvikle nye og mer skreddersydde tilbud for de sakkyndige.

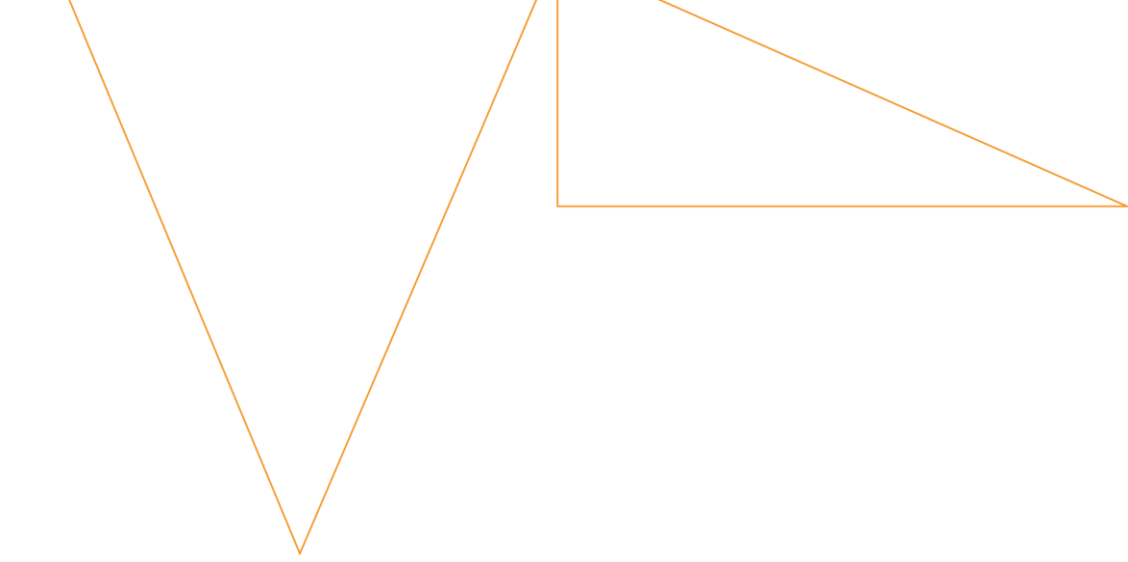
Informasjon om de sakkyndige som står oppført i registeret

Vi har konkludert med at det er behov for mer informasjon om de sakkyndige som står oppført i registeret, eksempelvis om formell kompetanse, erfaringer, referanser, klager, og merknader fra BSK. Det vil kreve ressurser både til utvikling av registeret som tar opp i seg disse kravene, samt til drift av dette.

8.3 Forslag uten økonomiske konsekvenser

Tydeliggjøring av tilleggskriterier – individuell vurdering ved opptak til programmet

Det er foreslått å tydeliggjøre tilleggskriterier som kan benyttes ved individuelt opptak til programmet. Tiltaket har lave eller ingen økonomiske konsekvenser.

Vedlegg

- Vedlegg 1 – Rammeplan
- Vedlegg 2 – Studieplan
- Vedlegg 3 – Spørreundersøkelse

Oktober 2014

RAMMEPLAN FOR UTDANNINGSPROGRAM FOR BARNEFAGLIG SAKKYNDIGHETSARBEID

- **OM UTDANNINGSPROGRAMMET**
- **REGISTRERING AV SAKKYNDIGE**

Innledning

Barne- og familiedepartementet (nå Barne- og likestillingsdepartementet) nedsatte i november 1994 et utvalg med oppgave å utrede sakkyndiges rolle i barne- og familiesaker. Utvalgets arbeid er gjengitt i NOU 1995:23, der det bl.a. foreslås opplæringstiltak og offentlig registrering av sakkyndige som kvalitetsforbedrende tiltak. Opplæringstiltaket er forutsatt utformet som et toårig opplæringsprogram med i alt 12 kursdager, veiledningsgrupper og individuell veiledning som grunnlag for godkjenning og offentlig registrering.

I brev av 5.mars 1997 fra Barne- og Familiedepartementet ble Norsk psykologforening (Psykologforeningen) bedt om å ta initiativ til og koordinere opprettelsen av en arbeidsgruppe som skulle ha til oppgave å utforme et opplæringsprogram i barnefaglig sakkyndighetsarbeid med henblikk på oppstart høsten 1997. I samarbeid med Den norske lægeförening (DNLF) ble følgende oppnevnt som medlemmer i arbeidsgruppen:

Psykolog Katrin Koch (leder)
 Psykolog Odd Arne Tjersland
 Barnepsykiater Wolfram Løllke
 Barnepsykiater Lise Schirmer

Arbeidsgruppen påbegynte sitt arbeid i april 1997. Fra høstsemesteret 1998 har utdanningsprogrammet vært satt i gang en gang årlig. Arbeidsgruppen har i sitt arbeid i alt vesentlig lagt til grunn de forslag og retningslinjer som er nedfelt i NOU 1995:23, men med noen justeringer av praktisk art. Det er også tatt hensyn til de merknader som har innkommet i forbindelse med høringsrunden. Rammeplanen ble revidert første gang 2001, deretter i 2006 og 2014.

OM UTDANNINGSPROGRAMMET

1. Organisering og administrasjon av utdanningsprogrammet

1.1 Organisering

Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) har delegert ansvaret for administrering og gjennomføring av utdanningsprogrammet for barnefaglig sakkyndighetsarbeid til Psykologforeningen som har flest medlemmer som påtar seg oppdrag som sakkyndige i barne- og familiesaker etter barneloven og barnevernloven.

Psykologforeningen skal organisere dette arbeidet i samarbeid med DNLF ved hjelp av en styringsgruppe. Sekretær for styringsgruppen er fagkonsulenten i Psykologforeningen.

Styringsgruppen settes sammen av en representant for Psykologforeningen, en representant for DNLF og en jurist med særlig kompetanse i barne- og familiesaker, og møtes minst to ganger årlig. I saker vedrørende utdanningsprogrammet møter også koordinator for utdanningsprogrammet. Styringsgruppen velges på åremål for fire år av gangen. Psykologforeningen utpeker representanter til styringsgruppen i samarbeid med DNLF.

Psykologforeningen, DNLF og BLD orienteres jevnlig om styringsgruppens arbeid.

1.2. Ansvar og oppgaver

Ansvar og oppgaver i forbindelse med administrering og organisering av utdanningsprogrammet fordeles som følger:

Ansvar

Psykologforeningen, i samarbeid med DNLF, har følgende ansvar delegert fra BLD:

- utpeke representanter til styringsgruppe for utdanningsprogrammet
- gjennomføring av utdanningsprogrammet
- utpeke koordinator for utdanningsprogrammet som har møteplikt på styringsgruppemøtene og uttalerett (ikke stemmerett)
- utpeke sekretær for styringsgruppen.

Styringsgruppen skal ha ansvar for:

- løpende ajourføring av det faglige innholdet i utdanningsprogrammet
- behandlingen av dispensasjonssøknader fra deltagerne vedrørende opptak, veiledning og gjennomføring
- opptak av deltagere i utdanningsprogrammet
- godkjenne veiledere som ikke er i registeret
- register over sakkyndige i barne- og familiesaker

Oppgaver

Psykologforeningen ivaretar følgende oppgaver:

- rekruttering av deltagere i samarbeid med DNLF/annonsering
- utsendelser til deltagere og foredragsholdere
- lokalleie/lunsj
- honorering av foredragsholdere
- regnskap
- utarbeidelse av budsjett

Koordinator har som oppgave:

- utarbeidelse og ajourføring av materiell-mapper
- rekruttering av foredragsholdere
- planlegging og gjennomføring av utdanningsprogrammet
- utarbeidelse av annonser
- svare på forespørsler vedrørende utdanningsprogrammet
- evaluering
- registrering av veiledere
- registrering av frammøte/deltagerne
- tilbakemelding til styringsgruppen

2. Opptak til utdanningsprogrammet

2.1. Opptakskriterier

Kriteriene for å kunne tas opp til utdanningsprogrammet er som følger:

- a) Autorisasjon som lege eller psykolog
- b) Psykologer og leger som opptas i utdanningsprogrammet skal normalt ha kompetanse som spesialist i klinisk psykologi med praksis som nevnt nedenfor, eller som spesialist i barne- og ungdomspsykiatri. Psykologer og leger som ikke er spesialist i klinisk psykologi eller i barne- og ungdomspsykiatri kan opptas etter individuell vurdering av den samlede praksis. Et minstekrav er at søkere etter avsluttet utdanning kan dokumentere minst tre år med veiledet praksis i hovedstilling, jf krav til praksis for den kliniske spesialitet. Praksis skal bl.a. omfatte tverrfaglig samarbeid. Minst to år skal være i relevant og variert direkte

klientarbeid med barn og deres familier. Som tredje år i hovedstilling kan etter individuell vurdering godkjennes annet klientarbeid som finnes relevant for sakkyndige vurderinger.

- c) Søkere som ikke har utdanning som nevnt under punktene a) og b) kan unntaksvis tas opp til utdanningsprogrammet etter en individuell vurdering. Et minstekrav er at søkeren etter avsluttet relevant hovedfag kan dokumentere minst tre års veiledet praksis i en hovedstilling som innebærer variert og direkte klientarbeid med barn og deres familier og som også innebærer erfaring fra tverrfaglig samarbeid.

Det er i denne sammenheng relevant å vurdere søkeren ut fra søkerens kompetanse knyttet til kunnskap om hva som er til barnets beste, kunnskap om å vurdere barns omsorgsbehov, tilknytning, samspill m.m.. Videre er det aktuelt å vurdere søkerens kunnskap om det å vurdere omsorgsferdigheter hos de voksne, søkerens utrednings- og formidlingskompetanse samt kompetanse om ulike metoder ved sakkyndighetsarbeid.

Opptak skjer en gang i året dersom det er grunnlag for det. Det tas i så fall opp minimum 12 og maksimum 25 deltagere.

2.2. Avslag om opptak – klagebehandling

Søkerne har anledning til å klage på avslag om opptak til utdanningsprogrammet innen tre uker etter at avslaget er mottatt. Eventuelle klager skal i første omgang stiles til og behandles av styringsgruppen som på bakgrunn av utfyllende informasjon/dokumentasjon revurderer søknaden. Dersom søkeren velger å klage på et eventuelt nytt avslag om opptak, oversendes denne klagen til Barne- og likestillingsdepartementet til endelig behandling.

3 Gjennomføring av utdanningsprogrammet

3.1.Undervisningsmodulene

Utdanningsprogrammet inneholder fem kursmoduler med til sammen 15 undervisningsdager fordelt over ca to år.

Ved oppstarten av utdanningsprogrammet vil hver deltager få utdelt en ringperm med deltagerliste, informasjon om hele programmet, krav og forslag til arbeid mellom undervisningsmodulene, samt program og materiell/lovverk til modulene.

3.2 Veiledning

Alle deltagere i programmet skal sørge for 45 timer med veiledning fordelt over to år, men ikke mindre enn seks timer i et semester. Veiledning kan mottas individuelt eller i grupper på 2-4 deltagere. Noe av veiledningen skal være individuell (minimum 15 timer). Deltagerne er selv ansvarlige for å finne veileder. Deltagerne skal finne egnet veileder i løpet av første semester.

Hver deltager skal sørge for å få veiledning i forhold til arbeid med enkeltsaker etter barneloven og barnevernloven.

3.3 Krav til veileder

Veileder skal være psykolog eller barnepsykiater og skal være registrert i departementets register over sakkyndige. Dersom deltager ønsker en veileder som ikke er i registeret, skal styringsgruppen godkjenne vedkommende som veileder etter individuell vurdering.

Veileder skal sørge for veiledning i forhold til arbeidsprosessen, men også i forhold til

fagetiske problemstillinger, roller og teoretisk forankring. Veiledning skal så langt det er mulig knyttes til de emner som behandles i undervisningsblokkene de aktuelle semestrene

Veileder skal etter gjennomført veiledning utstede veiledningsattest.

3.4. Arbeid med enkeltsaker

Det forutsettes at deltagerne arbeider aktivt med minst tre saker i løpet av utdanningsprogrammet eller senest innen to år etter at programmet er avsluttet. Det skal arbeides med minst en sakkyndighetsoppdrag etter lov om barneverntjenester og minst en etter barnelovens §61 nr 3. Den siste er valgfri mellom de to lovene. Alle tre sakkyndigutredninger skal innbefatte skriftlig rapport . Arbeidet dokumenteres gjennom anonymisert kopi av oppdrag/mandat og erklæringens forside.

Arbeidet med sakkyndighetsarbeid kan skje på to måter:

- a) Deltageren påtar seg oppdrag på vanlig måte, det vil si som et selvstendig oppdrag de er personlig ansvarlig for.
- b) Deltageren arbeider som oppnevnt medsakkyndig sammen med en annen sakkyndig som er registrert

Den enkelte deltager er selv ansvarlig for å skaffe til veie oppdrag.

3.5 Anbefalt virksomhet for øvrig

For de av deltagerne som har lyst og tid, anbefales opprettelsen av selvstyrte kollokviegrupper der litteratur og utvalgte problemstillinger fra undervisningen kan drøftes.

Det anbefales også å ta kontakt med domstoler og fylkesnemnder og be om å få være tilstede ved en eller flere saker som observatør med taushetsplikt.

3.6 Godkjenning

Programbevis utstedes av Psykologforeningen. Deltagerne må selv sørge for å innhente og oversende veiledningsattest som grunnlag for utstedelse av programbevis.

Ved utskrivning av veiledningsattest skal følgende disposisjon følges og samtlige punkter dekkes:

1. Veilederens navn og adresse
2. Kandidatens navn og adresse
3. Antall veiledningstimer; samlet og spesifisert i forhold til generell del, skriftlig framstilling og direkte saksveiledning i forhold til barnelovens § 61 første ledd nr 1.
4. Om veiledningen ble gitt individuelt eller i gruppe og i så fall hvem ellers som deltok i gruppen.
5. Veiledningen har omfattet

Minimum 3 sakkyndigutredninger hvorav minst 1 har blitt utført for forvaltning etter barnevernlovens § 4-3, eventuelt i barnevernssak oppnevnt av domstolen, og minst 1 har vært for domstol etter barnelovens § 61-3. Kandidaten kan ha utført utredningene enten selvstendig eller i samarbeid med annen sakkyndig.

Minimum 1 oppdrag som meddommer i domstol og/eller 1 oppdrag som medlem i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker

6. Tema for veiledningen har innbefattet: Relasjon til klientene, egen rolle, metoder, rapportskrivning, muntlig framstilling, etiske problemstillinger.
7. Merknader som er relevant for om kandidaten kan stå i departementets register for barnefaglig sakkyndige.

Veiledningsattesten undertegnes av både veileder og kandidaten.

Anonymisert kopi av oppdragene for utført sakkyndig arbeid eller annen dokumentasjon vedlegges attesten.

Fravær utover to av tolv undervisningsdager med sykmelding innebærer at programmet ikke godkjennes som gjennomført. Deltagere som på grunn av fravær mangler godkjenning av en eller flere undervisningsblokker kan søke om å få gjennomført disse senere.

Deltagere som ikke har/skal arbeide selvstendig med enkeltsaker jf. 3.4 og/eller ikke har mottatt veiledning, men fulgt kursmodulene for øvrig, vil få utstedt kursbevis for de modulene det gjelder.

3.7 Opptak i registeret

Opptak i register over sakkyndige (jf. del 2 – registrering av sakkyndige) forutsetter programbevis, dvs. at utdanningsprogrammet er fullført, at arbeid med enkeltsaker er dokumentert som beskrevet og veiledningsattest er vedlagt.

REGISTRERING AV SAKKYNDIGE I BARNE- OG FAMILIESAKER

4. Formålet med registeret

I NOU 1995:23 foreslås opprettelsen av et register over psykologer og leger, eventuelt andre, som har gjennomført utdanningsprogrammet. Registeret skal være til bruk for domstoler og forvaltning som har behov for å bruke sakkyndige i barne- og familiesaker og som ønsker at den sakkyndige som engasjeres skal ha et minimum av kunnskaper og ferdigheter for å kunne utføre oppdraget tilfredsstillende. Et register av denne art må betraktes som et tilbud og ikke et pålegg til domstoler og forvaltning.

Barne- og likestillingsdepartementet har delegert ansvaret for administrering av registeret for sakkyndige til Psykologforeningen som har flest medlemmer som påtar seg oppdrag som sakkyndige i barne- og familiesaker.

Registeret er utarbeidet og ajourføres av styringsgruppen for utdanningsprogrammet på vegne av Psykologforeningen og DNLF. De som har gjennomført utdanningsprogrammet og fyller vilkårene for å få utstedt programbevis registreres automatisk.

4.1. Administrasjon, ansvar og oppgaver

Registeret administreres av Psykologforeningen i samarbeid med DNLF og BLD. Psykologforeningen oversender ajourført register over godkjente sakkyndige til departementet, domstoler, kommunale barneverntjenester, fylkesmenn, fylkesnemnder, Justisdepartementet og andre aktuelle samarbeidspartnere.

- *Psykologforeningen har som oppgave:*
 - å registrere nye sakkyndige som har gjennomført utdanningsprogrammet.
 - motta og behandle klager vedrørende registrering av sakkyndige.
 - oppbevare og gjøre tilgjengelig liste over registrerte sakkyndige
 - sende ajourført liste over registrerte sakkyndige til departementet en gang årlig
 - sende ajourført liste til aktuelle oppdragsgivere og andre samarbeidspartnere en gang årlig
- *Styringsgruppen skal ha ansvar for:*
 - påse at kriteriene for registrering og fornyet registrering er ivaretatt
 - registrering og re-registrering av sakkyndige, samt fjerning av sakkyndige fra registeret
- *Sekretær har som oppgave:*
 - registrering og vurdering av nye sakkyndige
 - sørge for at sakkyndige som er registrert får opplysninger om fristen for fornyet registrering
 - ajourføring av registeret i forbindelse med fornyet registrering

4.2. Fornyett registrering

I henhold til NOU 1995:23 er registrering tidsavgrenset med 5 år og kravene til fornyett registrering er som følger:

Dokumentert produksjon i et omfang av minst ti saker totalt, dvs fem selvstendige, sakkyndige utredninger etter hver lov (barneloven og barnevernloven), avhengig av om en ønsker å opprettholde registrering etter en eller begge lover (i en eller begge kategoriene,) samt deltagelse på minst et relevant kurs/konferanse i løpet av samme periode. Arbeidet dokumenteres gjennom anonymisert kopi av oppdrag/mandat og erklæringsens forside.

Unntaksvis kan sakene etter lov om barn og foreldre godkjennes uten skriftlig utredning ved at det er dokumentert et fullstendig oppfølgingsarbeid mellom minst to rettsmøter etter forhandlingsbasert arbeid (jf. § 61 i lov om barn og foreldre).

Dersom man etter 5 år ikke kan dokumentere tilstrekkelig saker eller kurs kan man søke om utsettelse på inntil 1 år og begrunne denne. Sekretær sørger for varsel om at tiden for fornyet registrering er inne.

Personer som fratras sin profesjongodkjenning utelukkes automatisk fra registrering.

4.3 Klageadgang

Søkerne gis anledning til å klage på avslag om fornyet registrering innen tre uker etter at avslaget er mottatt. Eventuelle klager skal i første omgang klages inn til styringsgruppen for utdanningsprogrammet som på bakgrunn av utfyllende informasjon/dokumentasjon revurderer søknaden. Dersom søkeren velger å klage på et eventuelt nytt avslag om fornyet registrering, oversendes denne klagen til Barne- og likestillingsdepartementet til endelig behandling.

Vedlegg 2

Utdanningsprogram for barnefaglige sakkyndige

INNHOOLD

1. Innledning
2. Sakkyndiges funksjon og virkeområde
3. Læringsmål
4. Utdanningsaktivitetene:
 - 4.1 Kurs

4.1.	Modul I	Rolle- og lovforståelse
4.2	Modul II	Utredning, vurdering og fremstilling
4.3	Modul III	Barnelovsaker, mekling som metode
 - 4.4 Veiledet praksis
 - 4.5 Skriftlig arbeid
 - 4.6 Vurdering
5. Anbefalt litteratur

1. Innledning

Utdanningsprogrammet for sakkyndige har som formål å bidra til kvalitetssikring- og utvikling av sakkyndiges arbeid i saker som omhandler barnevern og foreldretvister.

Utdanningsprogrammet drives av Norsk psykologforening på oppdrag fra Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet. Utdanningsprogrammet styres av en gruppe som består av representanter fra Den norske legeförening, Norsk psykologforening og en jurist med særlig kompetanse i barne- og familiesaker.

Psykologer, psykiatere og andre som har gjennomfört utdanningen blir registrert i Register for sakkyndige i barne- og familiesaker. Utdanningsprogrammet er erfaringsbasert og undervisningen er i overensstemmelse med Norsk psykologforenings prinsipperkläring om evidensbasert praksis.

Opptaket til utdanningsprogrammet er basert på de kriterier som fremgår av rammeplanen. Utdanningen består av 105 timer med kurs. Det stilles krav til at deltakerne utför selvstendig utredningsarbeid i tre barnefordelingssaker eller barnevernssaker, og deltakeren skal ha utfört tjeneste som fagkyndig meddommer eller fagkyndig medlem i fylkesnemnda. Deltakerne skal videre ha 45 timer veiledning som gis i tilknytning til praksis. Veileder vurderer deltakernes læringsutbytte etter endt utdanning.

2. Sakkyndiges funksjon og virkeområde

Psykologer og psykiatere anvender både allmenne og spesifikke kunnskaper for å utrede, undersøke og legge frem sine funn for å opplyse oppdragsgiver i saker som omhandler barnevern og foreldretvister.

3. Læringsmål

Utdanningsprogrammet skal bidra til at sakkyndige får den kompetansen som kreves for å arbeide etter det mandatet som retten og forvaltningen gir. Det kan være å foreta sakkyndigutredninger og utforme erklæringer, å opptre som vitne eller som fagkyndig meddommer eller fagkyndig nemndsmedlem, eller å delta i saksforberedende rettsmøter.

4. Utdanningsaktivitetene

Det stilles krav til deltakelse på fem kurssamlinger à tre dager (sju timer undervisning per dag). Til sammen utgjør samlingene 105 timer undervisning.

Kursene er modulorganiserte og består av tre moduler. Modul I har tittelen: Rolle og lovforståelse, den sakkyndiges plass i systemet. Modul II har tittelen: Utredning, vurdering og fremstilling. Modul III har tittelen: Barnelovsakene, mekling som metode.

4.1. MODUL I (samling 1) Rolle og lov-forståelse, den sakkyndiges plass i systemet

Den første modulen omhandler rolleforståelse og etisk bevissthet. For å kunne opptre adekvat, og kunne samhandle med aktørene i barnevern- og foreldretvistsaker, må den sakkyndige utvikle forståelse for egen og andres rolle. Videre inneholder modulen innføring i grunnleggende rettslige prinsipper og juridiske arbeidsmåter i sivile og strafferettslige saker samt kunnskaper om aktuelle lovverk.

Undervisningen vil omhandle de faktorer som skiller rollen som terapeut fra rollen som sakkyndig. Forelesninger og drøfting rundt etiske problemstillinger vil understreke det alvor og den makt som følger med rollen som sakkyndig.

Etter modulen skal deltakerne vise forutsetninger for å samhandle adekvat med de ulike aktørene. I praksis og veiledning skal den sakkyndige vise kunnskaper om etiske prinsipper og etisk forsvarlig praksis.

4.1.1 Samling 1(3 dager)

Den første kursdagen har til hensikt å øke kursdeltakernes grunnleggende kunnskaper om de juridiske rammene for oppdrag som sakkyndig. Kunnskapen om juridiske rammer gir forutsetning for å opptre adekvat som sakkyndig i forvaltningens og rettens kontekst.

Det vil foreleses om:

- muntlighetsprinsippet
- rettsapparatet
- bevisumiddelbarhet
- kontradiksjon
- **lovverkene**
 - lov om barneverntjenester
 - lov om barn og foreldre

Den andre dagen har til hensikt å gi kursdeltakerne økt rolleforståelse. De skal få kunnskap om de ulike oppgaver og roller den sakkyndige kan ha og forutsetninger for å arbeide innenfor mandatets rammer. Deltakerne vil få økt forståelse for betydningen av de særskilte ferdighetene og kunnskapene som trengs for å arbeide i grensesnittet mellom fag og jus.

Det vil foreleses om:

- ulike formål med sakkyndig arbeid
- det særegne ved rettsarbeid
- rollene i saker etter barneloven og barnevernloven
- vitnerollen
- meddommerrollen
- privat antatt sakkyndig
- begrunnelser for to sakkyndige
- hvilke hensyn som styrer metodevalg
- bruk av kliniske metoder
- tester og kartleggingsverktøy
- kontekstens betydning
- komparenter og andre kilder
- særskilte problemstillinger

Den tredje dagen vil deltakerne få økte kunnskaper om de juridiske og fagetiske normene for psykologfaglig arbeid som sakkyndig. Undervisningen vil gi deltakerne forutsetning for å yte forsvarlige eksperttjenester basert på faglig kunnskap, kunnskap om loven og rettssystem. Undervisningen gir økt bevissthet om hvordan sakkyndige må opptre respektfullt, utvise forståelse for implikasjonene av egne argumenter og hvordan de kan bli brukt.

Det vil foreleses om:

- fagetiske normer
- vanlig skikk og bruk
- normer utledet av lovregler
- injurievern for sakkyndige
- **Fagetiske dilemma**

Det vil gis eksempler på aktuelle fagetiske dilemmaer for sakkyndige som deltakerne vil arbeide med i grupper, og som vil drøftes i plenum.

4.2. MODUL II (3 samlinger) Utredning, vurdering og fremstilling

Gjennom veiledning og kurssamlinger skal den andre modulen gi spesifikke forutsetninger for å utrede og undersøke forhold som belyser barns omsorgssituasjon og andre relevante problemstillinger. Undervisningen gis over tre samlinger. Det gis innføring i barnevernloven og barneloven.

4.2.1 Samling 1 – Utredning av barn (3 dager)

Formålet med denne samlingen er å gi den sakkyndige kunnskap om hvordan barnepsykologisk forståelse kan anvendes i utredninger etter barneloven og barnevernloven. Deltakerne vil få økte forutsetninger for å velge adekvate og oppdaterte metoder for utredning av barnets tilstand og behov ut i fra barnets alder. Etter samlingen skal deltakerne kunne begrunne valg av metoder og beskrive metoders relevans. Deltakerne vil forstå hvordan de kan anvende kunnskap om barns utvikling, tilknytning og aldersspesifikke behov for å vurdere hvordan omsorgssituasjonen påvirker barn. Deltakerne vil få økt bevissthet om hvordan ulike diagnoser hos barn kan føre til utfordringer for vurdering av omsorgsbehov- og svikt.

Den første dagen vil det være fokus på generelle temaer vedrørende utredning av barns tilstand og behov. Undervisningen skal gi kunnskap om samspillsobservasjon og grunnlaget for vurdering av tilknytning for barn som er eldre enn tre år, hvordan avdekke traumer, omsorgssvikt, og hvordan skille mellom tilstander som kan forveksles. Deltakerne vil også få kunnskap om hvordan traumatiske og stressende hendelser påvirker barns hjerneutvikling og fungering.

Den andre dagen vil deltakerne få kunnskap om innhenting av informasjon i form av samtaler med barn. Det vil foreleses om høring av barn i barnevernssaker og saker etter barneloven. Deltakerne vil få kunnskaper om å samtale med barn om traumer, vold og overgrep. Deltakerne vil få kunnskap om å vurdere om barn er utsatt for vold og overgrep og om konsekvenser av vold og overgrep i hjemmet. Det skal fokuseres på at barnets mening skal høres og fremkomme i den sakkyndiges arbeid, samt på barns forståelse av egen sak og hvordan den påvirker dem.

Den tredje dagen vil deltakerne få kunnskap om tilknytning og grunnlaget for vurdering av omsorgssituasjonen for sped- og småbarn i alderen 0-3 år. Det vil foreleses i relevante utredningsmetoder slik som tester, intervju og observasjon. Videre vil det være fokus på tidlig samspill, tilknytning og relasjonell utvikling samt betydningen av tidlig intervensjon.

4.2.2 Samling 2 – Utredning av voksne (3 dager)

Formålet er å gi den sakkyndige en forståelse av hvordan den voksnes fungering påvirker omsorgsevnen. Deltakerne vil også få økt forståelse av konsekvensene for barna når

omsorgskompetansen og –evnen ikke er tilstrekkelig, vurdert ut fra barnets alder og behov. Spesifikke temaer som tas opp er vold, rus, psykisk helse og evnenivå. Betydning av kulturbakgrunn ved utredning og foreldrefungering tas opp i en annen sammenheng.

Den første dagen vil deltakerne få kunnskap om adekvate metoder for å vurdere omsorgskompetanse og -evne, og hvordan psykiske lidelser og funksjonshemminger påvirker dette. Deltakerne vil få kunnskap om betydningen av foreldrenes egen historie for deres evne til å utøve omsorg. Deltakerne vil få grunnlag for å utrede omsorgskompetanse og -evne.

Ulike perspektiver på psykiske problemers betydning for foreldres forutsetninger til å fungere som omsorgspersoner drøftes med utgangspunkt i ulike alvorlighetsgrader og ulike typer av psykisk lidelse og de konsekvenser det har for forelderens fungering. Evne til å ta ansvar for barnets behov samt evne til å tilby nær kontakt med barnet er sentralt. Alvorlig personlighetsavvik og konsekvenser for foreldrefungering tematiseres også.

Kandidatene får innsikt i adekvat metodikk for å utrede konsekvenser av psykisk utvikling i forbindelse med foreldrefungering. Det foreleses videre om hvilke risikofaktorer som er vesentlige i saker der foreldre har lavt evnenivå.

Den andre dagen vil det foreleses over avgjørende faktorer for foreldrefungering som rus og vold. Deltakerne vil få kunnskap om vold i nære relasjoner og hvordan vold påvirker voksne og barn som er utsatt for vold. Deltakerne vil få kunnskap om hvordan rus- og rusavhengighet kan påvirke barnets omsorgssituasjon.

Den tredje dagen skal øke deltakernes forståelse for hvordan ulik kulturbakgrunn påvirker foreldrepraksis. Deltakerne vil få kunnskap om ulike religiøse og kulturelle referanse og hvordan denne påvirker omsorgsutøvelsen og møtet med norsk kultur og samfunn, herunder barnevern- og barnelovgivning. Deltakerne vil få kunnskap om å opptre som sakkyndige og utrede familier med minoritetsbakgrunn. Undervisningen vil gi kunnskap om ulike oppfatninger av verdier, kunnskap og sannhet mellom samfunn og kulturelle systemer. Samlingen vil øke deltakernes metakulturelle forståelse.

4.2.3 Samling 3 – rettslig og barnefaglig vurdering og fremstilling (3 dager)

Formålet er å gi økt kunnskap om de juridiske vurderingstema som knytter seg til sakkyndighetsarbeidet innenfor barneloven og barnevernloven. Vag av fast bosted, omsorgsovertakelse, samværsutmåling og støttende tiltak i familien står sentralt. Deltakerne vil få innføring i de spesifikke kravene for skriftlig og muntlig fremstilling.

Den første dagen vil deltakerne få innsikt i hvordan de skal gå frem for å vurdere omsorg i lys av lovverket. Deltakerne vil få grunnlag for å vurdere hvilke saker som egner seg og hvilke saker som ikke egner seg for mekling.

Med henvisning til kriterier i barneloven vil deltakerne få forutsetninger for å forstå sammenhengen mellom barnefaglige vurderinger av omsorgssituasjon og juridiske beslutninger om hvor barnet skal bo, inkludert omsorgsovertakelse og tilbakeføring.

Gjennom kunnskap om det juridiske systemet vil deltakerne få økt forståelse for hvordan den sakkyndiges faglige premisser utgjør en del av beslutningsgrunnlaget. Disse temaer vil bli forelest av jurist i samarbeid med en sakkyndig psykolog.

Den andre dagen vil omhandle vurderinger av samværsomfang, kontroll og støttetiltak i barnevern- og barnelovssaker. Gjennom kunnskap om hvordan juridiske beslutninger tas i forvaltning og domstol vil deltakerne få forståelse for hvordan barnefaglige vurderinger brukes som premiss. utfordringer knyttet til samværets omfang vil presenteres. Deltakerne skal få innsikt i de juridiske aspektene ved adopsjon og foreldreansvar. Deltakerne skal også få kunnskap om forholdet mellom barneloven og barnevernloven. Deltakerne vil få kunnskap om hvilke kriterier som kan utløse støttende tiltak og psykologens rolle som sakkyndig i forbindelse med vurdering av behov.

Den tredje dagen vil deltakerne få økte ferdigheter i fremstilling gjennom rollespill i rettssal med eksempler fra ulike aktuelle sammenhenger som møte med foreldre på barnevernkontoret, møter i retten i ulike stadier av prosessen og i rollen som vitne i saker etter begge lovverk.

4.3 MODUL III - Barnelovsakene, mekling som metode

Den siste modulen vil gi økte forutsetninger for å velge mellom ulike metoder med utgangspunkt i de ulike rollene og oppgavene som sakkyndig, mekler og vitne. De spesifikke kunnskapene om mekling og meklerrollen vil gi økte forutsetninger for å bidra på en slik måte at barnets beste ivaretas, konflikten dempes og foreldrene blir i stand til å samarbeide om organiseringen av omsorgen.

4.3.1 *Samling 1 (3 dager)*

Den siste samlingen omhandler den sakkyndiges rolle som mekler med referanse til §61.1 og §61.4. Den første dagen vil deltakerne få økt forståelse for avgrensningene mellom løsningsorientert arbeid og utredning. Gjennom eksempler på konkrete saker hvor det pekes på hvilke arbeidsoppgaver den sakkyndige kan ha i ulike sakskompleks, økes deltakerne forutsetninger for å opptre relevant. For å øke deltakernes rolleforståelse vil rettens forventninger til den sakkyndige presenteres av en representant fra dommerstanden og besøk i domstolen.

Det vil foreleses om:

- Meklerrolle kontra ekspertrolle
- Ulike oppgaver knyttet til § 61.1 og §61.4.
- Muntlig fremstilling kontra skriftlig arbeid i denne rollen
- Forventninger til sakkyndiges bidrag i meklingsprosessen.

Den andre dagen omhandler det som kjennetegner foreldretvister som ikke egner seg for mekling. Deltakerne vil få økt forutsetning for å håndtere sitt arbeid som sakkyndig og mekler når parter er i konflikt, og på hvilken måte den sakkyndige skal fylle rollen for å ta vare på og beskytte barnet i størst mulig utstrekning. Konkrete eksempler basert på forelesers erfaring og med utgangspunkt i videoen «Barnets beste» gir økte forutsetninger

for å forstå og handle adekvat. Typiske par-konstellasjoner, meklings påvirkning i retning av mulig utvikling av saken og et eventuelt forlik berøres. Deltakerne vil også få økte metodiske ferdigheter i å bidra til bevegelse i fastlåste prosesser. Deltakerne får økt bevissthet om betydningen av innhenting av tilstrekkelig informasjon fra komparanter i dette arbeidet.

Det vil foreleses om:

- Hvilke typer saker som er mindre egnet for meklings
- Spesielle hensyn ved påstander om vold og seksuelle overgrep
- Konsekvenser for barn ved langvarige foreldretvister
- Kunnskap om effekten av ulike samværsordninger for de yngste barna

Den tredje dagen vil deltakerne få økte forutsetninger for å vurdere betydningen av barns mening og hvordan formidle inn i en forhandlingsorientert kontekst. Konsekvensene av å høre barn drøftes og diskuteres. En erfaren sakkyndigs psykologs perspektiv på barnets stemme og konflikten betydning for barnet, gir økt forståelse for barnas behov når foreldre er i konflikt.

Samlingen avsluttes med drøfting av fagetiske dilemmaer med bidrag fra NPF-medlem med erfaring fra Fagetisk råd. Det gjennomgås typiske fallgruver i meklingsrollen, innbefattet de anklager sakkyndige kan få mot seg som følge av sin håndtering av rollen. Selvlivetakelse, veiledning og kollegastøtte blir tematisert med utgangspunkt i saker der den sakkyndige har blitt klaget inn for brudd på de fagetiske retningslinjene.

Det vil foreleses om:

- Hvordan formidle barnets mening i saker etter §61.1
- Vektlegging av barnets opplevelse og mening
- Hvordan formidle til foreldrene hvordan konflikten påvirker barn.
- Fagetiske dilemmaer i meklerrollen

4.4 Veiledet praksis

Det er krav til praksis og veiledning for deltakerne i utdanningsprogrammet. Både praksis og veiledningen påbegynnes så snart som mulig i utdanningsløpet slik at deltakerne kan knytte erfaringer til den teoretiske undervisningen.

Veiledningen tar utgangspunkt i praksis og skal dreie seg om praktisk gjennomføring av sakkyndigutredninger, fagetiske problemstillinger, rolleforståelse, juridiske problemstillinger, muntlige og skriftlige formidlingsferdigheter. Disse problemstillinger skal belyses av rettspsykologiske teorier og barnefaglig kunnskap.

Veiledningen skal gjennomføres i 3 deler over 45 timer tilsammen:

- En **generell** veiledning knyttet til kandidatens arbeid med 3 sakkyndige utredninger
 - minimum 25 timer individuelt eller i gruppe.

- En **veiledning på skriftlig fremstilling** og minst to av kandidatens rapporter
 - minimum 10 timer individuelt.
- En **veiledning på konkrete saker** jfr §61.1i barneloven (deltakelse på felles sak)
 - minimum 10 timer individuelt.

Dette siste innbefatter deltakelse på veileders sak som mekler i barnelovsak, alternativt at veileder følger kandidatens arbeid tett.

4.5 Skriftlig arbeid

Kandidatene plikter å gjøre veileder kjent med sitt skriftlige arbeid med barnevernssakene. Veileder skal vurdere om deltakeren på utdanningsprogrammet har utviklet tilstrekkelig rolleforståelse og handlingskompetanse til å stå i Register for sakkyndige i barne- og familiesaker.

Kandidaten skal ha gjennomført minimum tre sakkyndigutredninger. Av disse skal den ene være etter barnevernloven og den andre etter barnelovens § 61 nr 3. Den siste er valgfri mellom de to lovene. Alle tre sakkyndigutredninger skal innbefatte skriftlig rapport.

Kandidaten skal ha gjennomført minimum to sakkyndigoppdrag etter barnelovens § 61nr 1, (dersom kandidaten har fulgt arbeidet med slik sak i sin helhet sammen med veileder, kan en fellessak godkjennes).

Kandidaten skal ha gjort tjeneste som meddommer i domstol eller medlem i fylkesnemnda i minst en sak.

4.6 Vurdering

Kriteriene for vurdering tar utgangspunkt i handlingskompetansen som kreves av barnefaglig sakkyndige.

Det blir forventet at kandidaten skal ha følgende rollekompetanse:

- Utviser god rolleforståelse og arbeider innenfor grensene av sitt mandat. Formidler klart hva som er deres mandat, også for de som utredes.
- Opptrer respektfullt, gjenkjenner og forholder seg faglig til individuelle forskjeller som etnisitet, kultur, religiøsitet, kjønn og seksuell legning.
- Er bevisst den potensielle effekten egne sosiale og kulturelle antakelser kan ha på deres profesjonelle arbeide og opptrer sensitivt overfor den enkelte.
- Demonstrerer en villighet til å skaffe seg, og å vedlikeholde den særskilte kunnskapen og ferdighetene som trengs for å arbeide i grensesnittet mellom barnefaglig kunnskap og jus.

- Anerkjenner forskjellen på klinisk rolle og sakkyndigrollen.
- Utviser forståelse for implikasjonene av egne argumenter og hvordan de kan bli brukt i retten.
- Kan begrunne disse argumentene på en slik måte at de kan evalueres av beslutningstakerne.

Sakkyndige skal ha følgende handlingskompetanse:

- Samler data fra flere kilder og anvender flere metoder for å utrede omsorgssituasjonen for barn i saker som omhandler barnevern og barnefordeling.
- Utfører sitt arbeid på en upartisk, reliabel, valid og kulturelt sensitiv måte.
- Kan kommunisere relevant informasjon som følger av de barnefaglige spørsmålene.
- Kan fremskaffe tilstrekkelig forklaring og logisk støtte for sin egen mening ved bruk av forståelig språk, støttet av flere kilder med en anerkjennelse for metodenes begrensninger og alternative forklaringer.
- Anvender kunnskap om helserett, evidensbasert praksis, rettens kontekst på en måte som viser at den sakkyndige forstår forskjellen på tradisjonell klinisk praksis og sakkyndig arbeid.
- Yter etisk forsvarlige konsultative eksperttjenester basert på barnefaglig kunnskap, kunnskap om relevant lovverk og rettssystem.
- Utviser bevissthet om de ulike konsultative roller som sakkyndige engasjerer seg i og anerkjenner potensielle interessekonflikter og trusler om objektivitet som kan komme som resultat av tilpasning til flere og ulike roller.
- Er oppdatert på forskning som er relatert til anvendelse av psykologisk testing for vurdering i forbindelse med saker som omhandler barnelov og barnevernlov og har forutsetning for å administrere, skåre og tolke resultatene av slike tester.
- Kan begrunne testutvalget og de anvendte testenes relevans.
- Kan forklare resultatet av testene for tredjeperson.
- Utviser anvendelse av forskningsbasert kunnskapsgrunnlag for praksis.

Vurderingen som gjøres av veileder, skal være basert på disse kriteriene. Vurderinger som skal bidra til utvikling av kompetanse, skjer underveis og skal hjelpe den sakkyndige til å nå læringsmålene for utdanningen.

Den sakkyndige får tilbakemelding underveis på sitt arbeide og det gis muligheter for justering og korrigerings. Vurderingene gjøres skriftlig og legges ved veiledningsattest som legges i den sakkyndiges mappe.

Resultatvurderingen gjøres av veileder til slutt i utdanningen der det avgjøres om den sakkyndige har utviklet tilstrekkelig kompetanse til å bli registrert i Register for sakkyndige i barne- og familiesaker.

5. Anbefalt litteratur

Elisabeth Backe-Hansen og Haldor Øvreeide (1999). *Sakkyndig arbeid. Fag og beslutninger om barn*. Oslo: Gyldendal. Det går kanskje an å kopiere opp noe fra denne? Elisabeth Backe-Hansen, Tine Egelund og Toril Havik (2010). *Barn og unge i fosterhjem . en kunnskapsstatus*. Tilgjengelig på http://www.nova.no/asset/4330/3/4330_3.pdf.

Elisabeth Backe-Hansen, Øivin Christiansen og Toril Havik (2013). *Utilsiktet flytting fra fosterhjem*. Oslo: NOVA, NOVA-notat 2/13. Kan lastes ned via www.nova.no. Barne- og likestillingsdepartementet (2006). *Artikkelsamling: Samtaler med små barn i saker etter barneloven*. Det er artikler av Gamst, Langballe, Raundalen og Øvreeide, og samlingen kan lastes ned via <http://www.nbbf.no/BUF/rss/Portal.php?Template=QTab0Panel&Ref=termmenu&Id=14>.

Sølvi Walan Foss (2013). *Lappeteppefamilier. Hverdagsliv med dine, mine og våre barn*. Oslo: Gyldendal. 144 sider. Denne kan kanskje gi noen gode ideer til praktiske løsninger?

Trude Haugli og Toril Havik (2010). *Samvær i barnevernssaker. Psykologiske og juridiske vurderinger*. Oslo: Universitetsforlaget, 169 sider

Unni Heltne og Per Øystein Steinsvåg (red.). *Barn som lever med vold i familien*. Oslo: Universitetsforlaget, 284 sider.

Trine Myrvold, Jørn Holm-Hansen og Thomas Haaland (2007). *Flerkulturelt barnevern. En kunnskapsoversikt*. Oslo: NIBR, NIBR-rapport nr.2007:10. Tilgjengelig på <http://www.nibr.no/filer/2007-10.pdf>.

Nordisk forskerkonferanse om hjelpetiltak i barnevernet (2009). En oppsummering av nyere forskning på området. Tilgjengelig på <http://www.faf.no/Fafo-seminarer/090922/NordiskForskerkonf-Sept2009.pdf>.

Knut Rønbeck (2006). Foreldre i konflikt. Forhandlingsbasert sakkyndigsarbeid etter barneloven. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 50, 338-346

Kristin Skjørten, Rolf Barlindhaug og Hilde Lidén (2007). *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Lena Stave (2007). *Psykologiske forhold av betydning for delt bosted – en litteraturstudie*. Oslo: Universitetet i Oslo, Psykologisk Institutt. Hovedoppgave.

Tilgjengelig på <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/18288/Utkast39-26.04.07.pdf?sequence=2>. Kan også inneholde nyttige tips om videre lesing!

Bufdirs elektroniske bibliotek.

<http://www.nbbf.no/BUF/rss/Portal.php?Template=QTab0Panel&Ref=termmenu&Id=14> Gå inn på emneord etter behov.

Psykologforeningens veiledende retningslinjer for sakkyndig arbeid:

[http://www.psykologforeningen.no/Media/Files/Tekstfiler-fag/Q-1158-B-Veiledende-retningslinjer-for-sakkyndig-arbeid-i-barnevernssaker/\(language\)/nor-NOS](http://www.psykologforeningen.no/Media/Files/Tekstfiler-fag/Q-1158-B-Veiledende-retningslinjer-for-sakkyndig-arbeid-i-barnevernssaker/(language)/nor-NOS)

Seksuelle minoriteter: lhbt-senteret. Vold i nære relasjoner:

http://www.hioa.no/asset/6809/1/6809_1.pdf Å ha foreldre av samme kjønn:

http://www.hioa.no/asset/7085/1/7085_1.pdf

Mer forslag til litteratur:

(APA = American Psychological Association)

Aber, J. Lawrence et al (eds): Child Development and Social Policy, APA 2007.

Apfel, Nancy H. & Sally Provence: Manual for the Infant-Toddler and Family Instrument (ITFI), Brookes, 2001

Andersson, Gunvor: Utsatt barndom – ulike vuxenliv (etlongitudinelt forskningsprosjekt om barn i samhällsvård, 2008, Allmänna Barnhuset.

Andreassen, Tore: Behandling av ungdom i institusjoner, Kommuneforlaget, 2003.

Backe-Hansen, Elisabeth: Rettferdiggjøring av omsorgsovertakelse NOVA Rapport 2/01

Backe-Hansen, Elisabeth: Barn utenfor hjemmet, Gyldendal, 2003.

Backe-Hansen, Elisabeth: God nok omsorg, Riktige beslutninger i barnevernet, Kommuneforlaget, 2004

Backe-Hansen, Elisabeth og Toril Havik (red.): Barnevern på barns premisser, ad Notam 1997

Borba, Michele: Building Moral Intelligence, Josey-Bass, 2001.

Borge, Anne Inger Helmen: Resiliens, Gyldendal, 2003.

Buckley, Helen: Child Protection Work, Jessica Kingsley, 2003. Bull, Ray & David Carson: Wiley, 1995.

Cavell, Timothy A.: Working with parents of aggressive children, APA, 2000

Cicchetti, Dante & D. Cohen (eds.): Developmental Psychopathology, I, II, III, 2.ed. Wiley, 2006

Chamberlain, Patricia: Treating chronic juvenile offenders, APA, 2003

Christophersen, E. R. & S. L. Mortweet: Treatments that Work with Children, APA, 2001.

Craig, Robert J.: Personality-guided forensic psychology, APA 2005

Cummings, E. Mark, Patrick T. Davies and Susan B. Campbell: Developmental Psychopathology and Family Process, Guilford, 2000.

Dacey, John S. & Lisa B Fiore: Your Anxious Child. Josey-Bass, 2002.

Dyregrov, Atle: Barn og traumer, Fagbokforlaget, 2000.

Dyregrov, Atle, Gustav Lorentzen, Kjell Raaheim (red.): Et liv for barn (Magne Raundalen), Fagbokforlaget, 2001.

Ellis, Elizabeth M.: Divorce Wars. Interventions with Families in Conflict. APA, 2000.

Emery, Robert E.: The Truth about Children and Divorce. Dealing with Emotions So You and Your Children Can Thrive. Viking Penguin, 2004

Falck, Sturla og Toril Havik (red): Barnevern og fylkesnemnd, Kommuneforlaget, 2000.

Fitzpatrick, Carol & John Sharry: Coping with Depression in Young Children, Wiley, 2004.

Fossen, Aud: Snakk med barn om følelser. KOMMUNEFORLAGET, 2004

Fowler, Jeff: A practioners' tool for child protection and the assessment of parents, Jessica Kingsley, 2003.

Gjærum, Bente og Bjørn Ellertsen (red.) Hjerne og atferd, Gyldendal, 2003.

Granhaug, P.A. (Ed.): Forensic Psychology in Context (Willan publ. 2010)

Guterman, Neil B: Stopping Child Maltreatment before it starts, Sage 2001.

Hagen, Kari Bøhn m. fl.: Barn i faresonen. Hvilke mesringsmuligheter kan et opphold på en spesialinstitusjon gi? Brusetskollen.2006.

Harris-Hendriks, Jean et al: When father kills mother, Routledge, 2000.

Hartrup, Willard W. & Rainer K. Silbereisen (Eds.): Growing Points in Developmental Science, Tayloer & Francis, 2002.

Havik, Toril m.fl., red.: Barnevernet, forutsetninger og gjennomføring, Univ.forlaget, 2004.

Helgeland, Ingeborg Marie: Unge med alvorlige atferdsvansker blir voksne (Buskerudprosjektet), Uio 2007.

Hollen, John: Formynderterror, Communicatio, 2005

- Holmstedt, Marie-Louise (red): Barnevern 2005 – 2007, Stray Vyrje & co. 2005.
Haaland, Kirsti R.: Barnet I skilsmissem, Universitetsforlaget, 2002.
Haavind, Hanne, Haldor Øvreeide (red): Barn og unge i psykoterapi. Gyldendal, 2007.
Johansson, Morten og Hege Sundt (red.): Fosterhjemshåndboka, Kommuneforlaget, 2005
Kildedal, Det anbragte barn, Dafolo, Fredrikshavn, 2000.
Killen, Kari: Barndommen varer i generasjoner, Kommuneforlaget, 2000
Killen, Melanie & Judith Smetana (Eds.): Handbook of Moral Development, Erlbaum, 2006.
Kjønstad, Asbjørn: Taushetsplikt om barn, Kommuneforlaget, 2001.
Koch, Katrin: Når mor og far møtes I retten. Barnefordeling og samvær, NOVA 13/2000.

Koch, Katrin og Espen Walstad: Samvær, Gyldendal, 2005.

- Kupersmidt, Janis B. & Kenneth A Dodge: Children's Peer Relations, APA, 2004.
Kurcinka, Mary Sheedy: Kids, Parent and Power struggles, Harper Collins, 2000.
Kvello, Øyvind: Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og midhandling.
Universitetsforlaget 2007.
Lahey, B. B. et al eds.: Causes of conduct disorder and juvenile delinquency, Guilford, 2003.
Leathard, Audrey (Ed.): Interprofessional Collaboration. Brunner-Routledge, 2003.
Liddle, Howard A. et al (Eds.): Family Psychology, Science-based interventions. APA 2002.
Long, Nicholas and Rex Forehand: Making Divorce Easier on Your Child. McGraw-Hill
2002.
Magnussen, Svein: Vitnepsykologi, 2004, Abstrakt.
Martin, Judith A.: Fosterfamily Care, Allyn and Bacon, 2000
Mevik, Kate & Bjørg Eva Trymbo: Når foreldre er psykisk syke, Universitetsforlaget, 2002
Meyers, John E.B. et al. (eds.): The APSAC Handbook on Child Maltreatment, Sage 2002.
Moe, V., Slinning, Bergum Hansen (red.): Håndbok i sped- og småbarns psykiske helse,
Gyldendal, 2010.
Orpinas & Arthur M Horne: Bullying Prevention. Creating a Positive School Climate and
Developing Social Competence. APA 2006.
Pennington, Bruce F.: The development of psychopathology, Guilford, 2002.
Sameroff, Arnold, J. et al.: Treating Parent-infant relationship problems, Guilford 2004.
Sameroff, Arnold, J. et al.: The Transactional Model of Development. APA. 2009.
Sandbæk, Mona (red): Fra mottaker til actor. Gyldendal 2001.
Sandberg, Kirsten: Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse, Gyldendal, 2003.
Seim, Sissel og Tor Slettebø: Brukermedvirkning I barnevernet, 2007, Univeristetsforl.
Skjørten, Kristin: Samlivsbrudd og barnefordeling. Gyldendal 2005.
Skjørten, Kristin: Rolf Barlindhaug og Hilde Lidén: Delt bosted for barn. Gyldendal 2007.
Smith, Lars: Tilknytning og barns utvikling, Høyskoleforlaget, 2002
Smith, Lars: Barn med atferdsvansker, Høyskoleforlaget, 2004
Smith, Margaret G. & Rowena Fong: The children of neglect, Brunner-Routledge, 2004.
Thormann, Inger og Charlotte Guldborg: Den nænsomme anbringelse, Hans Reitzel 2001
Wallerstein, Judith S. and Sandra Blakeslee: What about the Kids? Raising Your Children
Before, During and After Divorce. Hyperion 2003.
Zeanah, Charles H.: Handbook of infant mental health, Guilford, 2000.
Zuckerman, Marvin: Vulnerability to Psychopathology, APA, 1999
Øberg, Bente och Gunnar Øberg: Vuxna skilsmässobarn berättar. Prisma 2002.
Øvreeide, Haldor: Fagetikk i psykologisk arbeid, Høgskoleforlaget, 2002.

Tidsskrifter:

Development and Psychopathology (Cambridge)

Developmental Psychology (APA)
Family Psychology (APA)

Videre bør det som gis i mappen ved første samling beskrives. Rita har en oversikt over dette.

Vedlegg 3

1. Hva er din utdanning/profesjon?
 - Lege
 - Psykolog
 - Annet: _____

2. Hvor mange år har du jobbet som sakkyndig?
 - 0-2 år
 - 3-5 år
 - Mer enn 5 år

3. I hvor mange saker jobber du som sakkyndig i gjennomsnitt per år?
 - Ingen
 - 1-2
 - 3-4
 - 5 eller mer
 - Vet ikke

4. Har du gjennomført utdanningsprogrammet for barnefaglige sakkyndige?
 - Ja (aktiverer spørsmål 5-8 + spørsmål 12-26)
 - Nei (aktiverer spørsmål 9-11)

5. (Hvis ja på spørsmål 4): Hvilket år fullførte du utdanningen?
 - Før 2005
 - Mellom 2005 og 2010
 - Etter 2010
 - Husker ikke

6. (Hvis ja på spørsmål 4): Hadde du jobbet som sakkyndig før du påbegynte utdanningsprogrammet?
 - Nei
 - Ja, 0-2 år
 - Ja, 3-5 år
 - Ja, mer enn 5 år

7. (Hvis ja på spørsmål 4): Har du jobbet som sakkyndig etter du fullførte utdanningsprogrammet?
 - Ja
 - Nei (aktiverer spørsmål 8)

8. (Hvis nei på spørsmål 7): Hvorfor har du ikke hatt saker etter fullført utdanningsprogram?
 - Har ikke fått forespørsel om oppdrag
 - Har ikke hatt tid til å ta oppdrag jeg har fått forespørsel om
 - Har ikke følt meg tilstrekkelig kvalifisert til å ta oppdrag jeg har fått forespørsel om
 - Annet: _____

9. (Hvis nei på spørsmål 4): Hvorfor har du ikke tatt utdanningen? Flere svar mulig.
- Har ikke hatt tid
 - Det er for dyrt
 - Har ikke behov
 - Har ikke vært praktisk gjennomførbart (eks. langt å reise)
 - Er ikke kvalifisert
 - Annet: _____
10. (Hvis nei på spørsmål 4): Hvis du ønsker å utdype ditt svar over kan du gjøre det her: _____
(åpent spørsmål med tekstfelt)
11. (Hvis nei på spørsmål 4): Rollen som sakkyndig etter barneloven og/eller barnevernloven krever flere typer kompetanse og ferdigheter. Dette inkluderer både psykolog- og barnefaglig kompetanse, juridisk forståelse, systemforståelse (eks. om barnevernet og rettssystemet), kunnskap om sakers kontekst/tematikk (eks. vold, rus, flerkulturalitet), forståelse for selve rollen som sakkyndig, kompetanse på bruk av ulike metoder knyttet til sakkyndigarbeid, samt mekling som metode.
- Hvilke sider ved sakkyndigarbeidet er det aller viktigst at et utdanningsprogram legger vekt på for å sette sakkyndige i stand til å utøve sin rolle på en best mulig måte? (åpent spørsmål med begrenset tekstfelt)

(Her avsluttes undersøkelsen for de som ikke har gjennomført programmet)

Vurdering av utdanningsprogrammet

I denne delen ber vi deg vurdere de ulike elementene i utdanningsprogrammet for barnefaglige sakkyndige, som består av kurssamlinger med forelesninger, veiledning, og gjennomføring av praksis i form av reelt sakkyndigarbeid.

Det stilles krav til deltakelse på kurssamlinger à tre dager i utdanningen (pr. nå er det fem samlinger – tidligere har det vært færre)

12. Vennligst ta stilling til følgende påstander om innholdet i samlingene. Velg utsagnet du er mest enig i. Du kan kun velge ett alternativ.
- Det var god balanse mellom teoretisk og praksisrelatert innhold
 - Det burde ha vært større fokus på teoretisk innhold
 - Det burde ha vært større fokus på praksisrelatert innhold
 - Vet ikke
13. Vennligst ta stilling til følgende påstander om formen på samlingene. Velg utsagnet du er mest enig i. Du kan kun velge ett alternativ.
- Det var en god balanse mellom tradisjonell undervisning (forelesninger, enveis kommunikasjon) og /erfaringsutveksling/diskusjon (gruppearbeid, rollespill, caseoppgaver el.)
 - Det burde ha vært mer tradisjonell undervisning
 - Det burde ha vært mer erfaringsutveksling/diskusjon
 - Vet ikke

14. Deltakerne skal gjennomføre et visst antall timer med veiledning i løpet av utdanningen (tidligere var det krav om 40 timer – dette er nå hevet til 45). Vennligst ta stilling til følgende påstander.

	Helt uenig (1)	Delvis uenig (2)	Verken enig eller uenig (3)	Delvis enig (4)	Helt enig (5)	Vet ikke
«Veiledning bidrar positivt til utbyttet av utdanningsprogrammet»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
«Veiledning burde tillegges større vekt i utdanningen»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
«Veileder hadde tilstrekkelig kompetanse til å gi konstruktive og faglig funderte tilbakemeldinger»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
«Det var krevende å finne gode veiledere»	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Deltakerne har et praksiskrav om å jobbe som sakkyndig i minst tre saker i løpet av utdanningsprogrammet eller senest to år etter at programmet er avsluttet.

15. Hvordan vurderer du utdanningens praksiskrav? Velg utsagnet du er mest enig i. Du kan kun velge ett alternativ.

- Det burde vært krav om mer praksis
- Praksiskravet er hensiktsmessig slik det er
- Det burde vært krav om mindre praksis

16. I hvilken grad var det krevende å få saker som sakkyndig for å oppfylle praksiskravet i utdanningen?

- I svært liten grad (1)
- I liten grad (2)
- I verken stor eller liten grad (3)
- I stor grad (4)
- I svært stor grad (5)

Deltakerne finansierer selv deler av utdanningsprogrammet. I dagens modell betaler deltakerne 4000 kroner per samling (20 000 kroner totalt over fem samlinger), i tillegg til reiseutgifter og utlegg til veileder. Resten dekkes av Barne- og likestillingsdepartementet.

17. I hvilken grad er dette en akseptabel finansieringsmodell for deltakerne?

- Svært lite akseptabel (1)
- Lite akseptabel (2)
- Verken akseptabel eller uakseptabel (3)
- Akseptabel (4)
- Svært akseptabel (5)
- Vet ikke

18. Hvis du ønsker å utdype ditt svar kan du gjøre det her: ____ (åpent spørsmål med tekstfelt)

Utbytte av å gjennomføre utdanningen

19. Vennligst ta stilling til følgende påstander.

«Utdanningsprogrammet har gjort meg bedre i stand til å ...

	Ikke gjort meg bedre (1)	Litt bedre (2)	Bedre (3)	Mye bedre (4)	Svært mye bedre (5)	Vet ikke
... klargjøre mandat for arbeidet»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... håndtere de juridiske sidene ved sakkyndigarbeidet»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... håndtere de psykolog- og barnefaglige problemstillingene i sakkyndigarbeidet»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... forstå ulike kontekstuelle faktorer i sakene (eks. vold, rus, flerkulturalitet)»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... forstå sakkyndigrollen»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... forstå hvordan systemet fungerer (eks. knyttet til barnevernet og/eller rettssystemet)»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... bruk av ulike metoder knyttet til sakkyndigrollen»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... utøve mekling»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... gjøre vurderinger»	☐	☐	☐	☐	☐	☐
... være bevisst på fagetiske problemstillinger»	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Samlet vurdering av utdanningsprogrammet

20. Alt i alt, i hvilken grad er du tilfreds med utdanningen?

- Svært lite tilfreds (1)
- Lite tilfreds (2)
- Verken tilfreds eller utilfreds (3)
- Tilfreds (4)
- Svært tilfreds (5)

21. Har du råd til hvordan utdanningen kan forbedres/videreutvikles i fremtiden? Åpent spørsmål med tekstfelt

Vurdering av registeret for sakkyndige

Norsk psykologforening forvalter et register over barnefaglig sakkyndige. I tillegg til kravene i selve utdanningen, stilles det også krav til at de sakkyndige skal holde seg faglig oppdatert etter utdanningen for å bli stående i registeret over sakkyndige etter gjennomført utdanning. Dette kravet er p.t. å ha dokumentert produksjon i et omfang av minst ti saker totalt i løpet av de siste fem årene. Dette i form av fem selvstendige, sakkyndige utredninger etter hver lov (barneloven og barnevernloven), avhengig av om en ønsker å opprettholde registrering etter en eller begge lover (i en eller begge kategoriene). I tillegg er det krav om å ha deltatt på minst ett relevant kurs.

22. Er kravene som ligger til grunn for å ta den sakkyndige ut av registeret hensiktsmessige?

- Det burde vært strengere krav enn i dag
- Kravene er hensiktsmessige slik de er i dag
- Det burde vært mindre strenge krav enn i dag
- Vet ikke

23. (Hvis respondenten svarer at det enten burde vært strengere eller mindre strenge krav) Hvilke krav bør stilles til sakkyndige for at de skal få bli værende i registeret? Åpent spørsmål.

24. Bør det i større grad legges til rette for felles faglig oppdatering for sakkyndige i form av kurs/konferanser/erfaringsamlinger mm?

- Nei, det er tilstrekkelig slik det er i dag
- Ja, i noe større grad
- Ja, i betydelig større grad
- Vet ikke

25. Gir registeret domstoler og forvaltning nok informasjon til å vurdere om den sakkyndige som engasjeres har tilstrekkelig kunnskap og ferdigheter for å kunne utføre oppdraget på en tilfredsstillende måte?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

26. Hvis nei: Hvilken tilleggsinformasjon mener du bør inngå i registeret? Åpent spørsmål.

AGENDA KAUPANG

Agenda Kaupang bidrar til omstilling og utvikling av offentlig sektor. Vi bistår ledere og medarbeidere med faktabaserte beslutningsgrunnlag og effektivisering av prosesser. Agenda Kaupang gjennomfører analyser og rådgiving innen ledelsesutvikling, styring, økonomi, organisasjonsutvikling og digitalisering.